

LE
RI
BO
DO
MED
DO
BO
RI
LE

entresiglo

nova meddobje

2015

XLIX 1-4

nova MED

dobje

Kulturna revija

M E D D O B J E

Splošno kulturna revija

Entresiglo

Revista de cultura general

Letnik/Año XLIX.

2 0 1 5

št./Nº 1-4

Izdaja SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA - Propietario: Acción Cultural Eslovena

Ramón L. Falcón 4158, (1407) Buenos Aires, Argentina.

Uredništvo/Directores: TONE MIZERIT (urednik),
KATICA CUKJATI, LEV DETELA, urednik za Evropo.

Lektorji: Metka Mizerit in Tone Mizerit

Zunanja oprema: Monika Urbanija Koprivnikar

Oblikovanje in računalniški prelom: Monika Urbanija Koprivnikar

Za podpisane prispevke odgovarjajo avtorji.

Spisi s psevdonimom se objavljajo, če je uredniku znano tudi pravo avtorjevo ime.

Rokopisi se ne vračajo.

Ta zvezek je 196. publikacija Slovenske kulturne akcije, dotiskan 12-2015

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual Nº 259299.

Tisk tiskarne / impreso en: Editorial Baraga del Centro Misional Baraga,
Colón 2544, (1826) Remedios de Escalada, Buenos Aires, Argentina.

IZHAJANJE MEDDOBJA DENARNO PODPIRA
URAD ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU REPUBLIKE SLOVENIJE.

MEDDOBJE

Kulturna revija

2015

XLIX 1-4

Buenos Aires, Argentina

920171633

NATEČAJ PROZE

- KATICA CUKJATI (Argentina): UVOD 5
- LEV DETELA (Avstrija): NA ROBU DEŽEVNEGA DNE 7
- VERONIKA ANTONIČ (Argentina): VELIKA TIŠINA 12
- FERNANDO LESKOVEC (Argentina): LA PILCHA 16

POEZIJA

- DAMIAN AHLIN (Argentina): A PROPHEA... / ALFA /
MUTIUS / NOVITATE VITAE 19
- ANGELA CUKJATI (Italija): ČUSTVA / SPOMINI NA PARIZ /
OSAMLJENO SRCE 25
- ANDREJ FINK (Argentina): SONETI DOMOVINI 27
- VLADIMIR KOS (Japonska): MOJA BOŽIČNA 31
- LOJZE LAVRIČ (Argentina): NEKOČ / BODEČA ŽICA 32
- MIRJAM JEREB BATAGELJ (Slovenija): BOŽJI GPS 34
- JULIA SARACHU (Argentina): SAMOKONSISTENCA / PAMPA
/ MATI IN SIN / PERSPEKTIVA 35

ESEJI IN RAZPRAVE

- ANDREJ FINK (Argentina): MED ASIMILACIJO IN INTEGRACIJO
V SLOVENIJI IN PO SVETU 39
- MATJAŽ ROTER (Urugvaj): PAPEŠKA DIPLOMACIJA 46
- SANTIAGO VORŠIČ (Argentina): RAZMIŠLJANJA O UMETNOSTI 52
- ALEŠ BERGER (Slovenija): PESNIK DVOEDINE DOMOVINE 57
- BRANKO REBOZOV (Slovenija): ROSALÍA DE CASTRO GALI-
CIJSKA PESNICA 63

SPOMINI

- VLADIMIR JURIJ VORŠIČ (Argentina): BEGUNEC V LJUBLJA-
NI 1941-1945 79

DRUGI ROD

- KATICA CUKJATI (Argentina): NAŠI ČLANI, ROJENI ZUNAJ
MEJA REPUBLIKE SLOVENIJE 99

UMETNIŠKA PRILOGA

- MARIA LUCIA VORŠIČ (Argentina)

KATICA CUKJATI

LITERARNI NATEČAJ SKA

Slovenska kulturna akcija je v tem letu 2015 predstavila Uradu vlade Republike Slovenije projekt o literarnem natečaju kratke proze pod naslovom »Gradimo mostove med Slovenijo in Slovenci po svetu«.

Literarni natečaj je bil namenjen generacijam, rojenim zunaj matičnega ozemlja in tudi osebam, ki so se rodile v Sloveniji, a živijo na tujih tleh že več kot 30 let.

Pogoji za sodelovanje na tem natečaju so bili pravočasno in večkrat objavljeni v tedniku Svobodna Slovenija, v tedenskem glasilu Oznanilo in na sobotni radijski oddaji »Okence v Slovenijo«.

Vabilu se je odzvalo 11 pisateljev, ki so s svojimi prispevki izpolnjevali potrebne pogoje. Na žalost je en prispevek prišel prepozno, kljub temu, da smo datum za oddajo prispevkov podaljšali za 14 dni. Trije prispevki pa niso odgovarjali pogojem, ker so jih poslali pisatelji rojeni v Sloveniji in s stalnim bivališčem v Sloveniji. Ti štiri prispevki niso prišli v poštev.

Od praviloma upravičenih literatov so sodelovale štiri dame in sedem moških.

Žirijo so sestavljali: pesnik in filozof **Vinko Rode**, pesnik mlajše generacije **Damjan Ahlin** in dr. **Katica Cukjati**.

Člani komisije so se po prebranem gradivu odločili za podelitev nagrad 19. decembra. Za prvo nagrado je bil izbran znani in plodoviti pisatelj, kritik in esejist **Lev Detela** z Dunaja s prispevkom **Na robu deževnega dne**; druga nagrada je bila priznana primorski pisateljici v Buenos Airesu **Veroniki Antonič** za literarno črtico **Popolna tišina**; tretjo nagrado pa je zaslužil **Fernando Leskovec** (Buenos Aires) za literarni prispevek v španščini **La Pilcha**. Želim pojasniti, da pisatelj Fernando Leskovec obvlada slovenski jezik, pripada primorski emigraciji po prvi svetovni vojni, piše v kastiljšči-

ni, a njegove zgodbe so v zvezi s slovenskimi emigranti - tematika je povsem slovenska.

Nagrajena literarna dela sestavljajo prispevke Meddobja 2015 kot je to bilo predvideno v pravilih.

Veselo presenečenje je bilo dejstvo, da so, razen Fernanda Leskovca, vsi prispevki bili napisani v slovenščini.

Natečaj je pokazal veliko zanimanje sodelavcev, ki pa se morajo, v nekaterih primerih, še izpopolniti v bogatejšem slovenskem besednjaku, pri literarni gradnji zgodbe ali izvirnosti tematike.

Spričo dejstva, da smo podaljšali rok za oddajo prispevkov, bomo uradni sklep literarnega natečaja in skupinske razstave preložili na prvi kulturni večer v marcu 2016.

Od vseh sodelujočih na literarnem natečaju pričakujemo še veliko vztrajnosti in navdušenja. Nagrajencem pa želimo še mnogo uspehov!

LEV DETELA

NA ROBU DEŽEVNEGA DNE

Lucija leži negibno na kavču, iz televizorja migotajo kičaste slike. Dva zaljubljenca, tesno objeta pod palmami, v ozadju rahlo valovanje temnomodrega morja. Zamolkli odsevi zahajajočega sonca se utapljujejo v medeni melodiji. Očitno raj nekje na Maledivih.

Lucijini dolgi svetlo rjavi lasje padajo navzdol čez kavč, prelivajo se v polsvetlobo pred oknom, po katerem utrujajoče škrbotajo drobne deževne kaplje. Zunaj utripa veliko mesto v ustaljenem ritmu.

Le zakaj se je spet prepirala z Andrejem? Kar tako. Za prazen nič. Kot ponavadi. Morda premalo upošteva, da ni odraščal tu med nami, med nekdanjimi Titovimi pionirkami in pionirji jugoslovskega realnega socializma. Naše življenje mu je precej tuje. Tam v Londonu, Stockholmu in Parizu je bilo vse popolnoma drugače. Nekateri pri nas so govorili, da sta v tujini doma bogastvo in svoboda.

Ampak danes je Andrej pri prepiru proti svoji navadi pograbil kovček, češ da ima vsega dovolj. Zaloputnil je vrata in zdaj je ostala sama.

Iz televizorja butajo sladke slike Na belem pesku daljne obale šepeče mehki tuji glas: »Imej me rad! Vedno me imej rad!«

Toda to so tuja telesa. To so tuji glasovi iz dežele sonca, medtem ko je njeno telo tako samo. Popolnoma samo.

Lucija, po volji staršev izvržena v svet. Nesrečna leži na kavču in čaka na junaka, ki bo skočil iz televizijskega sanjskega slikometa v njen revni osamljeni svet. Čaka, da jo bo poljubil kot ta igralec pod palmami, ki pravkar poljublja sladki obraz brezoblične filmske igralke.

Lucija ve, da so palme le fasada. Vendar čaka in upa, da se ji končno približa sreča.

Medtem ko morje na eksotičnem otoku skrivnostno šumi in se pripravlja čudovit poletni večer, leži Lucija v hladnem deževnem

jutru neke puste dežele na starem kavču in joka. Njen jok je brez solz, ker joka v globini.

»Ljubi me! Ljubi me!« šepeče glas iz televizorja, ko od zunaj neviden ostri nož reže globoko v Lucijino dušo in jo neskončno muči.

Lucija. Šest nepomembnih črk!

Zdi se mi, da izginjam. Zdi se mi, da ne vem, kje sem.

Jaz sem Lucija. Jaz sem razkroj osebnosti.

Toda nekoč sem bila srečna. Se spomniš, Andrej, kako sva ležala v travi, dišalo je po poletju, zaželela sem si tvojega poljuba? Tisti julij je bil najlepša melodija. Bližal se je večer. Želela sem se te. Veter naju je božal s tisočimi poljubi. Zvezde na nebu so žarele kot pravo zlato.

Ali veš, da sva se takrat znašla v pravi ljubezni, ki je naš čas sploh več ne pozna? Bilo je, kot da sva v drugem času in prostoru. Veter je bil posebna glasba. Radost naju je zanašala med visoka zelena drevesa, nekam daleč med rože, ogenj, med vroče besede.

Srečna sem bila, ko si mi pripovedoval o svoji družini. O materi, obeh sestrah. O očetu, ki je moral ob koncu vojne zapustiti svoj dom in oditi brez vsega kot begunec daleč na tuje. Pripovedoval si mi, kako si kot otrok, ker nisi mogel iti v domovino svojih staršev, sanjal njihov dom. Sanjal si tisto, o čemer ti je včasih otožno pripovedoval tvoj oče. Čudne sanje. Sanjal si brezov gozdič, kapelico s svetim Jožefom, leseni most čez hudourniški potok, kozolec z razpadajočo streho. S kolesom si se v sanjah peljal po vijugasti gorski poti. Takoj za kozolcem se je cesta veselo zavrtela, pred tabo pa je že stala prijazna hišica s tremi smrekami.

Andrej, se spomniš, kako si mi z veseljem pripovedoval o vašem življenju v tujini, ki je v resnici postala vaša nova domovina. Govoril si mi o vaši povezanosti, družabnih in kulturnih prireditvah. Kar zavidala sem ti, ker pri nas tega ni bilo. Nihče ni več poslušal uradnih zapovedi, praznih parol, pozivov na mitinge in družbena zborovanja, nihče ni več upošteval nesposobnega sprenevedanja voditeljev in funkcionarjev. Vsakdo se je pehal le še za svoje male koristi in z nevoščljivostjo gledal na pridobitve pri sosedu. Naša skupnost je razpadala. Življenje je postalo neprijazno. Ti pa si mi pravil, da pri vas ni tako. Je to res? Si mi povedal resnico?

Andrej, jaz sem nora. Preveč ljubim in hočem, da si vedno ob meni. Hočem, da me ljubiš vedno in za vse čase.

Zakaj si zdaj odšel? Kje si? Kaj ne vidiš, da te iščem? Ne vidiš, da te iščem in razpadam, ker te ni. Zakaj si se mi tako odtujil?

Lucija leži na kavču ob prižganem televizorju in joče.

Takrat v Parizu še ni čutila teh neznosnih bolečin, ki jo prebadajo na dvoje. Ko se je z Andrejem sprehajala ob Seni, je bilo vse drugače. Ustavljala sta se ob stojnicah v univerzitetni četrti in brskala po starih knjigah in tiskih. Rože, ljubezen, nežne besede, zvečer glasba v predmestni restavraciji. Bilo je čudovito.

Lucija gleda na okensko šipo, po kateri polzijo deževne kaplje. V glavi začuti močan udarec. Zdi se ji, da zunaj grmi. Vstane s kavča, kroži po sobi. Dež škropota po oknu, kičasta eksotika brezdušno ropota iz televizorja.

Krvavordeča ljubezen! Andrej, sem samo za tebe! Kje si? Pogrešam te.

Ampak za Andreja je bila ljubezen očitno samo fasada. Vedno pridejo nove. Pridejo nove lutke. Zanj sem očitno bila samo »neumna princeska«. Vedno so me vsi dajali v nič.

Takrat v Parizu sem bila najbolj srečna, zdaj sem najbolj nesrečna. To življenje je brez smisla. Druge ženske vedno zmagajo, jaz pa obtičim v blatu.

Ne maram te več. Če bi me zares ljubil, ne bi odšel. Bi mi pomagal. Bi me pomiril. Zdaj si me zgubil. Konec.

Ampak hvala za vse, kar si mi dal. Pojdi se solit. Nikoli več nočem gledati tvojih velikih sanjavih oči. Tvojih skrivnostno temnih romantičnih oči. Le zakaj sem mislila, da me imaš rad? Zakaj mi povzročáš toliko gorja?

Ampak želim si ljubezni. Neskončno velike ljubezni... Andrej, kje si?

Ljubezen je droga. Je kot heroin. Plazi se skozi mojo dušo. Me hoče, ničvrednico, preslepiti s tisočnimi sladkostmi.

V televizorju migotajo nekakšne slike. Lucija negibno leži na kavču. Njeno telo je pokrito s temnomodrim kocom.

In dež pada. Neprestano pada.

Lucija se zavija v nekakšno odejo. Andrej, imej me rad!

Spet zagleda modro nočno nebo na obrobju Pariza. Zdaj bi hotela, da bi jo objel in poljubil tako kot v tisti noči, ko se jima je

zazdelo, da se na parobku gozda neskončno zaljubljena dvigata med mehкими meglicami proti zvezdam in angelom na nebu.

Lucija je bolna, Lucija je ranjena in nora. Ubijajo jo misli, da se sprehajata po pariškem gozdu, čeprav dežuje in v njeni sobi brni nesrečni televizor z neumnimi melodijami in Andreja ni od nikoder.

Lucija, uboga zasvojenka, leži nemirno na kavču. Preveč je ljubila Andreja, ki jo je zdaj očitno zapustil.

Njuna ljubezen je imela poseben vonj, ki je nima nobena druga ljubezen na svetu. To je bila in je močna krvaveča ljubezen. Taka ljubezen nikoli ne umre. Če bi jo lahko ubila, bi se rešila, toda ne more je ubiti, ne more ji ubežati, preveč močna in krvava je.

Lucija leži na kavču in se ne more umiriti. Zastrupljena je z Andrejem. Njegov strup lebdi na njenih ustnicah, polzi kot mamilo proti srcu in glavi, preseka ji vse občutke in misli na dvoje. Njeno telo drhti od nore in nevarne bolečine.

Pokrita je s temno modro odejo. Globoko modro kot noč, ki jo ima tako rada.

Nočna Lucija zelo trpi. Kaj je naredila narobe, da jo je zapustil? Kaj je bila njena usodna napaka? Čudne misli vrtajo po njeni glavi.

Jaz sem Lucija. Super lepa Lucija. Ampak zelo nesrečna Lucija. Od zadaj in od spredaj same sence, sence, sence. Temne in srhljive. Andreja hočem, drugih moških ne maram. Samo njega hočem, njegovo nežnost in ljubeznivost. Zakaj ne pride?

Boli me glava. Vse je narobe. Sovražim se.

Prizadel si me. Ampak takrat v Parizu je bilo drugače. V najini sobici so v vazi žarele rdeče cvetlice, poslušala sva nežno glasbo. Priljubljene popevke so napolnile prostor s prijetno toploto.

Ljubim te. Rada bi se rešila, a ne vem, kako. Ne maram dvojnih oblik in blaznih trikotnikov, ki se zabadajo v mojo razbolelo dušo. Hočem samo enega in nič drugega. Hočem samo tebe. Ne smeva se sovražiti.

Dežuje. Lucija leži na kavču. Ne, ne more iti ven. V ta dež.

Ah, takrat v Parizu si me peljal k svojemu očetu. Vse je bilo tako lepo in prijazno. Sočustvovala sem s teboj, ko si mi pripovedoval, kako je tvoj oče noč in dan iskal svoj izgubljeni dom, hrepenel po domačih travnikih in domačiji. Napeto sem te poslušala, ko si mi razlagal, kako se je očetovo iskanje izgubljene domovine preneslo

tudi nate. S posebnim občutkom si mi govoril o tisti čudni skrivnostni cesti, ki te je v sanjah vodila do kapelice s svetim Jožefom in čez leseni most nad hudournikom do brezovega gozdiča in kozolca z razpadajočo streho, za katerim se je pot veselo zavrtela do prijazne domače hišice s tremi smrekami.

Andrej, vrni se. Vem, da imava bodočnost. Tudi midva imava cesto, ki naju bo pripeljala v skupni dom.

Andrej, ljubim te.

In dež pada, neprestano pada, dež večno pada.

VERONIKA ANTONIČ

VELIKA TIŠINA

Leto 1946. Hiša je prazna - prazna besede in smeha. Prazna življenja. Teži me ta tišina.

In zdaj?

Odkod bom dobila moč, da bom nadaljevala z življenjem?

Mladost me je zapustila, tudi živahnost, ki sem jo nekoč imela.

Leta me težijo. Ampak je boljše tako.

Tako sem odločila, ostala bom tukaj!

Danes še zdržim, jutri ne vem!

Bila sem močna, da sem molčala, kadar je srce umiralo tam v globini.

Ni pomembno. Družina bo šla naprej!

Šli so po poti svoje usode. Želim jim, da bi bila boljša kot moja.

Zelo hudo je bilo molčati. Ne odgovarjati na vaše klice, moji vnuki!

V mladih letih sem bila tudi jaz begunka, samo da takrat smo vedeli, da je to bilo začasno. In potem je ta začasnost trajala skoraj pet let.

V mislih se še sedaj vidim, kako odhajam od doma s culami in vrečkami z osebnimi stvarmi.

Kam? Ni se vedelo! Tako kot oni danes, ne vedo!

Takrat smo hodili poleg tujih vozov. En dan smo prespali tukaj; drugi dan še bolj daleč, tako naprej in naprej, daleč od domačih krajev.

Šest nas je bilo v družini. Moj mož, jaz in štirje otroci, tisti, ki so nam ostali živi. Starejša Zofija, za njo Lenart, potem Marija in mali Jože. Končno smo prišli na cilj, ki so ga nam namenili. Lesena večdružinska baraka. Lenart je bil vojak in je čakal, kdaj ga bodo premestili. Zofija je delala v pralnici. Marija je hodila v srednjo šolo.

Jože še ni izpolnil let za osnovno šolo. Mojega moža so zaposlili v kovačiji, saj je bil to njegov poklic že doma.

Vedeli smo, da je to le začasno, saj tako je bilo rečeno. Vendar čas je bežal naprej. Nismo več šteli dni. Minulo je poletje, prišla je zima, huda zima prepolna snega. Naša Zofija je zbolela: pomanjkanje primerne prehrane, obleke in zdravil. Odpeljali smo jo v bolnico. Diagnoza je bila pljučnica. Ni prišla več domov k družini: ostala je v tuji zemlji.

Zdaj nama ostanejo le trije otroci. Prišel je dan, ko so poklicali Lenarta na bojno polje, ker je bila mobilizacija. Pozdravili smo se ... in odšel je za večno. Le to so nam povedali, da je bil ranjen in da so ga poslali v neko bolnico v Padovi.

Mi smo živeli prav blizu Dunaja. Borba na frontah je bila kruta - tudi v našem kraju na Krasu. Čas je bežal naprej. Ostala sta nam dva otroka. Starejšega je vzela bela mrzla smrt. Praznino po izgubi starejših, so nam na nek način napolnili mlajši Marija in Jože. Počasi se je žalost praznine potolažila. A nikdar se nisem mogla spoprijazniti s to usodo, ki nam je bila dodana z begunstvom.

Marija je bila v šoli dobra učenka; šivala je in kvačkala čipke.

Jože je hodil v osnovno šolo, majhen, preplašen suhec.

Proti koncu leta 1918 so nas obvestili, da se lahko vrnemo domov!

Nov eksodus ... za vrnitev!

Ojoj, moj Bog! Bolje bi bilo, da se ne bi vrnili. Hiš ni bilo, samo razvaline in kriza.

Njive niso bile več njive; tu in tam so se še našla trupla vojakov.

Za družine so postavili vojaške šotore. Počasi se je pričela druga tragedija: kolera in tifus sta kraljevala povsod. Ruski ujetniki so začeli zidati hiše, to je bilo njihovo prisilno delo. Trajalo je približno dve leti preden se je vsaka družina preselila v hišo. Sedaj smo imeli svoj dom. Znova smo pričeli orati, sejati in počasi se je življenje uredilo. Moramo živeti naprej!

Marija se hoče poročiti, saj ima že svoja leta. On je dober fant; v Gradcu se je kot begunec izučil za mizarja. Naredil je pohištvo za poroko, ima zlate roke.

Zdaj samo čakam. Kaj čakam? Seveda, da pridejo vnučki.

Ko se je rodila prva vnukinja, lepa, zelo lepa, je bilo veliko veselje za nas vse. A ji je bila namenjena težka usoda. Tifus in kolera sta še gospodarila in sta jo zapisala smrti. Zemlja je bila še vedno zastrupljena.

Mladim staršem je čas podaril drugega otroka - sina. Veselje se je vrnilo v naš dom; pela sem mu uspavanke. Sin Jože se je tudi poročil, in živimo skupaj! Tudi na tem domu se rodijo otroci, moji vnučki. Življenje me je napolnilo z veseljem in smehom, ki ga prinašajo le otroci. Velikokrat se sprašujem: zakaj veselje beži tako hitro, nesreča pa zgleda neskončna?

Znova je v teh krajih nemir. Fašizem in nacizem grabita iz domov mlade fante. Družine ostanejo kot oropane.

Zdaj je vojak moj vnuk, odpeljali so ga Italijani. A on, kako se bo bojeval proti svojim ljudem. Dezertiral je in odšel v partizane v gozdove, da se bori proti sovražnikom, da brani domovino. Ni bilo lahko, bil je ranjen in odpeljati so ga v bolnico v hribe. Vse okoliščine in še mrzla zima ga je zajela in je prišlo do pleurizme. Odpeljali so ga naprej v Padovo. Potem, ko je ozdravel, se je boril še tri leta. Kako smo ga pogrešali! Tudi moj mož France je zbolel in se ni mogel pozdraviti - neko jutro se ni več prebudil. Zelo, zelo sem ga pogrešala, ampak v spominu imam lepe čase, ko sva skupaj obiskovala najine vnuke, saj smo jih imeli že šestnajst.

Na obisk k Mariji smo šli pogostoma z edinim darilom v tistih časih: orehi, lešniki in mandeljni. Mlajši vnukinji sta sedeli ob meni in me poljubljali.

Ne motim se, če rečem, da sem bila presrečna in vesela.

Ko sem postala vdova, sem se preselila v Marijino hišo, saj je bila zelo prostorna.

Zdaj samo gledam kakšno sliko. Čeprav je bila druga svetovna vojna različna od prve, sem jo vsaj lahko preživela na domu v naši vasi, kljub nemškim napadom, streljanju in požigom.

Velika ljubezen v krogu družine je pomagala nam vsem.

Spomini tečejo: sedaj je hiša prazna! Kako me teži tišina!

Ko so odhajali, nisem hotela, da se poslovijo od mene; skrila sem se, da ne bi kričala od trpljenja in obupa! Vso pravico imajo za drugo priložnost v življenju. Saj pravijo, da bo tukaj komunizem hud za vse.

Odšla je moja hčerka Marija z družino, z mojimi vnuki!

Kako je jokala mala in me klicala!

Ostala sem pokončna in zdržala. Zdržala sem v tišini. Ko so se izgubili v daljavi, sem zbežala iz veže v skrivališče in zatulila. Pred Božjo Mater sem pokleknila in jo prosila: Varuj moje, Mati Devica!

Saj me bodo lahko prišli obiskat čez mejo, sem se tolažila.

Nikdar več jih nisem videla.

Nekaj dni, potem ko sem ostala sama, sem jokala po hiši in slišala tišino. Prepoznala sem tudi, da jok nikogar ne pripelje nazaj.

Pred vrata je prišel nek vaščan; vprašala sem ga, kaj želi ali koga išče. Gledal me je in gledal, na koncu mi je rekel: »Spravite se iz hiše, ki je prevelika za eno samo osebo, staro kot ste vi«. Prsi so me zbolele, manjkalo mi je zraka! Šele takrat sem se zamislila, zakaj nisem šla z njimi? Moja družina, moji vnuki. A kaj, sama sem tako izbrala, da ostanem na domu. Zdaj je že vse prepozno. Zapodili so me iz hiše: ena sama culica za obleko in druge malenkosti. Ostala sem na cesti!

Kam zdaj? Sinova hiša je premajhna in ima veliko otrok. Sprejela me je sestrična v sobo, ki jo je imela poleg kuhinje.

Vaščani so še vedno ponoči bežali čez mejo. Mejna mreža je bila strogo zavarovana, a nekaterim je uspelo zbežati v Italijo.

Nekdo je nekega dne prišel v vas in povedal, da so naši odšli v Ameriko. Od tam so mi poslali kavo, sladkor in druge reči.

Ostali so v daljavi dolga leta. Eno izmed slik imam najrajši in jo pogosto gledam; vsi smo slikani pred hišo.

Stara sem že šestinosemdeset let, naj pride smrt, kadar hoče. In če je res, da se iz nebes vse vidi, jih bom od tam videla!

Našla bom vse, kar sem izgubila.

Nekaj vam še nisem povedala, ime mi je Antonija.

Leto 1951.

FERNANDO LESKOVEC

LA PILCHA

La travesía era larga. Vivíamos de este lado de la Capital. Mi tío vivía del otro; había que cruzar el río fronterizo con la provincia y cruzar dos arroyos más. Y eran como dos horas de viaje: eso motivaba que unas pocas veces al año fuéramos de visita, lo mismo le ocurría a mi tío, que tenía que hacer el mismo trayecto al revés.

La visita era aburrida; mi tío no tenía hijos y los temas de conversación me interesaban poco. Pasaba mi tiempo mirando y midiendo el tiempo del reloj de campana, que daba las medias horas con un gong y tantos gongs como la hora que marcaba a su tiempo.

Ya casi nos íbamos, nos íbamos porque el sol ya no estaba y las sombras obligaban a encender la luz.

Mi tío dice: el año pasado compré un sobretodo que usé muy poco, no hizo tanto frío. Lo peor que paso es que se lo comieron las polillas. Mi mama estaba lista para la despedida y mi tío le dice si quiere llevar el sobretodo, tal vez pueda hacer algo con él.

Nos fuimos con el sobretodo comido por las polillas.

Llegamos cansados a mi casa, ni siquiera cenamos, nos metimos en la cama. Al día siguiente, cada uno con sus tareas, cumpliendo la rutina diaria.

Pasaron los días. Los domingos eran el día de planchado y no quedaba nada sin lavar y planchar -la plancha era a carbón-, para que los hombres de la casa, que éramos mi papa y yo, empezáramos la semana con todo en orden.

Al final del planchado, mamá empieza a planchar partes de alguna prenda que fue desarmada.

Pregunto que es, y mi mama dice: es el sobretodo del tío que desarmé y lavé y ahora plancho todo, para ver si algo puede aprovecharse.

Sí, pero solo la parte de abajo, el resto está bueno; solo necesito zurcir un agujerito y no se va a notar. Y no se notó.

Pasaron los días.

Otro día, luego de la cena, me dice que me quede solo con la camisa y trae algo, que parecía un saco a medio hacer, para que lo pruebe.

Era un saco de color azul marino y el primero de mi vida adolescente, me quedaba una pinturita. En pocos días quedó terminado con un forro al tono y botones dorados náuticos.

Pasó más de un mes; el saco me esperaba colgado de una percha. Un domingo, un amigo vendría a buscarme para ir a un cine del barrio. Cuando me vio con el saco impecable, se excusó y no fuimos al cine.

Tenía un saco esplendido, pero no tenía amigos con saco con quienes usarlo; la vestimenta habitual terminaba con un pulóver y muchas veces tejido en casa.

Casi toda la escuela secundaria lucía el saco azul con botones dorados y un pantalón gris.

Con este saco gaste cuatro pantalones grises.

DAMIAN AHLIN

Poezije Damiana Ahlina, ki jih predstavljamo v tem delu Meddobja, so del pesniške zbirke, ki jo bo avtor objavil v drugi polovici leta 2016. Pesniški sestavki so predokus te zbirke - v slovenščini in kastiljščini - in vsebujejo globoko razmišljanje. Pričelo se je z adventnimi mislimi, ki pa imajo v pesniški zbirki »Zamišljeni koncert« bolj ambiciozen obseg meditacij v različnih trenutkih bogatega molka, notranje poglobitve, srečanja z Bogom in bližnjim.

A PROPHEA...

Pueblo,
si es que estás dentro de un
mundo envuelto en tinieblas...

Y avistas
a lo lejos la luz,
esta te habla de esperanza y júbilo...

Haz crecer la alegría,
comenzando por ti,
tu corazón...

Hijo,
entenderás así un día
el mensaje de aquel libro.

El amor
que enciende nuestras vidas,
como el de un buen Padre...

Haz crecer la alegría,
comenzando por ti,
tu corazón...

Si eres paciente,
quizás, hasta podrás ver
el mundo en paz.

A PROPHETA ...

*Ljudstvo,
če si del sveta
s temo ovitega ...*

*In zagledaš
luč v daljavi,
ta ti govori o upu in veselju ...*

*Vzgajaj veselje,
prični pri sebi,
v svojem srcu ...*

*Sin,
razumel boš nek dan
sporočilo tiste knjige.*

*Ljubezen,
ki osvetli naše življenje,
kakor dobri oče ...*

*Vzgajaj veselje,
prični pri sebi,
v svojem srcu...*

*Če si potrpežljiv,
morda, boš lahko videl
svet v miru.*

ALFA

Al principio existía la palabra
 Todo fue hecho por medio de la palabra
 Sin ella no se hizo nada
 No existiría nada
 La vida estaba en la palabra
 La luz del hombre era la vida
 La luz brilla en las tinieblas
 Pero el hombre enceguece en las tinieblas
 enceguece el mundo quedando sin vida
 la palabra era la luz verdadera
 y al mundo vuelve la palabra
 y al hombre ilumina dando vida

ALFA

*V začetku je bila beseda
 Vse, je bilo storjeno z besedo
 Brez nje ni bilo storjenega nič
 Ne bi bilo nič
 Življenje je bila beseda
 Svetloba je življenje človeka
 Luč sveti v temi
 Toda človek v temi žaluzije
 ker svetu zmanjkuje življenja
 beseda je bila resnična luč
 in svet postane beseda
 in daje življenju umetnih luči*

ITINERE

Es necesario nacer de nuevo.

(Jn. 3, 7)

MUTIUS

Pronto vendrá El.

Aquel que predomine en todos los pueblos...

Pacífico, victorioso, leal

como una luz de repente te muestra el final...

El, estará allí con-nosotros...

Pronto llegara el día de libertad,

para cada uno de nosotros,

pacífico, victorioso, leal

así será cuando lo seamos nosotros...

ITINERE

»Potrebno se je znova roditi«.

(Jz, 3. 7)

MUTIUS

Kmalu bo prišel On.

Tisti ki bo vladal nad vsemi mesti...

Miroljuben, zmagujoč, zvest

Kakor luč ki ti nenadoma pokaže konec...

On bo z nami tam...

Kmalu bo prišel dan svobode,

Za vsakega izmed nas,

miroljuben, zmagujoč, zvest

tako bo, ko bomo taki mi...

NOVITATE VITAE

Creer hoy no es fácil, y pecar es cotidiano...
dichosos aquellos de antaño,
de palabra, que creyeron sin ver...
tan solo eran naturalmente fieles.

Como Jacob... lo viste?
yo no puedo ver...
El, está en este lugar...
Presiento que si, pero no se de Él.

No me ves? -dice-
estoy aquí a tu lado...
he estado aquí todo el tiempo
solo si lo deseas o esperas me verás...

Que necio soy! – ciego -
estas ahí dentro de mí... yo,
te buscaba afuera -vagamente-
y te vi nacer...
como el amor, la vida misma,
puedo irme en paz! -ahora-

NOVITATE VITAE

Verjeti danes ni lahko in grešiti je vsakdanje...
blagor tistim pred časom,
mož beseda, ki so verovali ne da bi videli...
bili so le naravno zvesti...

Kakor Jakob ... si ga videl?
Jaz ne morem videti...
On, je tu, na tem mestu...
Slutim da je, a ne vem o Njem.

Me ne vidiš? –pravi-
tukaj sem, zraven tebe...
bil sem tukaj ves čas
samo če želiš ali me čakaš, me boš videl...

Bedak sem! - slep -
Tam si, v meni... jaz,
sem te zunaj iskal -nejasno-
in videl sem kako si se rodil...
kakor ljubezen, življenje samo
grem lahko v miru! -sedaj-

ANGELA CUKJATI

ČUSTVA

*V temnih sencah noči
sem opazila tvoj svet in ga odkrila.
Daleč od čustev, odsoten od življenja.
Vedno tvoj svet,
ki ni bil nujno moj.*

*Ja, tvoje bivanje je bilo kot otrok brez morja.
Nisem mogla veslati do tebe.
Izgubila sem sapo sredi poti.
in tvoj otok se je vedno bolj oddaljeval,
dokler se ni izgubil na horizontu.
In se je skrilo sonce za teboj.
Izgubila sem se med sencami.*

SPOMINI NA PARIZ

*Sivi zrak beži,
spreminja se v dež s pogledom.
Nor pogled kot vihar
vedno pričakovan.
To je moj svet
prekrižan s Seno,
srebrnkasto po želji.
Drugi svet,
ki ga ne pozna ne moda
ne aristokratska frivolnost.*

OSAMLJENO SRCE

Iz bojišča
izgnan Napoleon.
Že brez utemeljitve
išče zadnji pomen časa,
spomina,
spremenjene zgodovine.

Medle kaplje, ki se izgublajo
v svinčeni barvi
Eifelovega stolpa,
Pompidourja,
spomenikov
in kipov.
Nejasna meja
med dušami in sivostjo.

ANDREJ FINK

SONETI DOMOVINI

I.

*Kje domovina si, ti sonce moje?
Ti meni luč si, ki mi vedno seva,
od zarje jutra pa do konca dneva,
ko srce se umiri in zvon zapoje.*

*Ne iščem te, da bi dosegel svoje.
Saj si del mene, jaz pa tvoja reva,
ki komaj zmorem do začetka speva,
da opeval bi vrline, ki so tvoje.*

*Po tebi se sprašujem, ker mi dano
je videti le del tega kar ti si.
Le skušam pesniti dovolj ubrano*

*ti pesem s toni in bežnimi obrisi.
Pa vem, da mi nekoč vse bo znano,
kar zdaj se javlja z lahnimi le vtisi.*

II.

Nekdo je pesnil, da si kakor zdravje (*).
To rekel je zato, ker te je izgubil.
Zato te je odslej srčneje ljubil,
ti pisal, dvoril, pel je in igral je.

S teboj življenje je nenehno slavje.
Čeprav te nikdar nisem slepo snubil,
in nisem ti zvestobe javno obljubil,
si vendar mi ljubezen, kakor prav je.

Daljava ne zasenči misli moje,
ki vsak dan zvesto k tebi se povrača
in vzbuja, kar ti srce zlahka poje.

Že vem da, domovina, nisi igrača.
Če ni te, nas nenehno v prsih gloje
bolest, ki v noči kruto nas obrača.

III.

»O hišica očetova«, nam poje
domača pesem, ki ob tem še kliče,
»Bog živi te!«, in nas tako pomiče
v toplino doma, pred ognjišče svoje.

Ta hišica se kaže nam v dvoje,
ko gledamo jo in smo vsi ji priče,
kako zvodnike odganja in biriče,
ki vcepiti ji hoč'jo strup in gnoje.

Vsa polna ran je, ki jo še skelijo.
Odprte so še, krvaveče, krute,
zato v telesu, duši jo bolijo.

A v dnu ima prijaznost senčne ute.
Nad njo nepokopani še bedijo,
spominjajo se je vse verne rute.

IV. (*)

*Nič slabega ni, če izrečem javno,
da ljubi dve imam. Ne zanikavam.
Zato se rad obema pokoravam,
zvestoba njima vedno mi je glavno.*

*Ta misel spremlja me in to že davno.
Odkar spoznal sem ju rad odobravam
le tisto kar obema gre, priznavam,
čeprav zapisano nikjer ni pravno.*

*Brez njiju je življenje brezizrazno.
Le z njima vse postane svetlo, čisto,
ker smisel zadobi, kar ni prijazno.*

*Saj često hude muke niso tisto,
pred čemer vsi bežimo, kot v prazno,
ker dane zanju so. To pa ni isto!*

V.

*Zakaj ti pišem klasične sonete,
ki danes nesodobna so oblika
in tvegam, da z današnjega vidika,
poslan bom med romantične poete?*

*Zato jih pišem, ker so zame svete
vrline tvoje ob katerih vzklika
ti spoznavalec vsak. Tu je razlika.
Vse druge zame - pesmi neizpete.*

*A nočem klasike le po obliki.
Saj duh oživlja, daje vsebino,
pobuja znotraj, kar zaznamo v sliki.*

*Ne maram le za vnanjo ostalino,
ki z vekov se nabrala je v omiki.
Jaz cenim ti duhovno imovino!*

(*) Po ljudski pesmi »Imel sem ljubi dve«.

VI.

*Ti daješ smisel našemu življenju,
ki zvesti smo potomci tvoje slave.
Brez tebe je težko do sreče prave,
vsi zvoki so podobni le brnenju.*

*Da pa bilo bi vse kot ob zvonjenju,
se trudimo sinovi očetnjave.
Naj bi se slišala že čez dobrave
novica o veselem vstajenju.*

*Naj kdo veruje v blagovest al' dvomi
in tava sem ter tja, v noči išče
oporne točke in se v duši lomi,*

*gotovo bode našel zatočišče,
če vrne se pod krov tvoj. Saj fantomi
izginejo, ko vstopiš v svetišče.*

VII.

*Srebrni jubilej ti zdaj praznuješ.
Odkar si spet svobodna, samosvoja,
vsem je znana zdaj podoba tvoja
in vsi spoznali so kje ti domuješ.*

*Srebro pa ni vse, kar ti poseduješ.
Na tebi mnogo zatega je znoja,
ki kaže, da iz višjega ne sloja
lahko rodi se plemstvo, kot pričuješ.*

*Duha stvaritve tvoja so odlika.
Duhovno plemstvo, plemstvo tvoj'ga uma
je zarja nam, je luč, ki se svetlika*

*in pravi mimo našega razuma,
da moč srca vse giblje, vse premika.
Ta srebrnina daje nam poguma!*

VLADIMIR KOS

MOJA BOŽIČNA

*Ne, ni me sram Bogá na hlevski slami,
Bogá, ki človek je za nas postal.
Ne, ni me peti sram Njegovi Mami,
Iz judovskih devic jo je izbral.*

*O, harfa srčnih strum, ne nehaj peti:
nebes ljubezen v Deteta očeh
ne veka Maminih oči odstreti -
in zvezd je lesk v utrujenih laseh.*

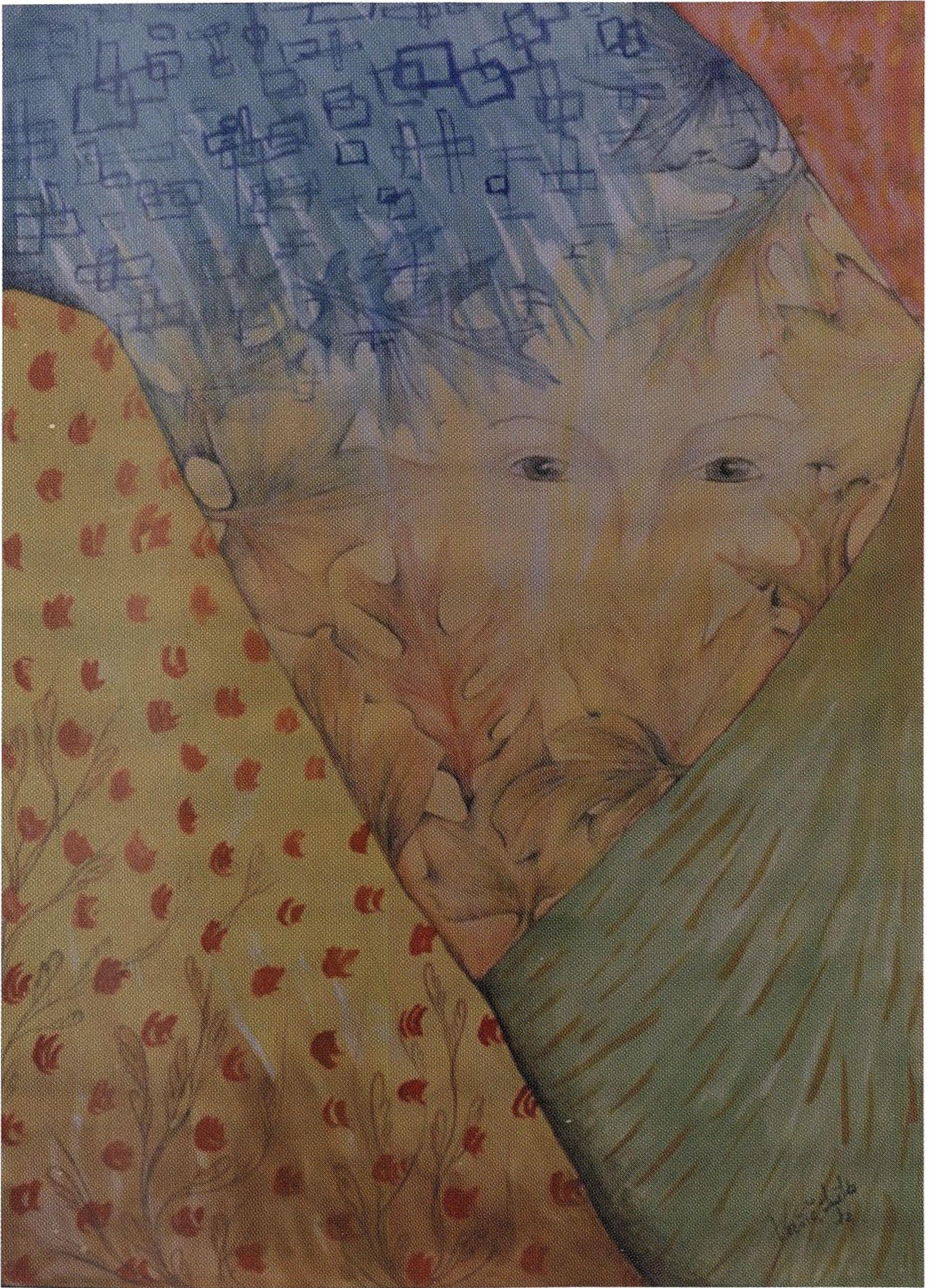
*In Jožefa ne bom, ne bom pozábil:
predstávník je, žená, otrok čuvar.
O, kakšen mož! Pritisk ga ne obrabi,
v potezah ne umre ljubezni žar.*

*Še kdo mi manjka? Angeli božični
in njih orkester čarnih melodij
in njih obrazi neenako mični ...
njih strun neugasljivo božični sij.*

NEKOČ

*Nekoč
si boš morala priznati,
da si lagala.
V tvojem pogledu
- zdaj vem,
da je bila tista modrina
le strup -
so moje najdražje želje
tonile skoraj v obup.
Nekoč se bodo tvoji
temno rdeči nohti
spet poigravali
s črno-belim prtičkom
ob drugi skodelici kave
in tvoj sinji pogled
bo poletel
preko dveh majhnih vrtnic
v vazici,
da znova trešči v resnico
zapisano v drugih očeh.*

*Takrat
opusti svoj smeh
in napoji zenice s kesanjem.*

María Lucía Voršič

»SPOMLADANSKI POGLED« 35 x 46 cm, mešana tehnika.

BODEČA ŽICA

*Sonce se nagiba k zatonu.
 Predmestne stavbe bodo zakrile pogled
 na njegov večerni poljub zemlji.
 Nebo bo zardelo,
 nema priča te zveste ljubezni.
 Večerna sapica mu bo izbrisala rdečico,
 a zdaj je še toliko svetlobe,
 da vidim kako se ptice selivke
 pomikajo proti severu.
 Bliža se zima in si želijo toplote.
 Moje srce bo poromalo z njimi.
 Sanje mu bodo dale peruti,
 da bo poletelo v deželo ljubezni.
 Saj ni daleč od tod.
 Sen moral preleteti le
 z bodečo žico
 obdano mejo
 mojega trdega srca.*

BOŽJI GPS

*Brez palice, brez brajice
sem v dneh brez sonca tavalala,
lagala si, da vse je prav,
saj imam vgrajeni džipies.*

*Prišle poplave so besed
štrlečih, črnih, umazanih.
Navlažile so ta moj čip.
Postal je neuporaben, nem.*

*Besnela burja je krivic,
pepel vulkanski brisal je
sledi prehojene poti.
Brez baterij. Signala ni.*

*Pisave slepih ne poznam,
mi palica je res odveč,
za vlago drugi naj skrbi,
napaja mi moj smerokaz.*

*Utišan bil je, brez moči,
ta moj vodnik, moj drugi jaz,
ta, ki v ovirah išče znak
za novo rojstvo, svetel dan.*

*S krtačo se lotila bom
plesnobe, pajčevin, navlak.
Ponižna in učljiva bom,
nadgrajevala božji dar.*

JULIA SARACHU

SAMOKONSISTENCA

*Previdna sem,
ne izgovorim besede,
če se ta prej ne razleti v mojem grlu.*

*Ker mislim,
vsaka premena
zavre vesolje.*

*Sama
sem mrzla zvezda,
ki potuje iz središča proti robu,
in šele ko se poglobi v svoje središče,
se osvobodi.*

*Nočem
prikritega hlapčevstva,
ne besed, ki slabijo,
ne oblasti, ki razpade kot suh kravjek.
Kajti ko je Prometej dal ljudem ogenj,
je kača zgubila svoj strup,
oni pa svojega Pana. (*)*

*Pogledala bom,
kaj se giblje pod vodo reke
in barvo topola, ki krvavi.*

(*) Ime grškega boga, vendar v španščini pomeni tudi »kruh«

PAMPA

Na neprekinjeni
pampi
sem jaz
edino naključje:
poti se preganejo
šumi se usmerjajo
naznanjajo
električni udar proti meni.
Od tu pogled
množi svoj doseg,
okoli mene
obnavlja
mikroskopski vrtinec
premen.

MATI IN SIN

Bila sem s skrivnostjo
v skrivnosti.
Zemlja je bila videti
razdrobljena
nosila sem vrečo žita
za roko
pa sem držala sina
on je spraševal:
Kje so ptiči?
V zraku.
Kje so drevesa?
Utripajo
v koreninah.
Kje je voda?
V srcu kamna.
In sanja.
In moj oče?

*Za zaprtimi vrati
ali v semenu
zažganem na grmadah
ki se širijo.*

*Spustila sva se po pobočju do vznožja hriba
in ko sva prežkala proti mlinu
se je po cesti majavo pripravil voz
z natovorjenimi telesi kot vrečami krompirja
z glavo na to
in ono stran.*

Voznik je bičal konje, da se pomaknejo naprej.

*Sinu sem zakrila oči.
Iz svojega srca sem potegnila
alibi:
pokazala sem mu
da se nahajava
v zaprti kroglji.*

PERSPEKTIVA

*Z vrha sem videla
na stotine moških in žensk
zatopljenih
v čuden ples.*

*Spustila sem se nižje
vojaki so počivali na travi
in
ritem
gibanje rok sklonjenih žensk
mahale so
z oljčnimi vejami
pahljale
v znak spoštovanja
svete osebe.*

Stopila sem bliže
šum mojega koraka
je zamrl v delcih
sodobne simfonije
stokanje, trdo brenčanje
in valujoče piskanje vejevja
ranjeni vojaki
so kričali
oblak obadov jih je zalezoval
usmiljene ženske
pa so jih podile.

Tako se je
začelo poletje.

ANDREJ FINK

MED ASIMILACIJO IN INTEGRACIJO V SLOVENIJI IN PO SVETU

(To besedilo je nastalo kot odgovor na vabilo Državnega zbora Republike Slovenije za sodelovanje na IX. Vseslovenskem srečanju leta 2009, z naslovom »Med asimilacijo in integracijo. Doseči integracijo«. Besedilo je razširjeno in podanašnjeno).

To kratko razmišljanje, ki mu ne dajem znanstvenega značaja, hoče pobuditi oziroma aktualizirati morebitno debato o snovi, ki nas vse narodnostno zanima, mnoge od nas pa tudi osebno zadeva. O tem je med nami v Argentini že pred desetletji bilo izrečenih mnogo tehtnih besed, ki se jih osebno spominjam predvsem iz predavanj pri Slovenski Kulturni Akciji. Čeprav je problematika bila aktualna že tedaj, je verjetno nismo čutili tako blizu kot danes. V naši zdomski skupnosti smo takrat bili bolj narodnostno čvrsti, med nami je bilo še mnogo mislečih ljudi z živim spominom na v domovini preživela leta, ni nam tako neposredno bila pred očmi možnost niti integracije, niti asimilacije, ki smo se jima upirali, čeprav je pri nekaterih posameznikih tako ena kot druga že bila opazna, a tedaj še kot izjema. Danes je pa situacija drugačna. Z desetletji se je naša zdomska stvarnost sociološko spremenila, njena slika je drugačna in imamo več izkušenj. Zato ne bo odveč, če spet vsaj na kratko in z novimi elementi razmislimo o tej snovi.

Naj najprej spomnim na razliko med obema pojmomoma, ki jih danes obravnavamo, uporabljajoč ti dve že zelo posvojeni tujki.

Integracija nam pomeni celoto (Lat. Integratio). Slovarji nam govorijo o popolnosti, vključitvi, dopolnjenosti. Celota je sestavljena iz različnih delov. Integrirati pomeni, da nekaj postane del neke

celote. Tej celoti pa prav zaradi teh sestavnih delov nič ne primanjkuje. Zato taki celoti lahko pripisujemo popolnost, ki ji, kot rečeno, ničesar ne manjka. Integracija vedno predstavlja koordiniran napor, skupno načrtovanje in mirno sobivanje med različnimi deli, ki sestavljajo celoto, ki prav zato postane integrirana. Integracija pa ni nekaj statičnega, temveč je proces, ki je po definiciji nekaj dinamičnega. Proces je dinamičen pred integracije, pa tudi po njej. Ko je del že integriran v celoto, še vedno ohranja svoje značilne prvine.

Asimilacija pa pomeni poenačenje (Lat. ad + similis). Slovarji nam ob tej besedi govorijo o prilikovanju (prilичiti), prienačenju, presnovi. Asimilacija je proces po katerem nekaj postaja in končno tudi postane podobno ali enako drugemu. Toda v tem primeru je ob izenačenju z drugimi deli in s celoto izgubil izvirne značilnosti. S tem pa je tudi procesa v pravem pomenu besede konec in smo že pred drugim dejstvom.

KAKO OBCUTITE OMENJENA PROCESA?

Glavna značilnost asimilacije je pouzivanje, kot vrtinec, ki naravno, neizbežno in neustavljivo »golta«, sicer ne bi bil vrtinec temveč kak drug dinamičen proces. Asimilacija je naravni proces in smo mu priče na različnih področjih. Človek, kakor vsa živa bitja, asimilira hrano, ki prek metabolizma neha biti kar je bila ter po tem procesu postaja in končno postane del našega telesa. Hrana se je presnovila. Iz ene snovi je postala druga. Z asimilacijo je prvotna snov izginila v novi.

Integracija je racionalni proces v katerem se deli, ki se integrirajo, koordinirano trudijo da je skupek delov res celota, prava celota, in ne zgolj seštevek različnih faktorjev. V integraciji se pa ohranjajo identitete posameznih delov tako, da se v celoti vsi plemenitijo in je celota sama bogatejša. Ker je integracija racionalni proces je lastna človeku in človeški družbi. Po naravnem procesu skuša prevladati asimilacija. Samo z uporomo proti njej lahko pridemo do integracije. V deželah z močno imigracijo se znajdemo z različnimi primeri:

1) Obvezni »topilni lonec«: To najdemo npr. v ZDA, kjer je močan družben pritisk, ki ni bil nujno tudi državni, zahteval čimprejšnjo pomešanje v idealno zlitino, ki je še pred nedavnim bila formuli-

rana z začetnicami WASP (White - Anglo-Saxon - Protestant). Če posameznik ni čimprej postal čimbolj podoben vsem tem trem elementom oz. če ni čimpreje opustil tistih svojih značilnosti, ki so ga oddaljevale od omenjenih, ni imel veliko možnosti za vidnejši uspeh v novi družbi. Za ta uspeh je torej moral vsaj do neke mere žrtvovati svojo identiteto. V zadnjih desetletjih je očitno ta formula vsaj nekaj izgubila na moči in veljavi. Toda verjetno so se spremenili elementi te formule, ne pa končni in zaželeni rezultat, ki še vedno vpliva v smislu poenotenja, če ne poenačenja. Torej, potrebna je čimprejšnja asimilacija.

2) Spontani »topilni lonec« brez pritiskov. V takih državah je možnosti za ohranitev identitete več. V nekaterih deželah je bilo očitno celo neko občudovanje tujca (npr. pred desetletji v Argentini, pa tudi v drugih deželah Latinske Amerike). V takem okolju je sicer zlitje zaželeno, a vključitev v novo družbo in napredek nista nujno s tem pogojena. Različnost je v grobih potezah tolerirana, v nekaterih primerih je pa celo cenjena. Fenomen patološke diskriminacije ni bil in ni na dnevnem redu, čeprav je seveda najti vedno tudi kak nasproten primer. V takih okoliščinah je pritisk mehkejši in ima zato drugačne posledice. Svoboda različnega bivanja je torej zagotovljena z neko neurejeno in nenačrtovano tolerantnostjo. Priseljenc ima vso svobodo, da se nastani kjer hoče in dela kar hoče. Svoboda je tako absolutna, da se sprejemna država za priseljence niti ne zanima oz. je zanj popolnoma enak vsem drugim.

3) Ohranjanje različnosti priseljence kot državni interes. Ta primer najdemo, na primer, v Kanadi in Avstraliji. V teh in podobnih tipično imigracijskih deželah je tolerantnost načrtovana in urejena z zakoni. Država skrbi za priseljence in jim v državnem interesu po možnostih nudi pomoč. Tej skrbi botruje pravilna misel, da je priseljenec v tujini ranjeno bitje, ki potrebuje nege. Priseljenec je s prehodom v drugo deželo prerezal materialne korenine, ki so ga vezale na lastno zemljo. Duhovne in kulturne korenine sicer še vedno ohranja, kar je po eni strani rešitev, po drugi bolečina. Izkoreninjenost z vsemi posledicami pa močno občuti. Izkoreninjenec je zaradi tega ranjen in nujno potrebuje opore oz. neke nove vkoreninjenosti. Ta pa ni niti hitra niti lahka. Pognati korenine v novi zemlji zahteva svoj čas. V tem času je treba opore, da ranjeno bitje v defenzivi ne seže po napačnih, za posameznika in družbo pogubnih sredstvih, potezah in korakih. Zato je v interesu nove države, da priseljenec

ohrani čimveč živih stikov z elementi izvornega naroda, pa naj bodo to kulturni v ožjem ali v širšem pomenu. V teh primerih poznamo celo države, ki iz državnega proračuna plačujejo učitelje jezikov priseljencev. S tem si zagotavljajo uravnovešene prebivalce in pozneje dobre državljane, tako v generaciji priseljenih kot v generaciji njihovih potomcev.

1) Integracija in prepoznavnost slovenske kulture

V vsem zgoraj povedanem je že mnogo možnih zaključkov za razmislek in obravnavanje procesa integracije, ki ga lahko apliciramo na stvarnost slovenskih skupnosti sredi drugih narodov. Pri vseh treh omenjenih različicah je mnogo odvisno od osebe in osebne formacije posameznika, ki se integrira. Vse je odvisno od njegove identitete. Ker je integracijski proces nekaj racionalnega, predpostavlja identiteto. Brez te ni integracije, saj se v nasprotnem primeru dogaja asimilacija, v kateri se posameznik ali manjša skupnost resnično stopi, razkroji v večji skupnosti in izgine, tako da o njej komaj ostane kakšna sled. Šele ob močni identiteti je del, ki se integrira, resnično subjekt in ne objekt, katerega elementi ostanejo prepoznavni dolgo časa.

Slovenska kultura je samo takrat prepoznavna kadar je zavest krepka. Za primer se lahko vprašamo kako je z našim jezikom. Že dalj časa je govora o jezikih, ki se bodo ob rastočem pojavu globalizacije izgubili. Če se bo slovenski jezik ohranil, se bo zato, ker se bo močno upiral asimilaciji in poenačenju, in to velja tako za diasporo kot za matico. Temu uporju pa lahko sledi napor za plodno in zdravo integracijo, matica v Evropski uniji, po svetu pa v krajevne državne skupnosti. Jezik je eden od elementov kulture, a zelo važen.

Sila je močan dejavnik. Slovenski narod se je pa (če spet vzamemo to za primer) skozi stoletja uspešno upiral ponemčenju. Isto bi lahko rekli za vse narode pod stoletji osmanskega (turškega) imperija. Zato je paradokсно mehak pritisk (*soft power*) lahko nevarnejši. V Argentini je pri »topilnem loncu« brez pritiskov, past, paradokсно v prijaznem sprejemu. Sila in pritisk lahko zlomita, lahko pa rodita in krepita odpornost ter izostrujeta možnosti za preživetje in ohranitev. Svojevrsten primer nam je od nekdanj judovski narod. Stiskan in preganjan se je ohranil, in je danes aktiven dejavnik v mednarodnih in meddržavnih odnosih.

2) Kako biti posredniki med kulturami?

Če je integracija res to, potem posredništvo ni težavno in se izraža naravno. Pri človeku z jasno identiteto, ki ve kaj je in kaj hoče, posredništvo deluje kot nekaj samo po sebi umevnega, samo prihaja na dan in se izvaja neprisiljeno. V primeru migrantov je prihod v novo deželo priložnost za neprestano pojasnjevanje zakaj slabo ali z naglasom govori krajevni jezik. Največkrat že priimek pove, da je drugorodec. V prvih letih, morda celo desetletjih, je posameznik oz. cela njegova družina, kot otok sredi morja. Vedno se kažejo in so očitne razlike, ki ga neprestano spremljajo.

Ob tej problematiki se neobhodno srečujemo s pojmom kulture v širšem pomenu besede. Ni kulture brez vrednot. Vrednote pa ločujemo med univerzalne in partikularne. Vsak narod in vsaka narodna kultura ima svoje. Priseljenec prinaša svoje (partikularne) vrednote in se neprestano srečuje z vrednotami dežele v kateri se je naselil. Med njimi je lahko včasih močan razkorak (npr. druga vera, drugačna abeceda, najrazličnejše navade v obleki, hrani, obnašanju, skratka drugačen kodeks v življenju, ki vsestransko otežuje sporazumevanje). A tudi v najslabšem primeru obstajajo skupne univerzalne vrednote, ki končno omogočajo sožitje. Sicer pa načelno velja, da ni pravega nasprotja med pravimi univerzalnimi vrednotami in pravimi partikularnimi vrednotami, ki se, če so res prave, nekje srečujejo. Ko priseljenec v nekem trenutku pride do razumevanja obeh kultur, naravno postane pravi posrednik med obema partikularnima kulturama, ki se v njegovi osebi in z njim povzpeta na univerzalni nivo.

3) Ustvarjanje kompleksnega kulturnega okolja

Z do sedaj povedanim se samo po sebi ustvarja kompleksno in bogato kulturno okolje. Tu sta važni in nadvse pomembni besedi: kompleksnost in bogastvo. Sožitje med dvema kulturama, najsi bo to na zunaj, v življenju družbe, ali na znotraj, v psihi posameznika, nikakor ni lahka zadeva in vedno zahteva mnogo energije za primerno rešitev vseh težav, ki s tem nastajajo. To se pojavlja že, če govorimo o razmerju med dvema kulturama. Nekateri govorijo, po mojem mnenju nepravilno, o bikulturi. Če je pa širša družba v kateri živimo multikulturna, je pa težav lahko še več. Pojem multikulturnost, se je pojavil v zadnjih desetletjih in se je pojavil potem,

ko so ga začeli analizirati sociologi. V zgodovini je bil sicer vedno navzoč. Slovenci ga poznamo po našem bivanju v večstoletni multikulturni državi habsburški monarhiji in po krajšem bivanju v obeh Jugoslavijah. Pojem pa tudi ni enoznačen niti enostaven, tako da mu nekateri resno osporavajo, rekoč, da multikulturalnost v polnem pomenu besede ni mogoča. Vprašanje je v tem, kako multikulturalnost razumemo: a) Kot nasilno življenje pod prisilo (multinacionalni imperiji); b) Kot zgolj seštevek kultur, ki sicer v relativnem miru zgolj sobivajo; c) Kot mirno sožitje pod »dežnikom« višjih skupnih vrednot, ki to sožitje brez večjih konfliktov omogočajo. Takih in drugačnih primerov v zgodovini je veliko. Najboljši primer, ki je že zdavnaj zaključen, je Rimsko cesarstvo in njegova Pax romana, ki je bil, če ne prvi, morda eden najdaljših v času in najbolj organiziranih. Za njim pa seveda služijo tudi vsi imperiji / cesarstva, ki so v glavnih potezah njemu podobni. Dejansko so po svoji naravi vsi imperiji multinacionalni in zato tudi multikulturni. Še danes imamo nekatere države, sicer zelo demokratične po svojem političnem ustroju, a vendar problematične zaradi notranjih mednacionalnih trenj (Španija, Belgija, in druge).

4) Priložnosti in težave

Cela zgodovina človeštva nam je primer srečanja in razhajanja v sožitju med narodi, kulturami in civilizacijami. Mir in vojna sta vedno bili klasični sociološki danosti. Današnje komunikacije, ki nam jih nudi tehnika, so ves proces iz zgodovine neznansko pospešile, kot če bi najrazličnejše elemente vrgli v mešalnik. Zato so komunikacije istočasno priložnosti in težave, zaradi neposrednosti stikov, ki z njimi nastajajo.

Migrantski tokovi so vedno predstavljali močan izziv in težave za vse vpletene, predvsem za tiste, ki so morali »prenašati« pritiske in vdore velikokrat nasilnih priseljencev. Za primer, ki nas spet zadeva, lahko vzamemo nomadske Madžare v enajstem stoletju v srednji Evropi, ki so Slovane razklali na dvoje, a se potem ustalili na tem ozemlju in privzeli mnogo krajevnih navad, besedi, da ne govorimo o krščanski veri in o kulturi nasploh.

Ob tem trčimo takoj še na drug moment problematike, in sicer, na moč kultur, ki se srečujejo. S tem mislim na stopnjo njihove evolucije in iz te izvirajočega izraza »višja kultura« ali »nižja«. Navadno višja »použije« nižjo. To pa se dogaja le na področju vrednot, ki

prevladajo, medtem ko na področju politično-vojaške moči, oblasti, prevladajo nižji in brutalnejši narodi, kot poudarja angleški zgodovinar Toynbee. Izraza »višja-nižja«, nista najbolj posrečena in sta lahko tudi krivična, kajti, kdo lahko presoja o tem katera je višja? Pa vendar imamo vsi ob pojavu medkulturnega srečanja (ali trka) in primerjave med kulturami občutek, da je ena višja oziroma bolj evoluirana kot druga.

Današnje težave ob nujnem sožitju kultur so očitne. Že nekaj let v Evropo vdirajo migranti izza Sredozemskega morja, iz Afrike, v zadnjih dveh letih pa trumoma iz Srednjega vzhoda. Zgodovinsko gledano ta pojav ni nič novega. Novo in nadvse izstopajoče dejstvo je v tem, da so to pretežno ljudje iz druge civilizacije. S podatki ki nam jih je zapustil Toynbee, ki je prav to snov pobliže preučil, bi jo lahko imenovali Islamska civilizacija. K temu je pa treba dodati tudi, kot njeno glavno značilnost to, da je le ta zelo močna v primerjavi z Zahodno civilizacijo (evropejsko). Zato je skrb pred islamizacijo Evrope na mestu.

Tudi tu lahko uporabimo gornje trditve v zvezi s partikularnimi in univerzalnimi vrednotami. Ali bo ena civilizacija (katera?) prevladala nad drugo ali se bodo skupne univerzalne vrednote nekje srečale in omogočile integracijo na neki skupni podlagi?

Zgodovinar Toynbee si je kot glavno gibalno sprememb za tovrsten študij izmislil tak imenovani »Zakon izziva in odgovora«. Vsaka človeška skupnost se srečuje z neprestanimi izzivi: Če jim je kos, preživi, če jim ni kos, propade. To kaže na velik realizem, ki mu ne smemo uhajati, ker mu tudi ne moremo uiti.

Tu se povračamo na začetek tega razmišljanja: **Od moči slovenske identitete, tu in tam, v matici in v naših skupnostih po svetu, bo odvisno slovensko preživetje.**

PAPEŠKA DIPLOMACIJA

V sredstvih družbenega obveščanja zasledimo več izrazov o tematici, ki je predmet te razprave: Papeška diplomacija/Diplomacija Svetega sedeža/Cerkvena diplomacija/Vatikanska diplomacija. So vsi ti izrazi točni in pravilni?

STATISTIČNI PODATKI

V letu 2015 ima **Sveti sedež diplomatske odnose z 180 državami**. Ob nastopu pontifikata Janeza Pavla II. je bilo teh držav 84. Leta 2005 že 174. Temu številu je potrebno še dodati Evropsko Unijo, Suvereni viteški malteški red ter Misijo s posebnim značajem Palestinske države.

V 8-ih državah ni nobenega zastopnika Svetega sedeža: **Afganistan, Savdska Arabija, Butan, Kitajska, Severna Koreja, Maldivi, Oman, Tuvalu**. V 7-ih državah je navzoč apostolski delegat, ki pomeni predstavnik pri krajevni Cerkvi v državi, vendar pa ne zastopa Svetega sedeža pred državo ter tako pomeni, da nima diplomatskega statusa: tri afriške države - **Komori, Mavretanija, Somalija**, ter štiri azijske države - **Brunej, Laos, Mjanmar in Vietnam**.

Vendar to ne pomeni, da ne obstajajo stiki tudi s temi državami. Npr. ob slovesnem začetku pontifikata papeža Benedikta XVI. (leta 2005) in Frančiška (leta 2013) so nekatere izmed teh držav poslale svoja zastopstva. Prav tako ob pogrebu papeža Janeza Pavla II. leta 2005. Med drugim je tudi kakšen predsednik oz. predstavnik že prišel na obisk v Vatikan ali da potekajo pogovori med delegacijama Svetega sedeža in neke države.

Veleposlaništva akreditirana pri Svetem sedežu, ki imajo sedež v Rimu, jih je trenutno 83 (vključujoč tudi EU in SVMR). Urad ima tudi Palestina, Arabska liga, Mednarodna organizacija za migracije ter Urad Združenih narodov za begunce.

Apostolskih nunciatur - papeških diplomatskih predstavništev po vsem svetu je trenutno 104. Tem je še potrebno dodati nekaj papeških diplomatskih predstavništev pri mednarodnih organizacijah (ZN v New Yorku, ZN v Ženevi, OVSE na Dunaju, Unesco v Parizu, FAO v Rimu, Svet Evrope v Strasbourgu). Ostale države oz. mednarodne organizacije pokrivajo iz obstoječih nunciatur.

Potrebno je razlikovati med tremi različnimi subjekti:

1. **Sveti ali Apostolski sedež** – *Sancta Sedes* ali *Sedes Apostolica*;
2. **Država Mesto Vatikan** (Država vaticanskega mesta) – *Status Civitatis Vaticanae*;
3. **Katoliška Cerkev** - *Ecclesia Catholica*.

Vsem je skupen **Rimski papež**, ki je voditelj Svetega sedeža, suveren Države vaticanskega mesta ter vrhovni poglavar Katoliške Cerkve.

Sveti ali Apostolski sedež je vrhovni oz. osrednji upravni organ Katoliške Cerkve in je subjekt mednarodnega prava. V mednarodnih in diplomatskih odnosih vedno nastopa Sveti sedež. Tudi v imenu in za Državo vaticanskega mesta.

Naloge: vzpostava diplomatskih odnosov, sklenitev mednarodnih pogodb, aktivna in pasivna pravica akreditirati in sprejemati odposlance, sodelovanje na mednarodnih konferencah, posredovati v vlogi mediatorja med različnimi mednarodnopravnimi subjekti.

Subjekti mednarodnega prava so nosilci pravne in poslovne sposobnosti v mednarodni skupnosti. So nosilci pravic in obveznosti v mednarodnem pravu.

Sveti sedež sam določa svojo notranjo pravno ureditev in na podlagi tega dejstva izvira njegova suverenost. Na podlagi običajnega prava in zgodovinskih okoliščin je zgradil svojo mednarodnopravno subjektiviteto.

Država vaticanskega mesta, enklava v mestu Rimu na 0,44 kvadratnega kilometra, je bila ustanovljena s podpisom Lateranskih pogodb 11. februarja 1929. Je t.i. država sredstvo in ne cilj. Zagotavlja teritorialno suverenost Svetemu sedežu in Rimskemu papežu. Ozemeljska suverenost je bila vzrok za rešitev t.i. »rimskega vprašanja«.

Zgodovina:

- a) Pred ustanovitvijo vaticanske države (leta 754 papeška država);
- b) Italijanski garancijski zakon iz leta 1871;

c) Lateranski sporazumi iz leta 1929 med Svetim sedežem in Italijo. Konvencija iz Montevidea (leta 1933) o pravicah in dolžnostih držav: stalno prebivalstvo, ozemlje, vlada, sposobnost za sodelovanje v mednarodni skupnosti.

Katoliška Cerkev je verska skupnost, institucionalna korporacija, ki ima kot mednarodno priznana skupnost oseb dejansko ter pravno sposobnost v odnosu do mednarodnega sistema.

ODPOSLANEC RIMSKEGA PAPEŽA - APOSTOLSKI NUNCIJ

Apostolski nuncij (lat. *nuntius* - odposlanec) je **stalni diplomatski predstavnik Svetega sedeža pri neki državi ali mednarodni organizaciji**. Apostolski nuncij ima po *Dunajski konvenciji o diplomatskih odnosih* iz leta 1961 status izrednega in pooblaščenega veleposlanika (14. člen).

Od Dunajskega kongresa leta 1815 naprej so nunciji tradicionalno tudi **dekani diplomatskega zbora**, zlasti v državah, kjer je katoliška veroizpoved uradna ali večinska. Dekani diplomatskega zbora imajo s praktičnega vidika vlogo pogajalca med diplomatskim zborom kot celoto in gostujočimi civilnimi oblastmi glede uresničevanja določil *Dunajske konvencije* in uveljavljanja diplomatske imunitete. V tretji točki 16. člena že omenjene *Dunajske konvencije* je rečeno, da »Ta člen ne posega v običaje, ki jih je ali bo sprejela država sprejemnica glede prednostnega vrstnega reda predstavnika Svetega sedeža«.

Nuncij je hkrati tudi osebni predstavnik papeža pri krajevni Katoliški Cerkvi in opravlja notranje cerkvene naloge v skladu z določili cerkvenega prava. V tej vlogi je na primer vpleten v postopek izbire in imenovanja novih škofov v škofijah na ozemlju države, kjer opravlja diplomatsko službo, posodablja spisek duhovnikov, ki jih škofje občasno predlagajo kot primerne za škofovsko službo, v papeževem imenu pa umešča tudi novoimenovane škofove. Znotraj cerkvene hierarhije imajo apostolski nunciji naziv naslovni škofje.

APOSTOLSKA NUNCIATURA

Diplomatsko predstavništvo Svetega sedeža se imenuje apostolska nunciatura. Poleg apostolskega nuncija, ki je vodja diplomatske misije, lahko misijo sestavljajo še svetovalci, tajniki in atašeji nunciature. Papeško predstavništvo ima diplomatski značaj in status

veleposlaništva. Apostolski nuncij je osebni in stalni predstavnik papeža tako v Katoliški Cerkvi kot pri oblasteh države.

Poslanstvo apostolskega nuncija je, da tesneje in bolj učinkovito izraža skrb rimskega papeža za dobro vseh državljanov. V soglasnem delovanju s škofi bdi nad poslanstvom Cerkve s tem, da vzdržuje stike s civilnimi oblastmi, Cerkvijo ter drugimi krščanskimi in verskimi skupnostmi.

Naloge in dolžnosti papeškega odposlanca so zapisane v kan. 364 in 365 Zakonika cerkvenega prava (CIC 1983).

Kan. 364:

Glavna dolžnost papeškega odposlanca je, da nenehno utrjuje in napravlja učinkovitejše vezi edinosti med apostolskim sedežem in delnimi Cerkvami. V oblast papeškega odposlanca torej sodi:

1. apostolski sedež **obveščati o razmerah**, v katerih so delne Cerkve, in o stvareh, ki se tičejo samega življenja Cerkve in blagra duš;
2. v dejanju in z nasvetom **pomagati škofom**, a tako, da ostane izvrševanje njihove zakonite oblasti neokrnjeno;
3. negovati pogoste **stike s škofovsko konferenco** in ji vsakovrstno pomagati;
4. **za imenovanje škofov** poslati ali predložiti apostolskemu sedežu imena kandidatov in po določbah apostolskega sedeža tudi izvesti poizvedovalni postopek o tistih, ki naj bodo imenovani;
5. prizadevati si, da se **pospešuje vse, kar se tiče miru, napredka in združenega delovanja** ljudstev;
6. sodelovati s škofi **za spodbujanje primernih stikov** med katoliško Cerkvijo in drugimi Cerkvami ali cerkvenimi skupnostmi, in celo nekrščanskimi verstvi;
7. v skupnem delovanju s škofi pri državnih oblasteh **varovati vse, kar se tiče poslanstva** Cerkve in apostolskega sedeža;
8. poleg tega **izvrševati pooblastila in druga naročila**, ki mu jih zaupa apostolski sedež.

Kan. 365:

- #1. Tisti papeški odposlanec, ki hkrati opravlja **poslanstvo pri državnih oblasteh po določbah mednarodnega prava**, ima tudi posebno nalogo:

1. **pospeševati in gojiti vezi** med apostolskim sedežem in državnimi oblastmi;
 2. **razpravljati o vprašanjih**, ki se tičejo odnosov med Cerkvijo in državo, na poseben način pa **pospeševati sklenitev** konkordatov in drugih tovrstnih dogovorov in jih privedi do uresničitve.
- #2. Papeški odposlanec naj v zadevah, o katerih govori #1, kakor to svetujejo razmere, ne pozabi poizvedeti za mnenje in nasvet škofov cerkvenega območja in naj jih o poteku zadev obvešča.

GLAVNA NAČELA PAPEŠKE DIPLOMACIJE

1. Sveti sedež se zaveda svoje posebne vloge v mednarodni skupnosti in diplomaciji: moralna in duhovna avtoriteta, ki nima ozkih političnih, ekonomskih ali vojaških interesov. Pogosto se govori o »strokovnjaku za humanost«, »moralni vesti« človeštva.
2. V središču je postavljena človeška oseba. Dostojanstvo človeka z njegovimi pravicami in dolžnostmi ne glede na raso, kulturo ali religijo. Poudarek na verski svobodi.
3. Na področju povezovanja narodov in držav poudarek na demokraciji in spoštovanju dostojanstva človeške osebe. Ni najboljšega sistema.
4. V mednarodnih odnosih spoštovanja načel mednarodnega prava in multilateralne diplomacije. Vloga Organizacije Združenih narodov.
5. Vprašanje vojne in miru, stabilnosti in napredka. Z mirom nič ni izgubljeno, z vojno se vse izgubi (Pij XII.). Nikoli več vojne, nikoli več vojne (Pavel VI.). Vojna v nekdanji Jugoslaviji (Janez Pavel II.).
6. Pospeševanje kulture v kateri ima osrednjo vlogo dialog in argument.

SLOVENCİ V PAPEŠKI DIPLOMACIJI

1. Msgr. Jožef Žabkar (1914-1984), Ljubljana, naslovni nadškof Virunuma (1969), pronuncij na Finskem in na Islandiji ter apostolski delegat za Skandinavijo;
2. Msgr. Ivan Jurkovič (1952), ljubljanska nadškofija, naslovni nadškof Krbave (2001), nuncij v Belorusiji, Ukrajini, Rusiji in Uzbekistanu;

3. Ciril Štokelj, koprška škofija;
4. Msgr. Mitja Leskovar, ljubljanska nadškofija;
5. Matjaž Roter, celjska škofija.

PRISPEVEK SVETEGA SEDEŽA V PROCESU OSAMOSVAJANJA SLOVENIJE

Državljeni Slovenije smo leta 1990 izrazili željo po neodvisnosti, ki je bila ustavno določena tudi z referendumom leta 1991. Mednarodna skupnost je izbiro Slovencev priznala v skladu z *Listino Združenih narodov* in *Helsinških sporazumov*.

Sveti sedež je neodvisnost Republike Slovenije uradno priznal 13. januarja 1992. Temeljna izhodišča za ta korak so bila spoštovanje pravice narodov do samoodločbe; zavračanje uporabe sile ter sprejemanje dialoga kot edinega sredstva za doseganje pravičnih in mirnih rešitev. Odločitev Svetega sedeža je k takšnemu razmišljanju pomagala tudi drugim državam.

Diplomatski odnosi so bili vzpostavljeni 8. februarja 1992 na ravni apostolske nunciature Svetega sedeža in veleposlaništva Republike Slovenije.

RAZMIŠLJANJA O UMETNOSTI

Zgornja razmišljanja o umetnosti je podal prof. Santiago Voršič, na Veleposlaništvu Republike Slovenije v Argentini, 24. februarja 2015 kot uvod v likovno razstavo lic. Vladka Jurija Voršiča in Lučke Voršič Bidone, na temo »Izrazi moje duše«.

Umetnost je bila že od vsega pričetka človeškega razmišljanja ena izmed najbolj zanimivih tem filozofije. Vprašanje: Kaj je umetnost? Odpira važno filozofsko tematiko, o kateri so razmišljali največji misleci tekom zgodovine.

V sedanosti imenujemo kot del umetnosti tri pojave istega procesa. Prvi moment je dejanje ustvarjanja umetnika, nato dokončna umetnostna stvaritev in končno prav tako važen trenutek ocenjevanje te stvaritve z zornega kota opazovalca umetnine. To naj bi bilo: trenutek ko umetnik skrivnostno dobi navdih za svojo stvaritev; drugi moment, ko je ta že dokončana - izdelana, na zadnje pa doživetje te stvaritve s strani publike.

Po mnenju Tarkovskega, umetniška ustvarjalnost zahteva od umetnika popolno predanost in se rodi samo v primeru, ko je v njem želja po nečem idealnem. Umetnost je vedno nek simbol, ki je kot lastna sled umetnika. In takšna stvaritev ima vedno neko sporočilno vlogo.

Že v prvem momentu umetniškega procesa lahko rečemo, da je umetnost človekovo delo, in tako različno dejanje, kolikor možnosti ima človek, da udejanji različne reči. Enako zagovarja to mnenje José María de Estrada in trdi: »Umetnost je neko dejanje, neka posebno delovanje človeka, ki vključuje samo po sebi presežnost nad nivojem narave v napredek na novo področje kulture. Korenine umetnosti kot kulture so na splošno v duhovnosti, so v razumu, v volji, v čustvih, in seveda v domišljiji ter v spominu ...«

Umetnost je način po katerem si človek prisvoji naravo in jo dvigne na nov presežni nivo. Ta presežnost je posledica srečanja človeka z naravo, ki ga obdaja.

Ta ustvarjalnost se rodi v domišljiji, ki spremeni, kar se vidi. Bachelard, govori o domišljiji kot »neke vrste duhovne mobilnosti, tiste vrste duhovne mobilnosti, ki je večja, bolj živahna, bolj živa«. Je novo osvetljevanje vizije sveta, v katerem živimo, katerega pa umetnik spremeni v gibljivost.

V vsaki umetniški stvaritvi je nujno psihološki faktor umetnika in šele nato ima razlago v umetniškem dejanju, duša umetnika se odseva v oblikovani materiji. V tem smislu se lahko oceni umetniška gibljivost kot katarza, v kateri se razodene vsa notranjost umetnika v umetnost. Notranja harmonija in kaos umetnika povzročita tresočo premikanje čopiča, dleta ali strun in se spremeni ter utelesi v realnost, ki je v duši umetnika. Se rodi v čustveno realnost neke figure, edinstvene, lastna določenemu zgodovinskemu trenutku in ene edinstvene človeške osebnosti.

Subjektivnost umetnika se razodene v stvaritvi, kar pomeni, da se nek del umetnika samega razodene in udejanji v materialnem svetu in se spremeni v umetnost. Nek del umetnikove biti se preoblikuje v umetniško produkcijo in se ustali v umetnosti trenutek umetnikovega življenja.

Umetniško izražanje je intimno razodetje umetnika, je udejanjenje človečnosti; istočasno pa je neke vrste človeško poznanje, ki pa nima nobenega stika z znanostjo in je del velikega repertoarja, ki ga poznamo pod imenom kultura.

Umetniška stvaritev se pojavi v svetu in skuša ovekovečiti trenutke, ko je bila ustvarjena. Trenutek navdiha, ki je porodilo življenje se spremeni v večnost, v umetniško končno stvaritev. Ta večnost je v napetosti z začasnostjo človekovega zemeljskega življenja. Ravno zaradi tega umetniška stvaritev lahko presega obdobje umetnikovega življenja in se srečuje z mnogimi opazovalci tekom zgodovine. Vendar ta stvaritev ne bi bila večna brez teh mnogih občudovalcev, ki ji sproti dajejo življenje ob opazovanju in ovrednotenju, ki se neprestano ponavlja.

Umetniška stvaritev je tudi simbolično sporočilo, ki razodeva neko željo, ki je sad svobode umetnikovih rok. Tako je umetnost izziv črnega kvadrata na platnu, berača na cesti, hrupna manifestacija, krik, je pritožba in je ples, magija in grozna tišina.

To sporočilo tvega v barvah in materialih, v navdušenju besed, v muzikalnih poletih in v gibanju človekovega telesa. Sporočilo nam pripoveduje neko zgodbo, nek način pogleda na svet. Razodeva, kar se ne more izražati z običajnimi komunikacijami. In celo pogloblja, kar dialog med osebami ne more sporočiti. Kako se lahko govori o grozovitosti vojska brez likovnih predstav Ottona Dixea ali Picassove Guernike? Kako povemo bodočim generacijam, kaj je bila argentinska družba v XX. stoletju brez Bernijevih slik? Tam, ker besede ne zadostujejo pri izražanju, se rodi umetnost.

Umetnost je neke vrste metafora, ki posnema kar oseba vidi v svoji lastni notranjosti. Umetnost je poustvarjanje realnosti in ustvarjanje novih realnosti, rojenih v človekovi duši.

Vendar umetnost ne doseže svojega namena, če je ni možnosti občudovati. Dokler Dorian Grey ne pogleda svojega portreta, je še vedno ujet v svojo večno mladost. Ob pogledu na portret njegovo življenje okameni ravno v tistem trenutku brez vseh bodočih možnosti. V trenutku, ko se sreča s svojim portretom, je njegovo življenje dovršeno in sledi smrt, ki zapusti v stvaritvi njegovo večno mladost. Umetnost ugrabi neki simbolični sporočilni izraz umetnika, ki želi, da ga opazovalec dopolni. To sporočilo pa je obsojeno na večno pozabo ali pa se uveljavi v zgodovini in postane večno.

Nekaj še bolj neverjetnega se zgodi ob sprejemu tega sporočila, v tisti intimnosti, ker se napolni z melodijami, črtami in barvami. Opazovalec, sprejme pesem, ko sprejme note, ki se dotikajo njegove duše; vse ostalo postane molk. Je neka novost, ki razsvetljuje z nerazumljivim pajčolanom. Je skrivnost, ki s posebno »auro« razodene ustvarjalnost. To je prostor čudovitega in skrivnostnega, ki ga predstavlja globoko poznanje umetnosti. Je odsev skrivnosti intimnosti, nje realnost in radikalno intrigo ter fantastiko. Včasih nerazumljivo do take mere, da je zavržena.

Umetnost je način srečanja z bližnjim, kot drugi svojstven, v njegovem najbolj pristnem izražanju. Steiner ocenjuje to srečanje z umetniško stvaritvijo kot prisotnost naše lastne intimnosti. To misel nam je posredoval, ko je zapisal: »Biti 'zaseden' od glasbe, umetnosti, literature, biti odgovoren pomeni isto kot biti gostitelj ali gost - morda nepoznan v skupni skrivnosti neke stvarne prisotnosti«

Toda estetska kritika je včasih pretirana pri ocenjevanju nekaterih umetnikov in skopa z drugimi. To je posledica merkantilistične mentalitete na področju umetnosti. To je pogled izrecno spekulativen in popolnoma slep za pristno umetniško izražanje.

Obstaja neke vrste zgolj industrijska produkcija umetnosti, ki spremeni umetniško stvaritev v to, kar bistveno ni več last umetnika, temveč je umetnost odvisna od tržnega povpraševanja. V časih modernizma se je javil proces industrializacije umetnosti in nje prevzem po striktnih tržnih zakonih. Tako ni več le izraz umetnikove duše, ki se odseva v umetniški stvaritvi temveč prepusti, da v prvi vrsti odloča vizija opazovalca, ki pa je vključen na trak industrije. Umetniška stvaritev pa je ovita v primeren »packaging« za konzumizem mas.

Svet, trdi Lipovetzki, je postal efimeren, postal je simplističen, izpraznjen vsakega smisla globine. Edine zakonitosti, ki motivirajo je vabljalnost uporabnika in nagla obnova trenutne mode. Ko pride »umetniški produkt« na trg in izčrpa navdušenje mas se zavrže, pozabi in se išče drugi novejši. Tako je predvsem z avdiovizualno umetnostjo, ki ima pretežno vlogo trenutne zabave in vzbuditi čim večjo pozornost - preden se ta izčrpa. Koliko novih filmov in nadaljevanj se rojeva vsako leto in se razblini naslednje leto iz človeškega spomina? Koliko od teh je res izvirnih? Produkcije - sadovi »kulturne industrije« se minimalno spreminjajo ujeti v poznane družbene klišeje. Tu ima vlogo strah, ki narekuje, da ne smejo tvegati pri predstavah vsebino, ki ne ugaja publiki, ker mora umetniški trg zagotoviti čim večji dobiček.

Malo drugačno vizijo prikaže zaključek Baudrillarda, ki meni, da se je sodobna umetnost pretirano izpostavljala eksperimentom v iskanju nekaj novostnega in avantgarde. V tem prekipevanju eksperimentacije - poskusov je prekoračila lastne meje in izničila sama sebe. Takole pravi: »Z osvobajanjem od vseh oblik, črt, barv in estetskih pojmovanj, z mešanico vseh kultur in vseh stilov in slogov je naša družba povzročila neko splošno promocijo vseh vrst kulture in tudi oblike nekulture, nek prevzem vseh oblik izražanja in protizražanja. Če je na dnu umetnost neka utopija, to je nekaj, kar uide možnosti udejanjenja, se je danes ta utopija popolnoma udejanila.«

Sedaj se vsak človekov izraz spremeni v estetiko in kadar je vse estetsko, nobena stvar ni ne lepa ne grda, smo obsojeni na indiferecencem do tega, kar vidimo in istočasno umetnost izgine. Je to konec umetnosti ali enostavno umetnost ni več, kar je bila in se je spremenila v nekaj novega? S koliko umetnosti napolnimo naše življenje? Koliko našega življenja se izraža z umetnostjo?

BIBLIOGRAFIJA:

Lipovetsky, Gilles, **El arte de lo efímero**, Barcelona, Anagrama, 1990.

Tarkovski, Andrei, **Esculpir el tiempo**, Madrid, Rialp, 1991.

Bachelard, Gastón, **El aire y los sueños**, Fondo de cultura económica, México, 1958.

Steiner, George, **Pasión intacta**, Bogotá, Norma, 1997.

Baudillard, Jean, **La transparencia del mal**, Barcelona, Anagrama, 1991.

Estrada, José María, **Breve estética filosófica**, Club de lectores, Buenos Aires, 1980.

ALEŠ BERGER

PESNIK DVOEDINE DOMOVINE

Pesniška pot Toneta Rodeta (rojenega 11. 1. 1969 v Buenos Airesu) se je začela naglo in odmevno. Po prvih objavah v mesečniku za slovensko mladino *Mladinska vez* je komaj dvaindvajsetleten objavil pesniški prvenec z naslovom »Zenice«, ki je leta 1991 izšel z avtorjevimi nekonvencionalnimi, k abstrakciji težečimi ilustracijami kot »145. izdanje Slovenske kulturne akcije«; njegov izid je pomenil, po besedah Franceta Pibernika, »vstop tretje generacije« besednih ustvarjalcev slovenske diaspore v Argentini. Zbirko je uvedla pesem, ki jo lahko beremo kot programsko, a hkrati občutimo njen pristni lirični vzklik, zaradi katerega je postala tako rekoč že antologijska:

TVOJ SEM,
*čeprav nisem
 vrela pristaniška kri,
 baker na licu,
 jugovzhodnik med lasmi -
 Tvoj Slovenec, Buenos Aires,
 tvoj utrip je moj utrip.*

Hkrati pa je to, če se ne motim, edinokrat v zbirki, ko pesnik omenja svojo nacionalno pripadnost oziroma geografsko opredeljenost; sicer ostajata zabrisani pod eksistencialnimi vprašanji in občutji, ki ga vznemirjajo in se jim predaja. Za mladega pesnika pa je bil značilen in pomemben tudi odmik od slovenske pesniške tradicije in z njo povezanih strogih oblik; nekateri ocenjevalci so pri tem, posebej ob njegovi usmerjenosti h kratkim verzom in v reduciran izraz, ki se posveča tudi svoji zvočnosti in rezkemu notranjemu ritmu, zaznali vpliv moderne španske poezije, zlasti Garcíe Lorce. – Izvirno in pesniško prepričljivo je Rodetov položaj oziroma njegovo izkušnjo označil njegov malo starejši rojak, prav tako rojen v

Argentini in prav tako pesnik, Andrej Rot, ko je v *Rodni grudi* jeseni leta 1991 zapisal: »Pri Rodetu je mogoče zaznati buenosaireški utrip. Nihče od tistih, ki so se rodili v Sloveniji in potem pesnili v Buenos Airesu, recimo France Papež, Tine Debeljak (starejši ali mlajši), Vinko Rode, Karel Rakovec in drugi, niso mogli uskladiti svojega utripa z buenosaireškim. Ukvarjali so se predvsem z raznimi drevesi, reminiscencami, ali s pampo, neobstoječo snovjo v zavesti. Potrebno je pognati korenine v pristaniških četrtih. Potrebno je začutiti skladno valovanje preko morske gladine v domovino staršev in proti Andom, ki kot odskočna deska vodijo v skrivnostni nam Orient.« Naklonjen in pritrjevalen odmev je zbirka doživela tudi v pesnikovi domovini Argentini, kjer sta v slovenskem tisku o njej pisala Tine Debeljak in Vinko Rode, iz Ljubljane pa se je v *Svobodno Slovenijo* oglasil Avguštin Pirnat, ki je pohvalil Rodetov bogat in živ besedno zaklad in opozoril na njegovo svežo, marsikdaj nekonvencionalno rabo. - Konec maja leta 1991 je mladi pesnik obiskal Slovenijo in v Društvu slovenskih pisateljev predstavil svoj pesniški prvenec. Posebno zanimanje in izrazito naklonjenost je vzbudil pri pesniku Jožetu Snoju, ki ga je občuteno predstavil v *Novi reviji* (113-114) in ga označil - z razliko od dotedanjih *argentinskih* Slovencev - za *slovenskega* Argentinca, obenem pa sta razmišljala tudi o Rodetovi dvojezičnosti, saj je v »Zenicah« kar enajst pesmi objavljenih (brez slovenske inačice) v španščini, v kateri je pesnik takrat deloma ustvarjal. - Rodetov prvenec se je kmalu znašel tudi pod drobnogledom slovenske literarne zgodovine: Helga Glušič ga je v knjigi »Slovenska izseljenska književnost zv. 3« (1999) označila takole: »Poezija Toneta Rodeta ima mnoge značilnosti moderne poezije. Poleg tega, da mu pomeni način izpovedovanja in besednega odslikavanja misli, razpoloženj, odnosov in čustev, mu pomeni tudi ali celo predvsem ustvarjanje besedne harmonije, zvočnega sporočila, ki s svojo neposrednostjo in samosvojo ritmiko izžareva igro pesnikovega duha. Jezikovne prvine v njegovi poeziji so uglašene v kratke, sunkovite in na tak način tudi dramatične verze, ki pogosto vsebujejo le eno besedo, ta pa v nizu verzov predstavlja zaključen predstavni svet in tudi mnogo neizrečenega.«

Druga Rodetova zbirka, »Mesto pristan«, je izšla (»165. izdanje Slovenske kulturne akcije«) leta 1997 in potrdila, da mladi avtor ni bil le enodneven pesniški obet. V njej so se izostrili nekateri prevladujoči toni iz prve knjige in molovsko je ponekod zadrhtela smrtna groza, med ostre ritme in razbite oblike se je naselila tudi kakšna impresija

in oblikoval sonet, od nekod je poblisnil kanček ironije. Osnovna intonacija Rodetovih stihov pa slej ko prej ostaja abstraktna, vzročnosti in logike čim bolj osvobojena metaforika; Vinko Rode je v *Glasi Slovenske kulturne akcije* (1998) svoje doživljanje tovrstne poezije popisal takole: »Ko sem knjižico dobil v roke in sem preletel komaj nekaj pesmi, sem začutil magijo besed, čarobno igro besed in podob. Je igra, ker je spontana, prosta, drzna, včasih kar nora. In ta besedni ples te zaplete v čudovito in čudežno igro ustvarjanja. Vstajajo čisto nepričakovane podobe, osuple zveze misli in podob. Vse to pričara enkratno doživljanje poustvarjanja.« Vsekakor stavki, ki se ne skladajo z našo precej razširjeno, popreproščeno in krivično predstavo o tradicionalistični, vsako estetsko novost zavračajoči slovenski skupnosti v emigraciji! – O zbirki je analitično pisala tudi Helga Glušič v *Književnih listih* in opažala: »Rodetov pesniški izraz se nedvomno napaja ob dveh virih: v slovenski simbolistični in ekspresionistični tradiciji in glede na temno, izrazito barvitost prispodob verjetno tudi v argentinski poeziji ali pa vsaj v estetsko močnih podobah dinamične argentinske pokrajine, predvsem mesta Buenos Airesa.«

Leta 2002 je France Pibernik za zbirko *Kondor* pripravil antologijo slovenske zdomske poezije z naslovom »Beseda čez ocean«; Tone Rode je bil v njej (od petindvajsetih uvrščenih) najmlajši avtor in je imel priobčenih deset pesmi iz prvih dveh zbirk, ob njih pa še pesem v španščini »El Espejo«, za katero je bil dobil argentinsko državno nagrado za poezijo. Pesem je bila objavljena prav na zadnjem mestu v knjigi in nakazovala možnost, da bo del mlajšega slovenskega pesništva v diaspori začel nastajati v tamkajšnjih jezikih. Pri Tonetu Rodetu se to – vsaj, da bi bilo javno znano - ni zgodilo. Ravno obratno: naslednjo pesniško zbirko je leta 2004 izdal v domovini svojih staršev, Sloveniji, in v jeziku, ki ga je prejel od njiju; pod mnogopomenskim naslovom »Biti« je izšla pri založbi Družina, tehtno spremno besedo je pripisal Matija Ogrin. – Uvodne pesmi zbirke so zveneje izrazito modernistično, v drzni kosovelovski tradiciji, saj so temeljile na aliteracijskem principu ali na izključni rabi samostalnikov, a so obenem še ohranjale svoje »sporočilo«; Rodetu se besedna igrivost in veselje do raziskovanja jezika nista izšli v neobvezno nizanje besed, temveč so jezikovne sámomejitve delovale tako, da so poudarjale resnost in strogost izrečenega, kot na primer v avtopoetski pesmi z začetka zbirke:

*Pesem v pljuskih plameni.
Popkovino mojega plemena
podvezuje in poprhl prši.*

Pisec spremne besede opozarja na »poetološko raznovrstnost« zbirke »Biti« in res se v njenih štirih ciklih srečujemo z različno tematiko in neenakim pesniškim izrazjem. Po pesniškem sámospraševanju in definiranju ljubezenskega razmerja v prvih dveh ciklih stopi v tretjem v ospredje poudarjeno avtobiografska tematika in z njo raziskovanje svojih (dvojnih?) korenin, beleženje travm slovenske emigracije, tokrat ne premislek o pisanju poezije nasploh, temveč o pisanju v slovenščini; s tem v zvezi se oglasijo polemični in sarkastični toni v pesniških dialogih z »dobronamernimi« ali površno nevednimi znanci iz Slovenije. Dvodielna pesem »Svojim«, ki je izpovedni vrhunec zbirke, obljublja zvestobo »semenu«, ki so ga v tuja tla zasejali pregnani predniki, in skrb za »klico darovanega jezika«; kot jedrnato zresnjen pendant kratki pesmi iz »Zenic«, ki sem jo navedel na začetku, pa zazveni sklepno dvostišje iz pesmi »Dom«:

*Rodica v moji gosti krvi.
In v mozgu buenosaireška akorda.*

O zbirki »Biti« je poglobljeno in pritrjevalno pisal Ivo Svetina v mesečniku *Ampak* (februar 2005). Svoje poročilo je sklenil takole: »Tonetu Rodetu njegov (edini) dom ob 'toku srebrne reke' omogoča, da piše zrele slovenske verze, verze, ki bogatijo slovensko poezijo, hkrati pa premaguje(jo) usodni sentiment 'petinštiridesetega leta', ki je zastrupil Slovence tostran in onstran oceana zgodovine in marsikomu vsadil 'manjvrednostnega raka'«. Predstavljena je bila tudi v Slovenski hiši v Buenos Airesu na dobro obiskani prireditvi, o kateri je poročal tamkajšnji slovenski tisk.

* * *

Od takrat je minilo več kot deset let; Tone Rode, zdaj pesnik v najzrelejši življenjski dobi, ponuja v branje novo zbirko, tudi tokrat natisnjeno v Sloveniji. Njen naslov je kar malo enigmatičen, saj

besede »prareka«, četudi mislimo, da jo razumemo, ne najdemo v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, pač pa v medmrežnem slovarju sanskrta, ki za razlago ponuja angleški besedi »abundance« in »plenty«, se pravi, »obilje«. A ostanimo za zdaj raje pri slovenskem prizvenu; ta sugerira, kot vsi vemo, prehajanje, minevanje, odtekanje časa. To potrjuje tudi uvodna, tako rekoč epigrafska pesem, ki sredi vsesplošnega odhajanja zastavlja vprašanje »kje je on?«, in lepo se nanjo navezuje že naslednja, ki s svojo bleščečo belino spominja na Zajčeve verze ali Smoletovo prozo in se končuje takole:

*belo bo vse v prisotnosti svetlobe
bela bo struga reke zgodovine
bele stopinje na sneženi odeji
ti bodo edina pot iz te doline.*

»Bele stopinje«, ki so najbržda kar »besede«, so - kljub svoji relativni neobstoynosti na sneženi podlagi - pesniku edini zanesljivi orientir v nenehnem bégu časa, ki ni prizanesljiv z nikomer. V prvem razdelku zaznava in izraža svojo nemoč pred bogom Kronosom na različne načine, tudi v neposrednem nagovoru, zdaj rahlo patetično in drugič sámironično. A to ni edina skrb, ki zaposluje pesnika, čeprav se z njo ukvarja marsikdaj in tudi marsikje, o čemer pričajo pogostokrat pripisani podatki o kraju nastanka posamezne pesmi. (Kar nekaj pesmi se mu porodi - ali jih izdelava - »nad Atlantikom«, v letalu, ki se je iz »jeklene cigare« iz prejšnje zbirke spremenilo v »jekleno kopje upanja« in ki ga pesnik dostikrat uporablja na svojih poslovnih ali zasebnih potovanjih). Navajanje mnogih lokacij pa ima bržkone še dodaten, globlji pomen: opozarja na pesnikovo razpršenost v prostoru, ki zavedanju o begotnosti časnega pridaja še občutek nekakšne breztalnosti. - Tu je potreben (kljub mojemu občasnemu nezaupanju o smiselnosti tovrstnih informacij) konkreten biografski vrivek: Tone Rode se je jeseni 2009 - se pravi, v času, ko je nastajala pričujoča zbirka - odločil, da se s številno družino preseli v Slovenijo in tu za stalno zaživi. Ni se - kot njegov nekdanji profesor Zorko Simčič (1921) - vrnil v Slovenijo, temveč je - kot njegov starejši pesniški kolega in nekdanji mentor Andrej Rot (1953) - prišel v Slovenijo, deželo svojih staršev, ki jo je seveda že nekoliko poznal, a ne občutil kot dom(ovino). Ne drznem si ugibati o notranjih dvomih, emocionalnih napetostih in razdvojenostih, ki spremljajo tako radikalno, s čustvi nabito (in z razumom nadzirano)

odločitev; jedrnato jih izpostavi pesnik v dvostišjih (nastalih »nad Atlantikom«) tik pred razdelkom »Dom«, ki je središčni in osrednji cikel v zbirki:

Nomaditi je stan duha.

Deskati na valu časa in prostora.

Ukoreniniti se, valu kljubovati:

kdo to ve, kdo zna?

V nadaljevanju zbirke se pesniku odpirajo različne možnosti, da odgovori na to, brez dvoma bistveno vprašanje: v nezakrito avtobiografskih pesmih doživimo njegovo zresnjeno srečanje s predniki, očaranost nad slovensko pokrajino, pa, seveda, prve deziluzije nad stanjem v novi, tokrat izbrani domovini, v katero je prišel po pretresljivem slovesu v pesmi »Dom«, v kateri priklicuje konkretna slovenska in argentinska lastna imena kot popotnico, ki ji ostaja zvest tudi na drugi (pravi?) strani oceana.

Tone Rode torej v »poetološki raznovrstnosti« »Prareke« še zmeraj (kot v prvih treh zbirkah) ostaja izrazito izpoveden in refleksiven pesnik z mogoče, tokrat, malo manj veselja do besedne igrivosti in s še več skrbi za natančnost izraza. Menjava (premestitev) zornega kota iz Buenos Airesa v Gmajnico pri Komendi je razširila njegovo tematiko, ne da bi mu pri tem zameglila pogled ali okrnila izraz.

In beseda »prareka« v sanskrtu? Avtor jo uporabi v pesmi »Hashem« na koncu zbirke; mogoče je v minevanju časa, menjavanju prostorov in spreminjanju čudí ena od oznak za edino Gotovost...

BRANKO REBOZOV

ROSALÍA DE CASTRO GALICIJSKA PESNICA

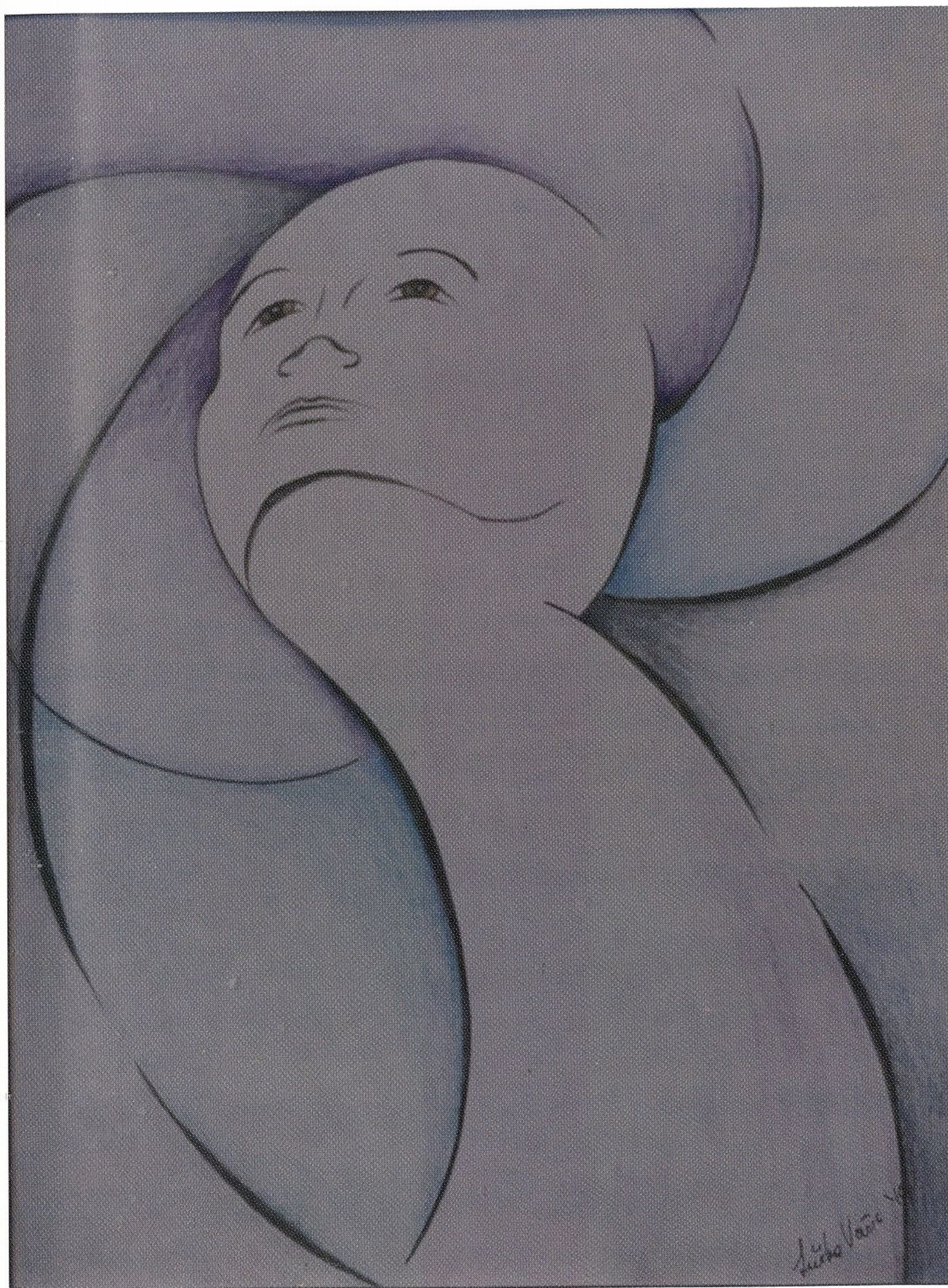
Rosalía de Castro se je rodila v letu 1857 v Bastabalesu blizu slavnega romarskega španskega mesta Santiago de Compostela, glavnega mesta danes že avtonomne Galicije. Svoje otroštvo je preživela pri neporočeni materi v nepoznanju ter odsotnosti očeta. V njenih biografijah je ta imenovan »nekdo-incongnitus«, obstajajo pa tudi trditve, da je bil to tamkajšnji župnik, kar se v tedanjih družbenih in kulturnih razmerah ni smelo govoriti. Zaradi kritičnih družinskih razmer je Rosalía mogla že kot deklica od doma v bližnji Santiago, kjer se je šolala, navdušila za petje, poezijo ter gledališče.

Pesmi je začela pisati že pri svojih 12. letih. Z 19. leti je šla v Madrid. V 21. letu se je poročila z intelektualcem Manuelom Hurguío, s katerim je imela 6 otrok. Nepoznanje očeta ter odsotnost očetovske ljubezni je Rosalío zaznamovalo za vse življenje z občutki neke praznine v sebi, ki je ni mogla nikoli in z ničemer napolniti. V njej je bilo to neusahljiv vir hrepenenja in žalosti, boleznega domotožja in želje po vrnitvi v rojstni kraj in mladost (nazaj k materi). »Še ko bom mrtva, bom morala po njej hrepeneti«. Ali pa » ... še potem, ko davno bom mrtva, vas bom klicala vetriči. Vetrci, k njej me nesite!« V njej se praznina javlja tudi kot bitna mučna razklanost: »Pol samo so me pustili, ki od tam so me prinesli, /ki od tam so me ugrabi.« V prozaičnem ter zavestnem jeziku bi to izrazila: Moja bit je od matere, očeta ni v meni ... njeno koprneče, neutešljivo ter vselej neuspelo iskanje (očeta) se v pesničini liriki velikokrat javlja kot pridušeno poslavljanje, slovo, zbogom, adijo. (Zaman iščem, zato grem od tod).

Toliko gorja je v Rosalíi neizogibno končalo v melanholiji. Razvoj te melanholije je šel v sublimacijo ter izredno umetniško lirično ustvarjalnost, po drugi strani je somatiziralo, najprej v jetiko, pozneje pa že v raka. Tako njena duša kot njena telesna neozdravljiva

bolezen se je še bolj razbohotila, ko se je morala preseliti iz Madrida v peščeno, skalnato in pusto Castelljo. Njena zemeljska oddaljenost ter drugačnost pokrajin in narave so še povečali hrepenenje po rodni Galiciji in rojstnem kraju (materi). Tudi je tista pustinja Castellja, za Rosalijo čisto tuj svet, poglobljala v pesnici že itak nevzdržen občutek praznine (odsotnosti očeta), iz katerega se je reševala s hrepenenjem in sanjami, ki jih je sproti spreminjala v vročični ogenj v svoji telesnosti in kot lirični izliv v svoji duševnosti. Ko 48 let stara, že slavna pesnica, umira ... od umiranja ... še isti popoldan poljubi iz rodne zemlje Galicije prinešeno cvetočo vejico, da si ohladi vročična usta. Preden izdihne, zaprosi: »*Odprite okno, hočem videti morje!*«. In zazrla se je vanj z nasmeškom na ustih, ki je dal prisotnim vedeti, da je zaplavala po sanjanih valih ... Bilo je v oddaljenem Padronu v juliju 1885. Ko so Rosalío mnogo let pozneje prekopali, da bi jo prenesli v Santiago rodne Galicije, so jo našli čudovito ohranjeno skoraj nedotaknjeno, kar vse je povečalo mit o Rosalíi svetnici.

S kulturno-literarnega kritičnega vidika veljajo tile podatki: Rosalía Castro je zaslovela s pesmijo *Airiños, airiños, aires* (Vetrci, vetrci, vetriči); z njo je izrazila in presunila dušo Gallegov, in pesem je postala, nekakšna himna za izseljence in emigrante po svetu. Najbolj znane so njene poezije: *Negro sombra* (Črna senca), *Miña Santiña* (Moja svetnica), *Campanas de Bastabale* (Bastabaleški zvonovi), *Como chove midiño* (Kako rahlo dežuje), *Miña casiña, meu lar* (Moja zemlja, rodni dom). Napisala je še sto in sto pesmi in tudi proze, vse v lepo izoblikovanem in izčiščenem gališkem jeziku, ki ga je iz davnega, najbolje ohranjenega dialekta latinščine, razvila v knjižni jezik. Pisala pa je tudi v perfektni kastiljščini, kar priča njeno delo *La hija del mar* (Hči morja) in že v polni dozorelosti napisala poezije *En las orillas del Sar* (Na obrežjih Sara). V njenih poezijah se izražajo tudi verski, socialni, humoristični, celo burleskni, tradicijski, anekdotični, biografski in seveda tudi ljubezenski motivi. V njenem pisanju je polno ljudske modrosti, več kakor učenosti; prisotno je iskanje pristne galicijske duše, ki seznanja z ljudskimi »šegami in navadami«, reki, pregovori; doživeto podaja polikromijo galicijske pokrajine ter njenih idiličnosti, zelo podobnih slovenskim. Rosalía prepričljivo upodobi obraz in dušo svojega naroda in njegove zemlje. Ljubezen do rodne zemlje, njeno »podeželanstvo« in »lokalpatriotizem«, kakor ga Rosalía doživi in izrazi v svojem poetičnem opusu, je tako globinski, spontan, pristen in pomenljiv, da bi

María Lucía Voršič

»SE DVIGUJEM V ZRAK« 34 x 46 cm, mešana tehnika.

se lahko dojel v smislu M. Heideggerjeve eksistencialne ontologije »biti-v-svetu«, ne nazadnje pa lahko tudi kot jamstvo, da bo človek lahko dihal v nastajajoči globalizaciji, če bo le-ta organsko združenje vseh domačinstvov na svetu, vzniklih iz ljubezenske in ne neke mehanične povezave med človekom in zemljo, kot je to svojčas utopično propagiral marksistični internacionalizem.

Lahko se reče, da je v liričnem in intelektualnem smislu od Rosalíe Castro naprej vse drugače v Galiciji, njeni zavesti, kulturi in njeni književnosti, kot je to podobno pri Slovencih od Franceta dalje. Moč njene lirike, njen preprost, realističen ter eleganten slog in njena obnoviteljska jezikovna in izrazno-umetniška dovršenost določajo Rosalío kot zvezdo stalnico na Parnasu galične književnosti. Je tudi nesporno, da uživa po stvaritvah, ki jih je napisala v kristalno čisti kastiljščini, pomenljivo mesto v celotni španski književnosti kot taki.

Za konec še ta njen biografski podatek: Par minut preden je umrla, je prisotnim hčeram naročila, naj zažgejo izvornike njenih zadnjih del: Romana (Romanka), Cuento extraño (Čudna pripoved) in Historia de mi abuelo (Zgodba mojega starega očeta). Dogodek spominja na F. Kafka, ki je tudi iz melanholijske in jetike v grlu, pred smrtjo, tudi ukazal zažgati vse svoje rokopise.

Morda gre v obeh slučajih za »goreti in zažgati«, za isti tragični ogenj melanholijske in strastnega romanticizma, (uživanja v bolečini in smrti), katerega pa le kdo in kdaj pogreša v današnjosti nasilja, razbrzdanosti in hrupnosti poneumljajočega postmodernizma in marksizma! (samouničevanja in samomorilstva).

OPOMBA:

Viri navedenih bibliografskih in biografskih ter drugih podatkov so vzeti iz knjige José Murcía Blanco-ta: Rosalia de Castro, Poezije, izdal Centro Gallego, Bs. As., 1945. Iz te knjige so prevedene Rosalijine poezije in priložene fotokopije. Nekaj podatkov je iz kulturne priloge buenosaireških dnevnikov Clarín, največ iz La Nación (ob stoletnici pesnične smrti), in nekaj iz La Nueva Provincia (Bahía Blanca). Posebna zahvala gostilničarju gallegu Manuelu Arias Ocampo-ju, že davno pokojnemu, ki mi je knjigo posodil ter mi prijateljsko pomagal, kot živ slovar, prevajati iz galijskega jezika.

VETRCI, VETRCI, VETRIČI

*Vetrci iz zemlje domače
vetrci, vetri, vetriči,
vetrci iz zemlje domače,
vetrci, vetri, vetriči,
vetrci k njej me nosite!*

*Brez nje ne morem živeti,
ne morem brez nje biti srečna,
kjerkoli že moram biti,
pokriva črna me senca,
pokriva me črn oblak
nasičen tako od nevihte,
nasičen tako od samote,
da mi življenje zastruplja.*

*Nesite, nesite me, vetri,
kot suhi list me nesite,
ker tudi jaz sem že suha
od žgočega tega plamena,
oj, še mene nesite hitro,
vetrci iz zemlje domače,
če brž me ne nesite hitro,
vetrci iz zemlje domače,
če brž me ne nesite, vetri,
morda me že več ne spoznajo,
ker v ognju, ki iz mene prihaja,
jaz hiram počasi, počasi
in v mojih prsah ubogih
ta ogenj zahrbtno se hrani.*

*Včasih vsa rožnata lica
bila sem kot češnjevi cveti,
zdaj pa kot vosek sem bela,
kot sveča v mračni sem cerkvi,
kot meni strašna bi mora
kri vso počasi izpila,
vse bolj postajam jaz uvela
kot roža, ki je usahnila.*

Vse bolj postajam slabotna,
vse bolj postajam temotna,
kot murva, tako sem že črna,
črna kot prava že murva.

Nesite me, nesite me, vetri,
nesite, kjer čakajo name
mati, ki joče po meni,
In oče - ah, kdo ga utolaži!
In fant moj, ki obljubila
telo sem mu in dušo svojo.

Če brž me ne nesite, vetri,
umrjem od tolikšne boli
sama v tej tuji deželi,
kjer vsi me imajo za tujko,
kjer vse, karkoli pogledam,
vpije naglas mi: Hej, tujka!

O hišica moja uboga,
s kravico moja rdečka,
ki leta že mukaš po bregih;
golobi, ki grulite v poljih,
fantje, vriskajoči na plesih,
in hrupen ropot,
in laskavih školjk še šklepet,
kraguljčkov živo zvonkljanje
in bobenčka burno bobnanje,
in dude, galicijske dude!
Ne boste me več veselili,
klicoč mi: Muiñeira! Muiñeira!*

Če bila drobna bi ptica,
če imela lahka bi krila,
vsa ponorela od sreče,
urno domov bi letela,
o, da po poljih domačih
radost neizmerno bi pela!

* Muiñeira se imenuje tipični galicijski ples.

Še ta trenutek odšla bi,
kot puščica bi vzletela,
strah me senc je ponočnih,
naj dež ali burja divjata,
divjata naj dež ali burja,
jaz bi letela in letela,
o, dokler je ne bi utrta!
Toda žal nisem jaz ptica
in od boli bom umrla,
že se od solz bom izlila,
že se zgubila bom v vzdihih.
Galicijski mili vetriči,
ki lajšate rane pekoče,
ki uspravate vode nemirne
in božate gaje cvetoče,
ki pojete v vejah zelenih,
po njivah koruznih šušljate,
tovariši moji predragi,
dni prazničnih blagi šepetu,
nesite na svojih me krilih
kot suhi list me nesite,
ne dajte tukaj mi umreti,
vetrci z zemlje domače.
Ker čutim, lahni vetriči,
da še potem, ko bom mrtva,
Bog ve kje na pokopališču,
oj, tam, kjer pokopljejo me,
vam tihe noči in brezdanje,
ko boste med grobi šumeli,
tožila med suhimi listi,
jokali med bele lobanje,
potem še, ko davno bom mrtva,
vetrci z zemlje domače,
vas klicala bom, vetriči:
vetrci, k njej me nesite!

BASTEBALEŠKI ZVONOVI

*Bastebaleški zvonovi,
ko zaslišim vaše zvoke,
mrem od boli in samote.*

*Kadar peti slišim vas,
dragi zvoni, oj, zvonovi,
nehote zaihtim na glas.*

*Ko zaslišim vas z gorá,
vem, da kličite vi mene
in zaboli me v dno srcá.*

*Pol samo so me pustili,
ki od tam so me prinesli,
ki od tam so me ugrabili.*

*Niso ukradle me izdajalske,
sanje tolíke o sreči,
sanje tolíke o ljubezni.*

*Sanje brž so pobegnile,
težka žalost je prišla
in bóli so me použile.*

— — —

*V zgodnjem jutru zakasnela
proti vrhu dveh bregov
urno, urno sem hitela
kakor koza, ker želela,
da zvonov domače cerkve
udarec prvi bi ujela;*

*Udarec prvi, ki ob zori
mi prinesejo ga vetri
za tolažbo mojih bóli.*

*Da jokala ne bi več,
v krilih mi ga prineso
mili glas svoj, smrt tožeč;*

smrt tožeč, milo pojoč
skozi bujno to zelenje,
skozi gozd in gaj cvetoč.

— — —

S hojo plaho in počasi
grem v večeru tiho, tiho
proti dragi rojstni vasi.

Sreče davne pot začutim,
dokler sonce se ne skrije,
kamen, kamen se počutim.

Zrem kak svetla luna vzhaja,
sedem spet in gledam, gledam
v sonce rdeče, ki zahaja.

Kako blede, za goro gre
in v dalj beži srebrna luna,
kam, le kam, nihče ne ve.

Sama kam tako hiti,
da nič ne čuje, nič ne reče,
pa ji s solznimi sledim očmi.

Če bi čula, govorila,
kaj vse boli ji povedala,
kaj vse bi ji odkrila.

Diamant njen, zvezda vsaka,
pajčolan, oblaki beli,
luna svetla plava, plaka.

Z žarki svojimi srebri
steze, polja, reke, gore,
kjer luči več dnevne ni.

Ni luči in noč temotna
spušča se od gor počasi,
ura je najbolj samotna.

Čez zelenje spe in drevje,
oškropljeno od studencev,
ki zakriva jih vejevje.

Ko ob zori se zbudijo,
ptice, ki na noč zaspijo,
murenčkov ko čarno petje
zemljo v sen sladak zavije.

— — —

Reka teče in tok vetrov
v dalj beži, beže oblaki
vse gre žalostno domov.

Rodni dom, ti zatočišče,
vsi odšli so, sama ostajam,
v ugaslo tu strmim ognjišče.

Sama ostajam zatopljena
v dim kadeč se iz rojstne hiše,
po kateri mrem zgubljena.

Noč prihaja ... , dan umira,
daleč pa pojo zvonovi:
Ave Marija! Ave Marija!

Da molila bi, zvonijo,
pa ne molim, kajti muke,
ki morijo me, se zdijo,
da bi zame morale moliti.

Bastebaleški zvonovi,
kadar slišim vaše zvoke,
mrem od bóli in samote.
Bastebales je rojstna vas pesnice.

SLOVO ZA VEDNO

*Studenci, zbogom! Zbogom reke!
Potoček, zbogom, žuboreč!
Vse, kar gledate oči zdaj, zbogom!
Ne bomo videli se več.*

*Rodna gruda, gruda rodna,
zemlja, ki si me rodila,
vrt, ki toliko ga ljubim,
lipa, ki sem te vsadila!*

*Polja, reke, drevoredi,
v vetru šume smrek drhteče,
v letu žurgole ptice
in hišica moja davne sreče.*

*Cvetočega kostanja gaji
in svetlo mesečne noči,
iz dalje klenkajoči zvoni
iz cerkve rodne mi vasi.*

*Češnje zdaj v bregeh cveteče,
ki nekoč sem fantu dala,
v polje steze me vabeče,
zdaj bom sama jaz ostala.*

*Zbogom, radost! Zbogom, sreča!
Zdaj od doma moram iti,
za nek daljni tuji svet
moram rodni kraj pustiti.
Zdaj adijo! Zdaj adijo!
Čeprav majhna in uboga,
moja zemlja le ni moja,
saj še stezó imam v najemu:
kdor v nesreči se rodil je,
ta v revščine ječi objemu.*

Zato pustiti moram vas,
polje, ki sem te ljubila,
drevje, ki sem ga vsadila,
hiša, kjer sem se rodila
in živila sreče čas.

Zbogom zdaj! Za vedno zbogom,
travica na pokopališču,
kjer je pokopan moj oče
v zemlji, ki me je dojila
ki poljubljala sem vroče.

Zbogom, mati Vnebozeta!
Kot Serafin ti bela vsa,
pri Bogu bodi priprošnjica,
nosila te bom v dnu srca,
o, moja mati Vnebozeta!

Že jih slišim daleč, daleč ...
kako udarci njih bolijo!
Nikogar ni, odhajam sama,
rodna zemlja, oh, adijo!

Še jih slišim daleč, daleč ...
zvonovi iz moje domačije ...
zame zadnjikrat zvonijo.

Zbogom tudi ti, predraga,
to nazadnji zbogom je morda,
jokaje ti pozdrav ta kličem
iz brega daljnega morja.

Nikar me ne pozabi, ljuba,
o rodna hiša, rodni dom,
če v teh daljah že od brega,
če v teh daljah tostran morja.
Jaz od gorjá umrla bom,
o rojstna hiša, rodni dom!

PESEM O DOMOTOŽNI DEKLICI

*Žarka kot sonce zlato,
dekle kot roža krasno
v goro šla je počasno
z belimi nogami, bosa ...
kot sneg ali jutranja rosa,
ki se ob dnevu bleščijo,
tak bele noge se ji zdijo.*

*Dolge viseče ji kiti,
padajoči na bela ramena,
so tvorila zlata pramena,
veter se z njimi igral je,
Bog ve od kod privihral je,
gladke in čiste, rumene
so kot iz pšenice spletene.*

*Oči njene lepe in plave,
globoke tako in sanjave
imele so barvo morja,
da takih ne najde nihče,
ne da zaljubi se v nje,
ker duša brez vsakega zla
iz njih z nedolžnostjo gleda.*

*Na ustih ji sladek smehljaj,
na čelu pa duša blestela,
kot voda v vetru vzkipela
mirna je v svoji globini;
zanosno spe po strmini,
zibajoča vitki svoj stas,
pregiblje gibki svoj pas.*

*Sledeč je jutranji sapi,
ki med drevesi je vela,
po stezi vabeči hitela;
kjer bil največji je mir,
vrel izpod skale je vir,
žuborel je od zore do zore
na vznožju zelene gore.*

Nedolžna, brez vsake prevare,
je pevala, pela in pela,
kjer je robida cvetela;
perilo si belo je prala,
prepevala in se smejala
na skalnem robu studenca,
kjer jo hladila je senca.

Okoli nje ptice vesele
so letale in žvrgolele
in veter igravi od sreče
gnal se je z vetrци v ples,
pastirjev spev do nebes
je s sladkim la –lá in la-lí
bil jezik, ki ljubav govori.

Brez slabih misli poslušá,
iz prsi le vzdih ji privre,
ker skriva bokve si kje
in bokve od kdaj bolí svoje;
perilo si pere in poje,
nato s spavajočimi lasmi,
nese sušit ga po jasi.

Potem k potoku se vrne,
vanj grenke solze utrne
od rane rojene neznane,
ki v prsih je zaskelala,
ko se v ljubezni je vnela,
tista, ki kakor roža je rdeča,
ljubeča in krvaveča.

Deklice druge prišle so,
ena lepaša od druge,
čim lepše vse oblečene
nosile so vrče loščene,
vrsta jih dolga hiti,
slap vode pa pada, šumi,
v tolmunu kipé pene bele,
mladenke pojo vse vesele.

Na nebu že zvezde bledijo,
gosta megla se že redči,
iz nje se že vidi cveteči
vrh hrepeneči dreves
k soncu, ki iz roba nebes
žarko in radostno vzhaja
v lepem svežem jutru maja.

Vsenaokoli razbohoti
opojni duh se pomladi,
na sinji nebesni ploščadi
sonce slave se zasveti;
ne more ga deklica umeti,
niti od kod bóli so njene
tiste v srce zasajene.

Petje zazdi se ji čudno,
oči orosi ji veselje,
v jok jo prisilijo želje;
v rodni kraj utopi spomine,
ker večje ni bolečine
ne žalosti večje na sveti,
kot biti na tujem in umreti.

Log zelen in drobne ptičice
svetla luna in sončen dan ...
tolažba vsaka je zaman
v taki boli neutešljivi,
ko vsi upi so lažnivi,
v žalosti na dnu srca.

Brž od bistrega studenca
dekle zala je zbežala,
kakor ovca zaostala,
vsa drhteča od bolečine
ihtu in joče med pečine,
ko druge vpijejo ji nore:
Prihajaš z gore! Ha, z gore!

Ona, ki se temu čudi,
ranjena, kjer najbolj čuti,
njih norčevanje jo razljuti,
v obraz zakliče jim, kar more:
čeprav prihajam jaz z gore,
čeprav me z gore kdo zaloti,
čeprav, čeprav, to me ne moti!

VLADIMIR JURIJ VORŠIČ

BEGUNEC V LJUBLJANI 1941-1945

Kot sem že omenil v prejšnjem poglavju, sem bil begunec pred nacisti, ki so zasedli našo Spodnjo Štajersko in so jo hoteli ponemčiti po Hitlerjevi zapovedi. On je zapovedal: »Macht die Untersteiermark deutsch!« To pomeni, da morajo našo slovensko Štajersko spremeniti v nemško. Zato so takoj začeli z zatiranjem, ponemčevanjem in izselitvijo vidnih osebnosti v Srbijo. Dejali so: »Pojdite k vašim južnim bratom.« Mi smo pravočasno zbežali.

Nadaljujem: kamničan je prisopihal na ljubljanski kolodvor tam okoli prvih dni meseca maja 1941. Staremu vlaku smo rekli kamničan, ki je že skoraj sto let vozil med Kamnikom in Ljubljano. Gotovo so to progo zgradili Avstrijci še pod Avstro-ogrsko monarhijo, ker je bila v Kamniku ena od najvažnejših smodnišnic v monarhiji. Ko smo izstopali z vlaka, so bili občutki čisto drugačni, kot ko smo pred vojno v mirnih časih obiskovali Ljubljano. Sedaj smo bili ubogi begunci z nahrbtniki in cela družina z enim samim kovčkom. Kolodvorsko poslopje nas je sprejelo s svojim sivim objemom. A vendar so nas sprejeli naši sorodniki z vso ljubeznijo in z veselimi pozdravi. Ti sorodniki so bili dve sestri naše druge mame in očetov brat. Vsi so bili dobro stoječi iz materialnega vidika. To pomeni, da smo kljub naši mizeriji, lahko računali na brezskrbno življenje.

Ko smo zapustili postajo, je tam bila tista lepa bela Ljubljana prav takšna, kot smo jo poznali prej. Ljudje so hodili po cestah kot prej, nikjer ni bilo okupatorjevih vojakov ali policistov. Sploh ni zgledalo, da bi bila Ljubljana zasedeno mesto. Skoraj nismo mogli verjeti temu dejstvu, saj smo prišli iz zasedenega ozemlja, kjer je okupator takoj vse spreminjal v nemščino, kjer so bile ceste polne vojakov in policistov in poleg tega še mladeničev v uniformah »Hitler Jugend«. Povsod so visele hitlerjanske zastave. Vsi napisi po mestu so bili v nemščini. Tu v Ljubljani pa je zgledalo, da je

še vedno čisto slovenska prestolnica. Brez dvoma so Italijani imeli vsaj od začetka druge namene s tako zvano Ljubljansko pokrajino.

Ljubljana je bila bela in lepa z svojimi poslopji, čistočo in redom. A po štirih letih bivanja, sem prišel do prepričanja, da po ljudeh ni bila bela. Bila je bela, rdeča, plava, zelena, črna, siva in celo rjava. Vse te barve predstavljajo ideološko, politično, versko in tudi brezbržno usmerjenost. Končno, ko smo 1945 bežali v Avstrijo, sem ostal z vtisom, da je Ljubljana bila vsa rdeča. Ta vtis je bil rezultat vseh mojih doživetij v tistih štirih letih. To rdeče je bilo kot smeti, ki jih pometete pod preprogo, a ko se preproga dvigne, pridejo na dan. Tudi vi bralci boste iz mojega pisanja prišli do podobnega zaključka.

Po kratkih pozdravih smo se napotili proti novemu domu. Oče in mama sta šla s teto Minko na njen dom na Komenskega 5, midva z bratom pa s teto Heleno na njen dom na Šempetrski cesti. Tako smo si bili sorazmerno blizu. Obe teti sta imeli velike hiše in tako smo se še kar udobno nastanili. Ko je umrl stric Jože, advokat, je oče prevzel njegovo pisarno in prišli smo do malega stanovanja, kjer smo zopet bili vsi štirje skupaj - seveda le za malo časa. Materialno smo si precej pomagali na noge. K sreči ali nesreči so leta tekla zelo hitro, a kljub temu so bila polna bogatih in drugačnih izkušenj in doživetij.

V Celju sem bil 1941 v drugi gimnaziji, ki je nisem dokončal zaradi vojne. V Ljubljani so bili nam štajerskim beguncem zelo naklonjeni in so me poslali na realko (1. državno gimnazijo), kjer sem lahko končal drugo leto. Tak primer se mi je dogodil tudi v Avstriji leta 1945, kamor sem pribežal maja meseca z nedokončano šesto gimnazijo. Zopet sem imel srečo, da sem tudi tam lahko občasno končal šolsko leto. V prihodnjem poglavju bom razložil, zakaj je to bilo možno v čisto drugih okoliščinah in v drugem etničnem okolju. Tako je vse moje šolanje šlo po normalni poti. Vse drugo pa je bilo kot hribi in doline, ali navzgor in navzdol.

Nadaljujem s prvimi doživetji v novem okolju. Še danes imam pred očmi kot dokumentarni film obisk na ljubljanskem velesejmu. To je bilo seveda v poletju 1941. Kot da ni bilo vojnih časov. Na tem velesejmu smo občudovali vse, kar je bilo razstavljeno. To je bilo prvič v življenju, da sem videl nekaj za svoje pojme tako velikega, tako bogatega, tako razkošnega. V Celju so bili sejmi, porcijunkule in podobno, a še daleč se ni moglo primerjati s tem velesejmom. Vse je bilo bolj po domače, bolj skromno, skoraj malo podeželsko.

A končno sem prišel do zaključka, da je bilo manj mrzlo in bolj polno človečanskega duha. Na velesejmu so poleg slovenskih podjetij, razstavljali tudi Italijani. Predstavljali so svoje izdelke in pridelke. Tako smo se sladili z njihovimi sladkorčki, okušali rumene paradižnike (jih imenujejo zlata jabolka - pomi d`oro), občudovali razne stroje, itd. Kar je izstopalo je pa bil razstavljen najmodernejši železniški vagon. Čez vse pa je bil lep rdeč avto Alfa Romeo, ki nas je vse mlade res očaral. Sprehajali smo se po tem velesejmu in se zdelo mi je, kot da sem v malih nebesih. Brez dvoma je bil ta velesejem v smislu začetne okupacijske politike, ko so Italijani imeli namen ustvariti neko sožitje s Slovenci. To se je vse izjalovilo s prvimi komunističnimi posegi, tako v mestu kot po deželi. To so bili atentati na vidne katoliške osebnosti in napadi po deželi. Seveda 1942 ni bilo več velesejma.

Prvi udarec za moja mlada leta je bil umor bivšega bana slovenske (Dravske) banovine dr. Natlačena. Z njegovim sinom Tončkom sva bila velika prijatelja. Ko sem zvedel za ta zločin, se mi je nekaj prelomilo v še otroški duši. Ker v tistih svojih skoraj otroških letih nisem bil na tekočem o raznih političnih, verskih in protiverskih gibanjih, mi to ni šlo v račun. Nisem razumel, zakaj ti zločini. Že pol leta prej so podobno ustrelili dr. Erlicha, voditelja akademske organizacije Straža, ki je že pred vojno v svojem listu »Straža v viharju« zagovarjal svobodno Slovenijo. To se pravi, da so bili narodnjaki in nasprotniki vseh sovražnih izmov. Vsekakor so bila to podla dejanja in pozneje so me podučili, da je bilo to v skladu s programom komunistične stranke, katere cilj je bil zavladati po vojni v Sloveniji. Na žalost na račun tega objektiva so bili žrtve naši rojaki, ne pa člani zasedbenih sil.

Tone mi je opisal, kako je bil njegov oče umorjen. Na vratih se je pojavil človek v duhovniški obleki in najavil, da ima pismo za Natlačena. Žena mu je odprla vrata in ga spremila do pisarne. Mimogrede je še zapela psa volčjaka na verigo, ker je ta človek dejal, da se ga boji. Potem je odšla v drugi del hiše. Ta človek je takoj potegnil iz žepa pištolo in ustrelil dr. Natlačena. Potem je hitro stekel na konec vrta in skočil čez ograjo na ozek hodnik, ki je bil ob strani sosednje hiše. Tam ga je že čakalo kolo. Hitro je odvrigel talar, skočil na kolo in izginil neznanokam. Brez dvoma je vse bilo dobro premišljeno in koordinirano. Veliko pozneje sem bral, da je bil ta morilec proglašen za narodnega heroja ...

Po vsej Ljubljana je ta umor (kot vsi mnogi drugi) rodil reakcijo in povzročil strah. Drugi dan so Italijani pripeljali pred Natlačenovo hišo sedem moških, ki gotovo niso bili nič krivi in verjetno niti niso imeli pojma o teh dogajanjih. Ob ograji nasproti hiše so jih ustrelili. Žena bana Natlačena je oficirja v joku prosila, da naj jih ne postreli. On je ni poslušal in je pač izpolnil povelje nadrejenih. Tudi s tem zločinom Italijani niso dosegli drugega, kot da so se razmerja še bolj zaostrila. V tem slučaju so ubili Slovence, ki so bili za njih samo številke. Tudi ne moremo govoriti o protikomunizmu, saj se je ob kapitulaciji izkazalo, da so Italijani večinsko pristopili na pomoč partizanom. Ljudje v Ljubljani so vedeli zelo malo, kako je bila komunistična stranka organizirana in kaj se je dogajalo po deželi. Tam so bile takozvane likvidacije na dnevnem redu in padali so vidni katoliško zavedni ljudje in tudi več duhovnikov. Zato so se v samoobrambi organizirale Vaške straže in pozneje Domobranci. Vse to sem sprejemal kot v nekakih sanjah z občutkom, da je kaj takega nemogoče. Seveda je Ljubljana po letu 1942 bila obkrožena z žico in na gotovih mestih so bili bloki, preko katerih si lahko šel, če si imel posebno dovoljenje. To se pravi, da smo živeli kot v srednjeveškem gradu in nismo doživljali tega, kar se je dogajalo po deželi. Res so prihajale redke informacije, za katere se pa na splošno ljudje niso zanimali. V šoli so bili sošolci mrzli in čutil si, da je večina bila pod vplivom rdečih ali pa »opreznih«. Vsaj tako je bila 1. realna gimnazija, rekli so ji realka. Kot primer lahko povem, kaj se je dogajalo z spovednimi listki. Enkrat na leto smo se morali spovedati in potem oddati profesorju verouka podpisane listke. To še ni bilo tako hudo. Najhujše se je dogajalo pri maši. Veliko se jih je nekako zmuznilo, da jim ni bilo treba prejeti obhajila in najhujše je bilo, kar sem videl na lastne oči, da je sošolec po obhajilu pljunil hostijo na tla. Povedali so, da se je to zgodilo tudi v drugih klopeh. Mislim, da je komentar odveč. Pametnim ljudem je ta primer zadosti ...

Že drugo leto po zasedbi so Italijani spremenili svoj odnos do ljudi. Po mestu je bilo videti vedno več vojakov in kasneje so prepovedali kolesa in vse druge vrste vozil. Ponoči, pod smrtno kaznijo, ni smel nihče na cesto. Seveda bila je možno hoditi po strehah ali terasah. Tako smo s sosedi praznovali Miklavža 1942. Obe stavbi sta bili trinadstropni in smo zlezli po terasi iz ene hiše v drugo. Bilo je pravo miklavževanje, a na žalost tudi zadnje.

Kmalu po tistem smo sredi noči v smeri proti gradu slišali škripanje in ropotanje. Drugi dan se je zvedelo, da so Italijani vlekli na

grad topove in jih usmerili proti barju. Baje so bili partizani blizu Ljubljane in so streljali nanje. Nekaj dni smo slišali močno streljanje. Ali iz tega ali drugega vzroka partizani do Ljubljane niso prišli.

Za današnje ali pa splošne pojme je dejstvo, da so Italijani na stolp na gradu postavili protiletalsko strojnico brez vsake potrebe. Nikoli je niso uporabljali in četudi, proti modernim letalom, ki so letala nad 6000 m višine, ne bi bila za nobeno rabo. Neki dan so se pojavili na trgu pred Tromostovjem mali tanki in vozili v krogu. Zdeli so se mi, kot igračke, če sem jih primerjal z nemškimi. Zakaj so se tam razkazovali, ne vem. Saj so kmalu odpeljali in jih nismo videli nikoli več.

Ker sem omenil italijanske patrulje, moram opisati te vojake. Večinoma so bili nizke postave in na rami so nosili puške, ki so bile skoraj večje kot oni. Na pasu so imeli v eni torbici naboje in v drugi pa ročno granato. Hodili so po dva ali trije skupaj. Gledali smo jih postrani in rekel bi, da so se nam kar smilili. Saj so bili daleč od Kalabrije in če bi jih kdo napadel, kaj bi storili?

Vrnem se k šolanju. Takoj po zasedbi so vpeljali italijanščino. V tretji gimnaziji je bil profesor fašist. Učil je v črni uniformi. Kljub temu je bil še kar prijazen človek. Ni znal ene same slovenske besede. Vse je teklo po italijansko. Končno to ni bilo slabo, saj smo se tako prej naučili tujega jezika in smo konec leta že kar po malo »parlari« z Lahom. Med letom se je zgodilo nekaj nevarnega. Kot sem že prej omenil, so bili skoraj vsi sošolci levičarji in eden od njih malo pohabljen (pisal se je Finžgar), je s pipcem vrezal v klop srp in kladivo. Reditelji so to spregledali. A potem je on ali kdo drug narisal isti znak s kredo na profesorjev stol. Ko je prišel profesor v razred, je to takoj opazil, obrnil stol proti nam in slišali smo dolgo govoranco. Vsi smo bili v velikem strahu, kaj bo z nami. A ko je bilo konec govorance, je pobrisal stol in se je šolska ura razvijala normalno naprej. Še danes ne vem, če je bil res dobra duša ali pa simpatizer rdečih. Saj med Italijani jih je bilo zelo veliko. Take in podobne dogodivščine so bile na dnevnem redu.

Naša realka je bila nasproti univerze v starem poslopju. Že ob začetku leta 1942 so nas preselili na gimnazijo za Bežigradom. To je bila najbolj moderna šolska zgradba v Sloveniji. Morali smo se preseliti, ker so realko zasedli vojaki in tako je ostalo do konca vojne. Najprej je bila italijanska vojašnica in po propadu Italije domobranska. Na bežigrajski gimnaziji smo bili do nekaj mesecev po

italijanski kapitulaciji in potem smo se morali zopet preseliti, ker so Nemci to poslopje spremenili v vojaško bolnico. Selili smo se na Rakovnik v salezijansko gimnazijo. Tudi to ni trajalo dolgo in smo se zopet selili, tokrat v nedograjeno uršulinsko. Tam sem dočakal žalostni dan, ko sem postal drugič begunec in to pred lastnimi rojaki... Vse te selitve niso škodile učnemu redu in profesorji so se trudili, da smo lahko redno napredovali.

Vrnem se na italijanski čas. Kot sem omenil, smo v tretjem razredu gimnazije imeli profesorja uniformiranega fašista. Ko je stopil v razred, je pozdravil »Viva Duce«. Potem je vsako uro začel kmalu že z obrabljenim stavkom: Prima vi domando le parole. To pomeni, da nas je izpraševal besede in s tem bogatil naš besedni zaklad. Drugače je bilo naslednje leto. Zamenjali so profesorja in novi je bil majhen človek v civilu. Bil je vesela oseba in se nismo dosti naučili. Ko je bilo lepo vreme, smo šli na sprehod okoli gimnazije. Če je naletel na mlado dekle, jo je prijazno pozdravil, nagovoril in se ji dobrikal. Ko sem pripovedoval doma o teh izletih in o obnašanju profesorja, je mama, ki je živela na Primorskem pod italijansko zasedbo, dejala: »Lahi radi zasledujejo kikle (krila)«. Mi se za njegovo obnašanje nismo dosti zmenili, saj smo uživali prosto uro. Tako sta dve uri italijanščine potekli brez skrbi. To se je z italijansko kapitulacijo končalo in bilo je konec tega predmeta. Nemščina pa je kot predmet tekla naprej in kot vedno s slovenskimi profesorji.

Ker sem že bil pri šoli, bom opisal nekatere tipične študentske »vragojile«, ki smo jih zagodli mi nedolžni fantki ... Ko smo hodili na Bežigrad, smo si zdrsali led ob cesti in se drsali do šole. Nismo pomislili, da s tem trpijo podplati. V jeseni smo se spuščali na aktovkah po bregovih gramoznih jam. Večkrat se je komu odprla aktovka, zvezki in knjige so letele po bregu. Na Rakovnik smo se vozili s tramvajem. Ko smo se nabasali na voz, smo iskali, na kak način lahko potujemo zastonj. Velikokrat nam je uspelo prevarati sprevodnika. Če smo se drenjali v zadnjem delu voza, smo z svinčnikom zvonili. Na tleh je bila luknja, v katero je voznik vtaknil vzvod, ko je prišel na ta del voza, da je peljal tramvaj v nasprotno smer. Na obeh koncih je tramvaj imel naprave za komando. Z nogo je pritiskal na ta vzvod, da je zvonil na ovinkih. Mi smo tudi izrabili ta sistem in smo bili vedno okarani. V vseh primerih je kdo od nas moral žrtvovati svoj svinčnik. Sprevodnik je bil hud in nas je nagnal v drugi del voza.

Ko sem hodil v peto in šesto gimnazijo, so že bili predalarmi in alarmi, pred morebitnimi zračnimi napadi. Ko je bil predalarm, smo tisti, ki smo bivali blizu šole, lahko takoj tekli domov. Ko je pa bil alarm brez predalarma, smo pa morali v zaklonišče v kleti. V tej kleti smo bili na enem delu fantje prve državne, na drugem delu pa dekleta uršulinske gimnazije. Med obema je bila strogo zastražena meja, ki so jo stražile uršulinke. Verjetno je bila prva državna na slabem glas. Ob neki taki priložnosti je sošolec, sin zdravnika, prinesel v šolo lobanjo. Ko je bil alarm in smo se končno vsi gnetli v zaklonišču, so v nekem trenutku fantje ugasnili luč. On je dvignil lobanjo visoko in drugi jo je osvetlil z rdečo lučjo. Med dekleti je bil preplah in zakričale so na vso moč. Vse se je končalo, ko je reditelj hitro spet prižgal luč. Sošolec se je hitro skril med nas in ga niso odkrili. Tudi ni bilo dosti časa, ker je končal alarm in so vsi silili ven iz kleti. K sreči so profesorji imeli smisel za zdrav humor in niso iskali krivca.

Med glavnim odmorom smo se včasih šli igrat bitke. Razdelili smo se v dve skupini. Polovica se je postavila pred tablo, druga polovica pa k zadnji steni. Metali smo si krede in tisti, ki je bil zadet, je moral stopiti ob stran. Ko je zazvonil zvonec, smo prešteli, katera grupa je imela manj »ranjencev« in je bila proglašena za zmagovalca.

Streljali smo se tudi z »gumicami« in s temi smo celo streljali skozi okno na uršulinsko stran. Gotovo je pritožba dosegla svoj cilj, saj so nam kmalu zagrozili z ne vem kakšnim ukorom in zabave je bilo konec.

Blizu univerze je bila lekarna in tam so prodajali tudi kaj drugega kot zdravila. Tam smo kupili imitacijo človeškega blata, rekli so dreka, narejenega iz papirmašeja. Bil je res izboren izdelek. Pred glavnim odmorom smo ga položili pod prvo klop. Ko je zazvonilo, smo poklicali reditelja in mu pokazali, kaj je nekdo naredil. Reditelj je bil starejši prijazen možiček. Ko je stopil v razred in to videl, se je zgrozil in takoj tekel po ravnatelja. V hipu je bil ravnatelj resnega obraza v razredu. Ko je hotel začeti s pridigo, smo dvignili tisto zadevo in pokazali, da je samo »hec«, to je, da smo se hoteli malo pozabavati. Reditelj je prijel tisto stvar in jo je začel sukati na prstu. Končno je bilo vse prav tako komično, da se je celo ravnatelj namuzal in odšel brez besed.

Tako in manj hudo smo zagodli ali brez najmanjšega namena, da bi komu škodili ali koga žalili. Vse je bilo nedolžno in v skladu z mladostno prešernostjo. Študenti so pač študenti in to skozi stoletja. Mladostna prešernost v pravi meri je kot gnoj za zdrav razvoj in rast.

Italijani so bili zelo pozorni na telesno vzgojo. Pred počitnicami smo se morali prijaviti za gotovo disciplino, ki bi jo potem gojili med počitnicami. Jaz sem se prijavil za plavanje. Seveda je bilo treba prej izdelati mali izpit. V mojem primeru sem moral preplavati olimpijski bazen v klubu Ilirija. Bil je dolg 50 m. Potruditi sem se moral, da sem prišel do konca. Učili smo se plavati v več slogih, skakati na glavo, odbijati se kot priprava za tekme in še mnogo drugega. Bilo je res lepo. Ko so kapitulirali Italijani, je bilo vsega tega konec in pod Nemci ni bilo več počitniškega športa. Kljub vsemu hudemu, kar so storili Italijani, je bilo vsaj malo toplo. Vsi smo prepevali z Beniaminom Gigliom pesem: *Mamma mia ti voglio bene ...*

V ljubljanskih letih sem bil v mnogih organizacijah. Nekatere so bile tajne, druge prepovedane in nevarne in tretje pa splošno ljudske in tradicionalne. Začnem pri prepovedani. Ta se je imenovala Pobratin in je spadala pod okrilje četnikov. Ti so bili tajna organizacija, ki se je borila proti okupatorju za kraljevino Jugoslavijo v imenu kralja Petra. V to organizacijo me je povabil prijatelj Aci. Sestanke smo imeli v frančiškanskem samostanu. Tam so nas učili, kako se uporablja puška »mauzerca«, kako se jo razstavi in kako se jo čisti. Imeli smo tudi možnost, da smo se naučili uporabljati ročne granate. Samo na ogled so bile italijanske in nemške (imenovali smo jih štilarce). Tajno smo raznašali na roke razmnožen list Pobratin med sorodniki in zaupanja vrednimi znanci. Ko je to izvedel brat Drago, mi je to strogo prepovedal. Rekel je, če za to zvedo Italijani, bodo vso družino poslali v internacijo. S tem se je moje delovanje pri tej organizaciji končalo. Kmalu po tem so frančiškani prepovedali sestanke pri njih, ker je nekdo po neprevidnosti potegnil vzvod granate in jo je prestrašen vrgel v stranišče v školjko. To je razneslo v prah in poleg tega je naredila veliko škodo v celem prostoru in deloma tudi v sosednjih sobah. Manjkalo je več priprave in učenja. Vse se je temeljilo na teoriji in naš instruktor ni imel nobene skušnje na terenu. Teorija, teorija. Poleg tega smo bili vsi zelo mladi - mladoletniki.

Druga moja izkušnja v organiziranem svetu je bilo kratko članstvo v Katoliški akciji. Prijatelj v jezuitski kongregaciji pri sv. Jožefu

me je povabil na sestanek. Po kratkem pogovoru sem bil sprejet v nižješolsko grupo. Imeli smo sestanke v Alojzevišču. To je bilo starinsko poslopje in je spadalo pod škofijo. Vežna vrata so bila dvokrilna, zelo velika, masivna in tudi več sto let stara. Ko sem prišel na sestanek, sem pozvonil in kmalu se je odprla velika linica v vratih, videl sem oko, malo čela in lase. Glas, ki je odmeval v prostornem notranjem hodniku, je vprašal: »Kdo tam?« Ko sem odgovoril, se je oko še bolj pritisnilo na lino in po »aha« so se težka in škripajoča vrata odprla. Za vrati je bil naš vodja, višješolec. Podal mi je roko s prijaznim pozdravom »Bog živi« in me pospremil do sobe, kjer smo imeli sestanek. Bilo nas približno petnajst in vsi približno mojih let. Tam smo poslušali govorce, molili in počasi so nas uvajali v poslanstvo apostolata. V drugi polovici sestanka, smo med vsemi sestavljali neko brošuro. Tako so tekli tedni, dokler nisem bil izgnan. Ko so me starši vprašali, kaj delamo na sestankih, sem jim odgovoril, da jim ne smem povedati ničesar. Saj tako je bilo zapovedano. Slučajno je bil na obisku č. g. Lukman, tudi celjski begunec, ki tega ni odobral. To je povedal svojemu stricu prelatu in univerzitetnemu profesorju. Po vsem videzu je to prišlo do »višjih« instanc. Iz teh višjih je prišlo do nižjih in kot vedno se je vrvica pretrgala pri meni. Ko sem čez teden dni pozvonil kot vedno, se je odprla linica kot vedno in oko me je motrilo kot vedno. Za tistim očesom se je oglasil glas z odmevom kot vedno a tokrat z drugim tonom. Ta glas mi je rekel, da nisem več njihov. Takrat je bilo zelo v navadi reči: ta je naš ali ta ni naš. K sreči sem ostal svoj ali moj. Odšel sem domov in nisem bil nič potr. Saj nisem zagrešil nobenega greha. Še bolj sem se oprl na jezuitsko kongregacijo, pri kateri sem deloval vse do novega pobega maja leta 1945.

Dobro pa nadaljujmo s to kongregacijo. Bili smo razdeljeni v dve skupini in sicer nižješolci in višješolci. Vsaka grupa je imela svoj odbor in tudi vzgoja in delovanje so jezuiti smotrno priredili primerno našim letom. Duhovni vodja je bil pater Preac. Bil je preprosta oseba, dobrodušen, kadar je bilo treba tudi strog. Slučaj je nanesel, da je bil bližnji rojak mojega očeta. Bil je tudi zelo izobražen, kot so na splošno jezuiti. Pravijo, da imajo vsi vsaj dva doktorata. Imeli smo lepe prostore za sestanke; za splošno razvedrilo na razpolago lep in zelo velik vrt. Tam smo v prostem času uganjali šport in to od odbojke do drugih športnih disciplin, kot na primer skok v daljavo in višino in tek na 50 m. - Zdrav duh v zdravem telesu.

Enkrat na mesec smo imeli med tednom ob sedmih zjutraj mašo, po tem smo hiteli domov. Pozimi smo popili še skodelico toplega čaja in potem s torbico pod roko v šolo. Predstavljajte si zimsko jutro, zasneženo in v trdi temi. Razsvetljava je bila iz »varnostnih« razlogov prepovedana. Moja pot od cerkve do doma me je vodila čez Zmajski most. Ti zmaji so stali v temi mrzli in mrtvi ter me gledali s svojimi osteklenelimi očmi. Po tolikih mimohodih jih sploh nisem več pogledal. Zgodnje vstajanje se mi je kar prirodilo, saj sem skoraj dve leti ministriral pri frančiškanih. Tudi do tega sem prišel na prigovarjanje prijatelja. Najprej sem se moral seznaniti s ceremonijo in z latinskimi odgovori kot na primer »Et cum spiritu tuo«. Po kratkem izpitu, rekel bi pogovoru, sem bil sprejet. Pri frančiškanih je maševalo vsako jutro zelo veliko duhovnikov - beguncev pred nacisti s Štajerske. Ob določenih urah so bili zasedeni vsi oltarji. Ker so duhovniki spoštovali urnik (tako zvana tiha maša je morala trajati največ 25 minut) in je bila cerkev nekaj sto metrov od doma, nisem imel problema s šolo.

Vrnem se k jezuitom. Enkrat na leto smo imeli duhovne vaje. V velikem domu duhovnih vaj smo imeli vsak svojo sobo, v kateri je bila celo majhna pisalna miza. Služila je za branje in da smo si zapisovali svoja duhovna doživetja. Vse je teklo strogo po programu: maše, molitve, govori, premišljevanja, branje verskih beril (n. pr. Tomaža Kempčana) in celo presledki za hrano. Imeli smo prosti čas v katerem smo se lahko sprehajali po prostornem vrtu. A kar moram najbolj poudariti, da vse dni teh vaj nismo smeli govoriti. In res, vsi smo se držali tega zelo strogo. Po vsem tem lahko rečem, da če bi te vaje trajale dalj časa, bi vsi postali mali svetniki. Po končanih vajah smo se zopet znašli v realnem svetu in brez težav, saj so nas jezuiti vodili smotrno, brez pretirane svetosti in mladim primerno. Še danes, po dolгих, dolгих desetletjih, ohranjam te kratke dni v svetlem in neizbrisnem spominu. Jezuitska kongregacija je bila res izredna. Bili smo kot majhna družina. Izobraževali smo se tudi v bolj posvetnih stvareh. Imeli smo na primer literarni krožek, kjer smo se med drugim učili pripravljati razprave in govore. Enkrat na leto smo za zaključek imeli »tekmovanje« v govorništvu. Vsak je moral izbrati določeno temo in tudi napisati govor, ki je moral obsegati približno pet minut. V komisiji za ocenjevanje so s patrom Preacom sodelovali višješolci. Kot četrtošolec pred malo maturo sem s svojim nastopom odnesel prvo mesto. Ocenjevana je bila vsebina in predvsem nastop.

V velikem parku poleg samostana smo v poletnih počitnicah organizirali športne tekme. To so bili tek na 50 metrov in skok v daljavo in višino. Igrali smo tudi odbojko, kjer so večinoma zmagali starejši. Zelo dobra igralca sta bila brata Žužek. Trideset let pozneje sem ju srečal v mestu Santos v Braziliji, kjer sta kot jezuita vzhodnega obreda vodila šolo in dom za otroke ruskih emigrantov. Poleti 1942 smo v spremstvu patra hodili na izlete v okolico Ljubljane. V gozdovih smo se igrali terenske igre. Naslednje leto ni bilo več izletov, ker so v nekaterih krajih bili partizani. Zato so nam svetovali, naj ne hodimo predaleč iz mesta. V največji nevarnosti bi bil pater, saj bi ga gotovo zgrabili in kot mnoge druge duhovnike likvidirali. Tako je bilo vsako leto hujše in kot že prej omenjeno so mesto obkolili z ograjo in na glavnih cestah postavili »bloke«, ki so bili zastraženi; za prehod je bilo treba imeti posebno dovoljenje mestne komande.

Nadaljujem s spomini. Morda bo kdo kritiziral moje pisanje iz kronološkega, smotrnega, filozofskega ali logičnega vidika, a misli mi vrejo v res pravem neredu. Več jih je kot vode v Donavi... Pa sintaksa? Se bo kdo vtikal tudi v to? Res vse to ni važno. Važno je, da se napiše, da ostane črno na belem in se ne izgubi za naše potomce. Seveda - čez sto let? Kaj?

Italijani so postopoma po prvih medenih mesecih začeli s pritiskom v več ozirih. Večja kontrola dokumentov, policijska ura ponoči, patrulje vojakov po mestu (kot že povedano) in kar je najhujše, deportacija ljudi v koncentracijska taborišča. Iz mesta so pošiljali ljudi v Gonars v Italiji. Delali so tako imenovane racije po mestu in gonili ljudi pred komisije, ki so določale, koga pošljejo v internacijo. Te komisije so stale za velikimi deskami, ki so imele luknje, skozi katere so opazovali ljudi, ki so drug za drugim hodili mimo. Pravili so, da so poleg Italijanske komisije bili Slovenci, ki so jim svetovali, koga naj izberejo in koga ne. Tudi so govorili, da so ti svetovalci po večini bili komunistični terenci. Rekel bi, da je to držalo in sicer iz lastne skušnje. Jasen primer je bil moj svak, odločen katoliški javni delavec. Ves čas zasedbe je učil na srednji šoli in sploh ni bil nevaren zasedbenim silam. Z dežele pa so vozili ljudi v zloglasno taborišče na otok Rab. O tem zadnjem, vsaj v mojem okolju, nismo vedeli ničesar. Ko je propadla Italija, je to prišlo na dan za vse ljudi predvsem, ker so številni posamezniki in tudi družine bili sprejeti pri sorodnikih ali znancih. Tak primer je bil pri teti Minki, ki so prazno hišico na vrtu zraven hiše, po nasvetu njenih otrok, mojih bratran-

cev, dali na razpolago družini z dvema otrokoma. Ne spomnim se v kateri vasi na Dolenjskem so bili doma. Uboga žena je imela živčni zlom in tudi napade, ter je brez vzroka tepla otroke. Vsi ti ljudje so pretrpeli lakoto, bolezni, moralni pritisk in seveda izgubo svobode brez vednosti, kaj jih čaka v prihodnje. Za oba otroka so me naprosili, da sem jima pomagal pri učenju, da bi nadomestili izgubljene šolske mesece. Vse to mi je puščalo v glavi zmedene misli. Najhujše je bilo to, da nisem imel odgovora, zakaj trpijo nedolžni ljudje. Saj tudi mi begunci nismo zakrivili ničesar. Danes lahko povem, da so vsega tega krivi človeški napuh, surovost, pomanjkanje morale in pravih idealov, zavist, absolutni materializem in pohlepnost.

Po Italijanski kapitulaciji se je zgodilo veliko žalostnih in tragičnih dogodkov. Edinega, ki smo v našem družinskem in zaprtem ljubljanskem krogu poznali v tistem času je bil nesrečni Turjak. Na veliko so zbirali mlade ljudi, da bi šli v tisti grad branit ne vem kaj. Tako je tudi moj brat z malim nahrbtnikom šel na zbirališče v dijaški dom. Preden je odšel, je rekel, da gre z svojimi prijatelji Stražarji in drugimi mladimi branit domovino pred nasilnim terorjem komunistov. Moji drugi mami ta stvar ni šla v račun. Vedno je dejala, da ima »dober nos«. V tem primeru je imela prav. Poslala me je za bratom in mi naročila, da naj prinesem domov njegov nahrbtnik. Ko sem prišel tja, sem videl zbranih zelo veliko in res predvsem mladih fantov. Gledal sem, kje bi bilo orožje. Nisem ga videl nikjer in tudi od prisotnih ni imel nihče orožja v roki. S hitrim pogledom sem premotril kraj, kjer se je kopičila prtljaga. Kmalu sem zagledal bratov nahrbtnik in ga bliskovito potegnil iz kupa, preden bi me kdo opazil. Stekel sem domov. Čez deset minut je brat skoraj prijo-kal in zahteval svoj nahrbtnik. Vzel ga je. A ko je prišel do postaje, je vlak že odsopihal. Rešen je bil, vsaj takrat, mučenja in smrti. Ta Turjak je bilo res obsodbe vredno dejanje. Navdušili so mlade, kot na primer mojega brata, ki je vedel kaj je puška, a ni imel pojma o vojaški vzgoji. Takih je bilo največ. Partizani, s pomočjo italijanskih topov, so jih z zvijačo premagali in potem vse, ki so ostali pri življenju, po domače povedano, likvidirali. Brat je bil rešen a na žalost komaj za dve leti, saj so ga 1945 Angleži - naši večni simpatizerji - predali iz Avstrije Titovcem, ki so ga umorili kot

vse borce proti komunizmu za svobodo, za Slovenijo, za Boga. Moj brat je bil velik domoljub in je med časom zasedbe tajno sodeloval z kraljevimi četniki. To je žalostno dejstvo, saj se spomnim že iz otroštva, da smo bili vsi »angflofilci«. Kot sem povedal v drugem

delu svojih spominov do 1941, je bil moj stric dr. Jože podpredsednik Jugoslovansko-angleškega kluba, to se pravi absolutno na strani zahodnih zaveznikov. A zgodovina ne pozna etike in se obrača samo po materialnih smernicah. Morala, vera, poštenje, pravica, enakopravnost, medsebojna ljubezen, itd, kaj je vse to? Vse je materializem, okoriščanje, polni žepi, nemorala. Lahko bi še našteval. A bojim se, da se mi bo zaletelo ali še hujše - da me bo kap.

Po italijanskem odhodu so nas zasedli Nemci. Ta zasedba se je zgodila skoraj »neslišno«. To se pravi, da so Italijani izginili kar čez noč in Nemci so nas zasedli brez težav. Mi, ki smo živeli bolj daleč od vojašnic in glavnih uradov, jih nekaj dni sploh nismo videli. Bili smo začudeni, saj prej so italijanske patrulje hodile po cestah noč in dan. Štajerski begunci smo bili od začetka v velikem strahu. Moj oče se je nekaj tednov držal kar doma in tako tudi vsi begunci, predvsem tisti tisoči, ki so jih Nemci izgnali v Srbijo. Večina teh je na vse mogoče načine našla pot iz Srbije v Ljubljano in skoraj vsi so tudi imeli tam sorodnike. Kot sem povedal v drugem delu spominov, je bil ta izgon zverinsko dejanje, saj so jih sredi noči naložili na živinske vagone in odpeljali na jug. Pobrali so jim vso lastnino v imenu Velike Nemčije.

Dnevi so tekli in ker se ni zgodilo nič posebnega, smo se zopet upali na cesto in nadaljevali z vsakdanjim življenjem. Nemci so gotovo imeli druge skrbi, saj so na bojnih poljih nazadovali. Zahodni zavezniki so že zasedali južno Italijo in vsak dan bombardirali Nemčijo in od Nemcev zasedene kraje. V teh krajih pa so se Nemci morali boriti proti gverili. Na žalost je bilo na Kranjskem drugače, saj se gverila, to so bili partizani, ni borila proti okupatorju, ampak proti lastnim rojakom z namenom, da bi po vojni ustvarili komunistično republiko. Zato so pobijali protikomunistično usmerjene ljudi, tako preprosto ljudstvo, inteligenco in duhovnike. V lastno obrambo proti partizanom so se že pod Italijani po vaseh organizirale tako imenovane Vaške straže in konec leta 1943 pa slovenski Domobranci. Vsi ti niso mogli rešiti vseh ljudi, saj so jih poleg partizanov prej Italijani in potem pobijali tudi Nemci. Spominjam se, da smo v začetku leta 1944 gledali s terase tetine hiše v četrtem nadstropju, kako sta sredi noči proti zahodu na hribih goreli dve vasi. Drugi dan smo zvedeli, da so jih zažgali Nemci. Poleg tega se je h Gonarsu in Rabu dodalo še pošiljanje naših ljudi v Dachau. Vse te grozote in zapetljaje so pripovedovali od ust do ust. Rdeči terenci so pa vse to pobarvali po svoje in vso krivdo metali na tako

imenovane »kolaboracioniste«. Mama je imela nekaj sorodnikov te vrste, zato vem, kako je to bilo. Neki sestrični, ki je zagovarjala vse politične atentate, je dejala, da ima tudi ona krvave roke. Od tedaj nista več govorili. Družine so bile razdvojene, kot na primer pri teti Minki, kjer sta bila teta in stric zavedna katoličana, vsi trije otroci pa mlačni in po vojni sem zvedel da terenci. Tudi v družini mojega strica po tetini strani so bili absolutno rdeči. Sestra njegove žene, moje tete Tanje, ki je bila zdravnica, je bila v hribih v partizanski v bolnici. Po vojni je bila direktorica državnih zdravstvenih ustanov, njen brat Vladimir celo podpredsednik vlade. In taka je bila dejansko skoraj vsa Ljubljana. Med vojno je bilo vse imenitno prikrito in je prišlo na dan v vsem obsegu, ko so partizani s tanki in topovi zasedli Ljubljano.

Kot sem omenil, da od začetka zasedbe po mestu nismo videli nemških vojakov, se jih je pa proti koncu vojne »čutilo« vedno bolj in to ne samo vojake ampak tudi njihove organizacije. Ena od teh je bila organizacija Todt. Njeni člani so bili militarizirana delavna moč. Imeli so rjave uniforme in se jih je videlo voziti na nemških tovornjakih skozi mesto. Rekli smo jim totovci. V jeseni 1944 smo morali dijaki z drugimi ljudmi prisostvovati njihovi paradi. Hodili so kot vojaki in nosili lopate, krampe in drugo orodje. Seveda smo jih samo gledali in jim nismo ploskali. Mnogi, ki so se prijavili k »totovcem«, so se izgovarjali, da se tako rešijo mobilizacije in fronte.

Konec leta 1943 so se pa že tu in tam videli domobranci. To je bila nova oborožena sila, ki se je organizirala proti partizanskemu nasilju. Njen glavni cilj je bil braniti preprosto ljudstvo po deželi. V duhu so bili vsi veliki narodnjaki in večina proti vsakemu totalitarističnemu nasilju, vključno nacističnemu. Tega zadnjega niso mogli javno izrekati, a vsak zase je sanjal o svobodni Sloveniji po zasedbi zahodnih zaveznikov. Spomladi 1944 smo že videli čete teh domobrancev. Tako se spomnim ene, ki je prikorakala od učiteljišča po Resljevi cesti proti Zmajskemu mostu. Peli so navdušeno in nekateri od mimoidočih so se ustavljali in jih spremljali s petjem. Ko so prišli do Zmajskega mosta, jim je poveljnik zapovedal, da prekinejo korakanje in gredo čez most prosto. Ko so bili na drugi strani, so se zopet uvrstili in korakali naprej. Takoj nisem razumel, zakaj so to storili, a oče mi je povedal, da so jih že v oficirski šoli učili, da strumni in istočasni stoteri udarci korakov lahko povzročijo, da se most podre. To jim ni narekovala samo skušnja, ampak je to čisto navaden fizični princip.

Kmalu so se pa tudi pojavili »domobrančki«; to so bili mladoletni in celo zelo mladoletni. Ravno na tej Resljevi cesti sem neki dan srečal prijatelja, tudi Štajerca iz Maribora in približno mojih let (rekel bi malo manj kot petnajst) v uniformi. Ker je bil po postavi tudi naravno manjši od mene, se mi je zdel še mlajši. Vprašal sem ga, če ima puško in odgovoril je, da zaenkrat še ne, da se uči signalizacijo s pomočjo zastavic. Rekel sem mu, da bo to med hribi in dolinami in po gozdovih malo težka zadeva. Odgovoril mi je, da je to prvi korak in da bo sledilo učenje bolj modernih sporočilnih sredstev, kot na primer telefon. Po kratkem pomenku sva se razšla in se do umika iz Slovenije nisva več videla. Vojaška služba je trda služba. Take mlade fantiče je bilo videti vedno bolj pogosto. Proti koncu leta 1944 to že ni bilo več nič izrednega, ker so tudi Nemci počasi zasedali mesto s svojimi mladinskimi četami. To so bili mobilizirani Hitler Jugend. Ker je že zmanjkovalo polnoletnih vojakov, so se poslužili teh mladostnikov. Bili so opremljeni kot za na fronto. Nosili so čelade in dirkali z malimi tovornjaki po mestu. Opravljali so vsi prave vojaške dolžnosti. Tako se je zgodilo, da ko sem bil na poti proti svojemu stricu, sem videl na praznem terenu med hišami veliko moških, ki so bili zastraženi od teh mladostnikov. Može so bili oblečeni kot kmetje in so se mi zdeli izmučeni. Zasmilili so se mi. A za vsak slučaj sem pohitel naprej, ker so bili obrazi teh mladih uniformirancev zelo odvratni. Nekdo bi rekel, da so bili po nemško naduti. Doma so menili, da so te možakarje polovili po deželi kot terence. Ugibali smo vse mogoče, a gotovo je bila njihova prihodnost temna, posebno če so jih imeli pripravljene za talce. Časi so bili tako razboriti, da so tudi misli bile črne. Povsod si videl sovražnika. Vse je bilo negotovo. Večina sorodnikov in prijateljev ni podajala mnenja o dogodkih in še manj o prihodnosti.

V teh kratkih letih se je dogodilo toliko različnega, da bi debela knjiga ne zadostovala. Zato bom šel po bližnjicah in tudi preskakoval planke. Tako smo rekli ograjam.

Mladi so se odločali, po kateri poti bodo nadaljevali svojo pot. Kot sem omenil, nekateri so se odločili za nemške delavske organizacije, mnogo jih je čez noč ušlo k partizanom v hribe. Nekateri so šli v tovarne na Gorenjskem in tisti, ki so bili zavedni Slovenci v upanju na bodočo svobodno in demokratično Jugoslavijo ter tudi tisti, ki so bili protikomunisti in so bili proti partizanskemu postopanju, so se odločili za domobrance. Moj svak Alojzij Zupan je kot oficir takoj dobil nameščenje kot poveljnik Ribnice. Moj brat Drago

in bratranec Ivo sta pristopila k policiji in malo pred koncem vojne sta pristopila k domobrancem še dva bratranca.

Ob vsem tem so pa prihajale razne negativne novice, ki smo jih dobivali od tistih, ki so tajno poslušali londonski radio. To vse je šlo od ust do ust, ker bi tistega, ki je poslušal ta radio Nemci takoj likvidirali. Že julija 43. smo zvedeli o invaziji Italije in ta novica je dala ljudem upanje, da bodo zahodni zavezniki kmalu pri nas. To upanje je bilo pokopano z vestmi o obljubi pomoči zaveznikov partizanom že novembra 1943 v Teheranu. Junija 1944 sta se pogajala o sodelovanju jugoslovanski predsednik v azilu in Tito na otoku Vis. Po radiju je naše ljudi svaril Kuhar in februarja 1944 je bila usoda Slovenije dokončno zapečaten. Kljub temu so bili ljudje, ki so še vedno upali, da se bodo zavezniki izkrkali v Trstu in zasedli našo deželo namesto komunistov. To je bila pregrešna naivnost. Za nas begunce, ki smo doživeli nemško nasilje, je bila pa vsebina domobranske prisege absolutno nesprejemljiva. Saj so nemški SS in nemški »voditelj« na Štajerskem zagrešili veliko nepopravljivih grehov. Preseljevali in izseljevali so ljudi, pobijali talce, zapirali narodnjake in vse ponemčevali. Zapiski pomagajo spominu, da lahko napišem datume priseg: 20. 4. 44. in 30. 1. 45. K sreči mojega brata takrat ni bilo v Ljubljani, ker je bil prestavljen na Notranjsko in moj svak je bil v obeh slučajih na terenu. Oba sta se rešila te prisege. Po letih so mi mnogi povedali, da so ob tej priložnosti vsi držali fige na hrbtu. A udeležba je bila neobhodno potrebna, da so jim Nemci izročili orožje. Na žalost zgodovina tistih fig ni videla in tekst je tekst. Je črno na belem. Danes bi lahko še mnogo debatiral o tej temi, a ne spada k tem spominom, ker sem jih hotel podati iz vidika spoznanj takratnih let. Kljub temu so mi kdaj pa kdaj ušla poznejša spoznanja.

Že poleti 1944 smo videli čez dan na nebu vedno več belih črt. Vlekle so se za zavezniškimi bombniki, ki so preko nas leteli proti severu. Leteli so tako visoko, da smo jih komaj videli. Kljub alarmu smo se zbirali na vrtu, gledali to »čudo« in si nismo mogli predstavljati, kako je mogoče spraviti skupaj tako količino letal. Spodaj je bilo vse »tiho«, to se pravi ni bilo slišati protiletalskih topov. Verjetno jih Nemci niso imeli, ker so tudi letalski napadi na kolodvor in velenapad na Vič in Mirje potekali brez motenj. Ko so tam visoko letali bombniki, je včasih na nebu vse srebrno blestelo. Kmalu je to že padalo na nas. Bile so ogromne količine čisto tenkih srebrnih lističev. Zgledali so kot iz štanjola. A dejansko so bili iz aluminija in

njihov objektiv je bil motiti protialetalske naprave. Včasih so padli kot mala kepica. Napade na kolodvor smo slišali in kdaj pa kdaj tudi videli, ker smo stanovali relativno blizu kolodvora. Te napade so izvajali partizanski lovci. Prileteli so zelo nizko, obstrelili naprave in bliskovito odleteli. Vse je šlo tako hitro, da sploh ni bilo alarma. Ko je bil pa napad na Ljubljano z bombniki, je pa bil alarm. Tudi tokrat sem bil slučajno na vrtu in naenkrat zagledal velikanska letala, ki so letela čisto nizko nad nami. Slišal sem metalčno prasketanje in nič drugega. Potem je bilo spet vse tiho. Čez deset minut je po naši ulici pridirjala ambulanta in peljala proti zahodu. Čez pol ure smo že zvedeli, da smo bili bombardirani. To je bil slavni ameriški »bombni tepih«, ki je pokril Mirje, Vič in še več bližnjih okrajev. Samo na vrt tete Helene na Viču je padlo sedem bomb. Ena od teh je padla čisto blizu vrtnarja, ki se je rešil, ker je učinek eksplozije šel čez njega. Nekaj časa je ostal malo naglušen. Poleg tetinega vrta je na drugem vrtu stala velika stavba, ki so ji rekli milarna, kjer so bila lepa privatna stanovanja. V tej stavbi so se vse šipe zdrobile. Po Ljubljani so krožile govorice o vzroku tega bombardiranja. Najbolj se spomnim mnenja, da so hoteli uničiti nemški generalni štab, ki naj bi imel na Mirju svojo centralo. Tudi če bi to bilo res, bi to bilo tipično ameriško, da zaradi ene miši pobijejo celo vas. Slišali smo, da je bilo 43 nedolžnih smrtnih žrtev in veliko poškodovanih hiš. Po tem napadu Ljubljane niso več bombardirali in še vedno smo hodili med alarmom na vrt gledat tiste dolge bele črte, ki so jih puščali za seboj nosilci smrti.

Naj preidem na drugo temo. Ne vem če boljše ali slabšo. Ker bom govoril o prehrani, bo slaba za splošno ljudstvo in dobra za premožne ljudi. Naša družina je bila na sredi, ker smo vedno dobili »dodatek« od naših premožnih sorodnikov. Za črno borzo ni bilo letnih časov. Cvetela je vse leto. Ne vem po kakšnih poteh, se je za denar dobilo od mesa, do masla in kruha. Hrano smo dobili na karte. Naši družini je na dan pripadalo 60 dkg kruha, na teden 15 dkg mesa, 1 kg polente itd. S tem nisi umrl od lakote, a tudi nisi bil sit. Ko sem prinesel iz pekarnice kruh, smo si ga razdelili na štiri kose in vsak ga je použil po svoji pameti in po mnenju svojega želodca. S prsti sem pobral drobtinice do zadnje. Vse življenje mi je ta navada ostala kot železna srajca in ostalo mi je tudi spoštovanje do kruha. Ko je oče prevzel pisarno pokojnega strica, smo tudi mi črno-borzevali. Tam nekje v stranski ulici blizu nas je bil mesar, ki je klal na črno. Od kod je dobil živino, ne vem. Enkrat na teden

sem se postavil v dolgo vrsto v tisti ozki zgubljeni ulici in kupil meso po naročilu mame. Ni bilo ravno zelo veliko. Z lahkoto sem ga nesel. Kar je najbolj zanimivo, da so ljudje držali v tajnosti vse črno-borzijanstvo. Včasih smo dobili tudi krompir ali fižol po bolj legalni poti. Enkrat nam je poslal svak, ki je bil na terenu, vrečo krompirja in drugič nam je pa pater Odilo preskrbel tudi krompir pri prijateljih kmetih. Ta krompir bi bil lahko začetek filmske epizode. Poslali so me po njega do frančiškanskega samostana in sicer z težkim vozom na dveh kolesih. Ko so mi na ta voz naložili vrečo, sem ga komaj lahko držal vodoravno. Nekaj sto metrov sem cijazil in v določenem trenutku mi je ročica ušla iz rok in voz se je nagnil nazaj in vreča krompirja je zletela po Miklošičevi cesti. Iz vreče je krompir »letel« po vsej cesti.

Bil sem obupan. A v tem primeru sreča ni bila opoteča. Tam blizu je bila trgovina tete Minke. Od tam so opazili mojo »nesrečo« in teta mi je hitro poslala na pomoč prodajalke. Te so mi pomagale pobrati raztresen krompir in ena od njih mi je pomagala peljati tisti nesrečni voz do doma. Ko je teta prišla opoldne na kosilo, je okarala našo mamo, da me je samega poslala s takim »krotovilom« po krompir.

Ljudje so si tudi pomagali na vse načine. Kdor je imel malo zemlje je sadil krompir. Celo na javnih prostorih je bilo vse posajeno. Kdor je mogel, je redil doma domače zajce. Pri teti Heleni so imeli na vrtu za hišo velike kletke polne kuncev. Kot sem omenil, so imeli velik vrt na Viču in so od tam lahko vozili deteljo, travo in korenje, da so se uboge živalice redile in na ljubo ljudem sladko smrt storile.

Vrtovi so mnogim pomagali, da so lažje prenesli te težke čase. Tudi teta Minka je imela dva velika vrtova kar za hišo. Sadili so paradižnike, krompir, solato, fižol in še. Vse to je bilo na drugem delu vrta, ker prvi, ki je imel širino hiše, je bil urejen kot park. Ko je bil paradižnik že zrel in lepo rdeč, smo ga trgali kar na mestu in to je bila res prava poslastica. Sredi vrta je bila veliko drevo, ki je ob času bilo polno slastnih rumenih češenj. In še in še ... Res, nekateri Ljubljančani niso čutili more vojne. Edino, kar jih je morilo, je bilo to, da so bili omejeni na ozko ozemlje in drug svet je bil prepovedan. Tudi mi begunci, ki smo imeli te sorodnike, smo živeli še kar dobro. A kljub temu nas je spremljala misel, da nismo na svojem in nas je stalno moril spomin na naš kraj ...

Dobro! Vrtiljak spominov (rekli smo ringelšpil) se suče naprej in prikazuje vse vrste figur in dogodkov. Odločil sem se, da ga bom malo ustavil in posnel z njega še na kratko nekaj dogodkov, ki so se mi zajedli kot klopi v telo.

Moja sestra Danica, ki je bila poročena s prof. Zupanom, ki je bil 1944/5 domobranski poveljnik mesta Kočevja, je seveda živela pri njem. Pripovedovala mi je, da so kdaj pa kdaj preleteli Kočevje angleška ali partizanska letala in ga obstreljevali. A najhujše je bilo, ko so Kočevje dva ali tri dni oblegali partizani in so med tem letala zmetala veliko bomb. Pod vtisom teh napadov je ostala v paniki. Takoj, ko so odbili partizansko zasedanje, jo je moj svak poslal z oklopnim vlakom v Ljubljano v hišo staršev. Ti so živeli blizu Šentjakoba pod grajskim bregom. Komaj je moja sestra zaslišala predalarm, se je takoj zatekla v zaklonišče pod gradom in tam čakala konec alarma. Takrat sem razumel, da ti strah lahko zleze v kosti.

Proti koncu 1944 so na Kongresnem trgu organizirali neke vrste javni shod. Točnega datuma se ne spomnim, a bilo je tam nekje blizu Miklavža. Na trgu blizu Univerze je bil Miklavžev sejem. Tam je bilo vse rdeče in največ so prodajali korobače. Ti so bili spleteni iz mehkih vrbovih vejic in z njimi so se ljudje topli med seboj. S tem so se vsaj malo spominjali na pravega Miklavža, ki smo ga bogato obhajali pred vojno. Nas, nekatere gimnazijce, so imenovali za reditelje. Edino kar smo morali delati, je bilo, da smo naganjali ljudi, ki so zlezli na zaklonišča. To so bili betonski oboki, nekaj več kot meter in pol visoki. Mimogrede smo morali poslušati govorance dveh nadporočnikov, ki sta navduševala ljudstvo z vsemi mogočimi dejstvi. To sta bila J. in dr. K. Ko sta omenila, da ima Hitler premoč na morju s svojimi podmornicami in da bo zmagal z nekim čudežnim orožjem, smo vsaj mi, ki smo bili žrtve nacizma in smo že vedeli, da je več kot pol Evrope v rokah zahodnih zaveznikov, počasi zapustili zborovanje. Nisem slišal ploskanja in niti bučnega priznavanja. Vse mi je ostalo v žalostnem spominu.

Oj dragi moj vrtiljak spominov. Koliko jih še imaš! A začel si se sukati tako hitro, da si me kar zmedel, ali rekel bi opijanil. Postanem, da se malo zberem in premotrim ostalo preteklost, da vidim, če je v »piskru« ali loncu kaj ostalo ... Če malo pomislim, se mi zdi, da sem pravi egoist. Pišem in pišem, da zadostim svojim doživetjem. A bo kdaj koga zanimalo ali še več, komu koristilo. Velikokrat se pošalim s svojo ljubo ženko in ji rečem: In čez sto let?

Odločil sem se, da bom kar zaokrožil to poglavje. Saj poznejši dogodki, to se pravi v začetku leta 1945 so razvidni iz naslednjega poglavja, kjer opisujem naš beg v Avstrijo. Moram priznati, da mi je pisanje tega poglavja mnogokrat postavila živce na kocko in četudi bi lahko pisal še in še, vse kar manjka, prepustim nirvani. Poleg tega ponavljam kot prej: In čez sto let? Ljuba ženka, ljubi otroci, ljubi vnuki ... upam, da boste vsaj malo doživljali z menoj vso to težko preteklost. Pa sedanost? Če pogledamo po svetu, ni po tolikih letih še več hujšega? Od 1945 je že stalna tretja svetovna vojna ... Seveda tolažba ob še hujšem trpljenju drugih ni moralna, niti ga ne smemo uporabljati za lastno pomirjevalno medicino. Na žalost ne moremo spremeniti sveta, a skušajmo v lastnem manjšem krogu ustvarjati doline miru in sreče. Bog nam pomagaj pri tem težkem in odgovornem delu. Ne delajmo si iluzij, da bomo ustvarili nebesa na zemlji. Saj perfektnega in popolnega ni, je pa možnost, da se temu čim bolj približamo. Pomislimo samo na pojem neskončnosti. Največji misleci mi odgovorijo z matematično formulo. Ta neskončnost mi je vedno delala preglavice, ki sem jih prenesel na moje slušatelje na univerzah. Do danes sem še vedno tam, kjer sem bil.

Hotel sem zaključiti, a sam ne vem, kako sem nadaljeval. Sedaj gre zares in vsem želim lep dan. Ipo prihodnost in se zahvaljujem za razumevanje in pozornost. Bog vam pomagaj!

KATICA CUKJATI

NAŠI ČLANI, ROJENI ZUNAJ MEJA REPUBLIKE SLOVENIJE

Po več kot šestdesetih letih vztrajnega, neprekinjenega in bogatega delovanja Slovenske kulturne akcije, se je v teku teh let marsikaj spremenilo. Naša ustanova šteje nad 220 ustvarjalnih članov, živečih v različnih državah po svetu, kamor jih je vodila usoda begunstva po drugi svetovni vojni in revoluciji na Slovenskem.

Ob 50-letnici SKA je v predgovoru v jubilejni Zbornik njegov urednik, arh. Marjan Eiletz, med drugim zapisal: »Kraj rojstva je bil Buenos Aires, razmah njenih korenin pa se je spletel kmalu po vseh kontinentih sveta. Celo v matično domovino smo včasih posegli, preko podzemskih rovov, ki jih je slovenska iznajdljivost že marsikdaj iztuhtala.«

Deset let prej pa je naš ljubi pesnik France Papež ocenil v Zborniku 1954 -1994: »Zdomstvo je - oditi z doma, ne biti doma, izseliti se med vojnami in revolucijami, je v povojnem odisejskem vračanju, je biti mrtev za svoj prvi svet in začeti eksistirati v drugem. (...) Prva leta bivanja tu smo občutili kot nekako rojstvo, zvezano z bridkostjo vseh rojstev; vživljanje v nov bivanjski red ni bilo brez zadržanosti in ohromitvi duha. Tudi zavest časa je zbledela in spomin na stari svet se je bolj in bolj umikal stvarnemu tu in zdaj. Vendar se je z ustanovitvijo Akcije potovalna in duhovna sestava naše družbe bistveno spremenila v ustvarjalno vživljanje v novo.«

V novih krajih, po zemeljski obli so družbene, politične, gospodarske in kulturne okoliščine zahtevale od naših ljudi različna prilagajanja na novo stvarnost. V državah angleškega izvora je bil pritisk po asimilaciji tako močan, da praktično, po smrti umetnikov, kulturnikov in znastvenikov prve generacije, ta ni mogla zagotoviti nasledstva v naslednjih rodovih.

Po seznamu naših članov, ki so se rodili zunaj Slovenije, se je nadaljevanje dela naše ustave pretežno doseglo le v Argentini. Zato

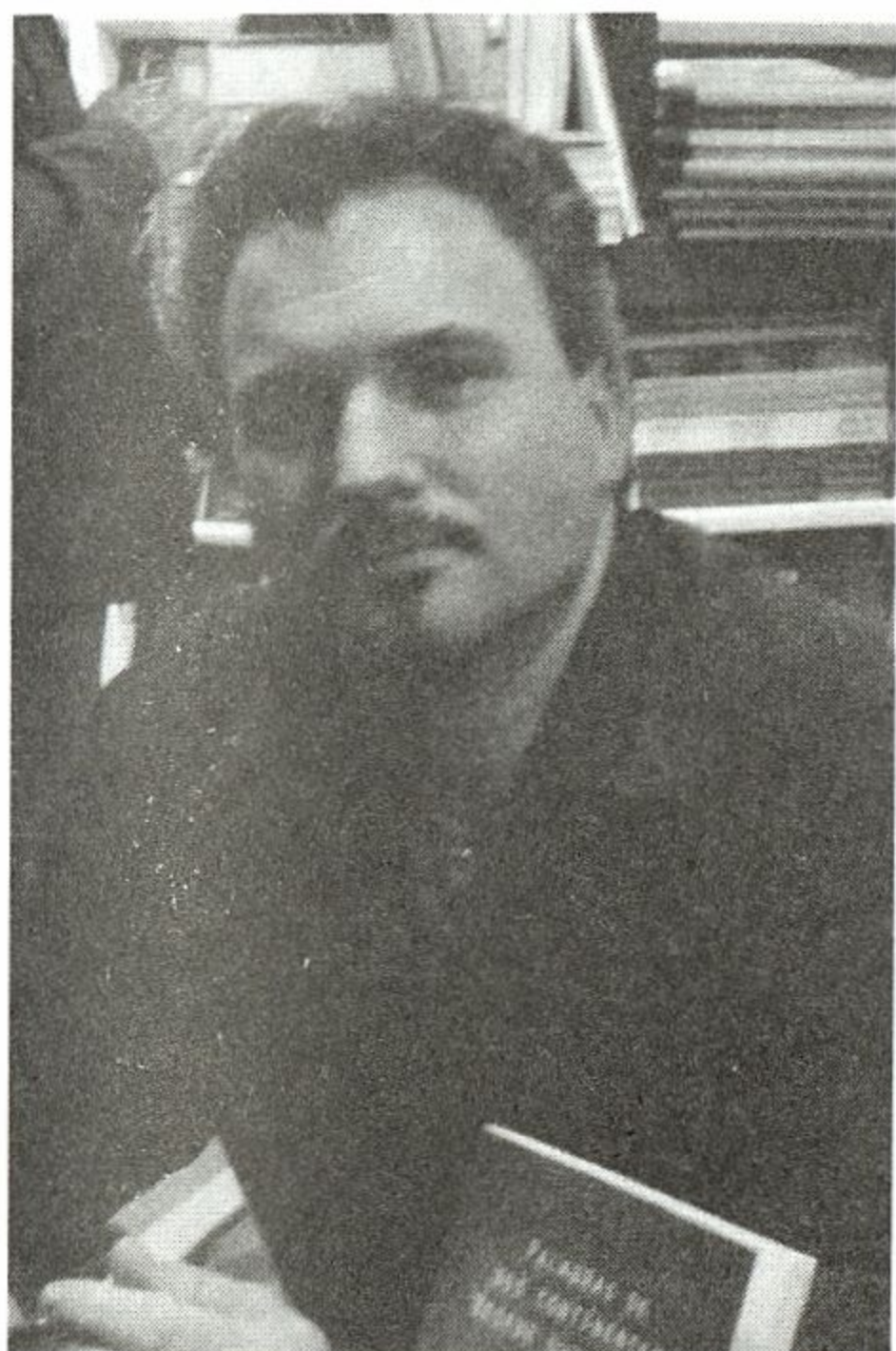
smo pomislili, da bi morda bilo zanimivo za naše bralce, da bi jim v letošnji številki Meddobja približali življenjepise članov, ki so se rodili v takrat imenovani »tujini«. V teh vrsticah boste lahko zasledili intelektualni in estetski potencial članov mlajših generacij, ki pa še vedno čutijo slovenske korenine in katerim predstavlja slovenska kultura svet navdihov in pristni referenčni okvir njihove življenjske biti.

Svetovne politične razmere, gospodarski dejavniki in globalizacija so zaznamovali novim generacijam, rojenim ob Srebrni reki, nepričakovane življenjske spremembe. Mnogi mlajši Slovenci so se vrnili, ali drugače rečeno, preselili v matično domovino Slovenijo in tam ustvarjajo in oblikujejo s spominom na prehojeno pot v Argentini in s povezanostjo na slovensko skupnost v Novem svetu. Druge pa je njihovo poklicno delo vodilo v razne države predvsem v Evropo, ZDA in Kanado.

V tem Meddobju objavljamo življenjepise polovice članov Slovenske kulturne akcije, drugo polovico pa bomo objavili v Meddobju 2016.

Predstavljeni ustvarjalni člani pripadajo vsem odsekom SKA: teološko-filozofskemu, zgodovinko družbenemu, literarnemu, dramskemu, likovnemu, glasbenemu in znanstvenemu odseku.

Literarni odsek

DAMIAN AHLIN

Damián Ahlin se je rodil v slovenski družini v Buenos Airesu, 1. avgusta 1973. Že od otroških let je bil v stiku s slovenstvom. Ob sobotah je obiskoval slovensko osnovno šolo Franceta Balantiča v San Justo, pozneje pa Slovenski srednješolski tečaj ravn. Marka Bajuka.

NJEHOVA DELA:

V slovenskem dnevniku/tedniku »Slovenec« (leta 1991-1992) je bila prvikrat objavljena njegova poezija v slovenskem jeziku.

Leta 2003 se je pojavil v argentinskem pesniškem krogu. V španskem jeziku je sodeloval v dveh pesniških zbirkah: »9° Antología de poetas urbanos y suburbanos« in »10° Torrente nacional de poesías«.

Leta 2004 je začel prevajati Eriko-Vouk, v okviru filozofske fakultete buenosaireške univerze. Delo je bilo objavljeno v knjigi »Prevajanja 2004/2005« pod pseudonimom Wake Sleep.

Sodeloval je pri štirih pesniških zbirkah v španskem jeziku: »Detrás de las palabras« 2005; »Los sentidos del sentido« 2007; »Agenda poética« 2007 in »Agenda poética« 2008.

Leta 2007 je prevedel tri odlomke dela Andreja Blatnika v okviru filozofske fakultete buenosaireške univerze; delo je bilo objavljeno na spletu.

Od leta 2006 do 2009 je spremljal in sodeloval pri prevodu v španščino zbranih del Simona Gregorčiča. Mala knjižica je izšla leta 2008 pod naslovom »El imán del poeta«.

V dobi 2013/2014 je lektoriral in oblikoval obsežno knjigo o uspehih svetovnih žena. Izdana je bila pri ADEA (Asociación de Esposas de Embajadores de la República Argentina). Predstavljena je bila ob koncu leta 2014 v prostorih Buenosaireskega mestnega zbora (Legislatura Porteña) in dobila priznanje UNESC-a.

Januarja 2014 je skupaj z dvema avtorjema (Gregorjem Papežem in Agustinom Mojico) izdal pesniško zbirko »Café literario« (Literarna kava) dvojezično slovensko-špansko in špansko-slovensko, kjer sem imel na skrbi celoten prevod.

Aprila 2014 je izšla prva samostojna zbirka njegovih pesmi, dvojezično slovensko-špansko in špansko-slovensko Besede dveh celin« (Palabras de dos continentes). Celotno delo in prevod je bil v njegovi skrbi.

Bil je povabljen na mednarodni knjižni sejem v Buenos Airesu v letih 2005-2006-2007-2008 in 2014, da je v javnosti predstavil svoje stvaritve.

Drugi mednarodni sejmi, na katerih so bile predstavljene njegove poezije, v letu 2014: Guadalajara, Frankfurt, Barcelona, Quito in Santiago. Tudi na državnih knjižnih sejmih v notranjosti Argentine, kjer sodeluje Argentinska knjižna zbornica, vedno na stojnicah te zbornice.

V teku leta 2015 je prevedel v spanščino dela glasbenikov slovenske melodične in zabavne scene, kot so Helena Blagne in Rajko Djordjevič (skupina AVE), urejal in oblikoval ter so-lektoriral zbrano delo Branka Rebozova »Spomini in misli«.

Sedaj pripravlja drugo zbirko svojih pesmi, dvojezično slovensko-špansko in špansko-slovensko; gre ne samo za poezijo samo po sebi, temveč za povezanost z glasbo po napotkih, ki pomagajo bralcu pri razmišljanju. S tem dosežejo besede močnejši smisel kot pripomoček. Zakaj ne? Tudi med drugim, za lastno duhovno rast. Ta vaja morda pride bolj do izraza v adventnem ali postnem času, sicer se pa lahko z njo povežemo skozi vse življenje ...

Likovni odsek

LAURA ESTHER
ANTONIO BAVDEK

Rodila se je v Buenos Airesu 11. septembra 1982.

Dokončala je študije o umetnosti na Državni univerzi za umetnost. Končuje študije za licenciato v vizualnih umetnostih z orientacijo na slikarstvo. Prav tako na Fundaciji človeških poklicev, pod vodstvom dr. Bernarda Nanteja obiskuje tretji letnik psihologije, filozofije in primerjalnih religij.

Ima dokončanih vrsto strokovnih specializacij: slikarstvo in analiza teh stvaritev; tečaj o projektih; seminar zgodovine o sodobni umetnosti pri Fundaciji Start; privatna delavnica o risanju in barvah; obvladanje programov za oblikovanje.

Sodeluje s projektom rezidence za umetnike Yagua Rincón v San Pedro Pescador (Chaco - Corrientes).

Prejela je več nagrad in priznanj za kvaliteto svojih umetniških stvaritev: Fundacija Plexo/Unsat v Galeriji Hotz, Buenos Aires (2012); Salón Pueyrredón, Center Recoleta, Buenos Aires; Zbirka Salón Avón v Buenos Airesu (2009); in na državni bienali »mlade umetnosti« v Mar del Plati (2009).

Laura E. Antonio Bavdek je v zadnjih sedmih letih imela vrsto skupinskih in samostojnih razstav v mestu Buenos Aires in v provincah Chaco in Corrientes.

Samostojne razstave je imela v glavnem mestu Buenos Aires. Pri Slovenski kulturni akciji se je udeležila skupinske razstave prvič leta 2012. Leta 2013 pa jo je ustanova Slovenija v Svetu povabila, za pripravo samostojne razstave v Škofovih zavodih v Ljubljani na temo »De fábula« (Vzeto iz basni).

Sodeluje kot ilustratorka v knjigah-povestih za otroke.

Zgodovinsko-družbeni odsek

prof. ANGELA CUKJATI

Angela Cukjati se je rodila v Buenos Airesu, Argentina, 3. januarja 1966. Obiskovala je srednjo trgovsko šolo v Inštitutu Nuestra Señora de Lourdes. Diplomirala je kot profesorica zgodovine v Inštitutu za Višjo šolo CONSUDEC. V isti ustanovi je dovršila eno leto izpopolnjevanja kot profesorica za špansko zgodovino.

V Buenos Airesu je delala kot tajnica predsednica ugledne ustanove Patronato de la Infancia od leta 1984 do leta 1991. Leta 1991 se je poročila in šla živet v Brescia.

V slovenski skupnosti je obiskovala osnovno šolo Franceta Balantiča v San Justu in pozneje Slovenski srednješolski tečaj ravn. Marka Bajuka.

Na Katoliški Univerzi v Bresciji je nadaljevala univerzitetne študije (post lauream) in postala strokovnjakinja za družinske medsebojne vzgojne odnose.

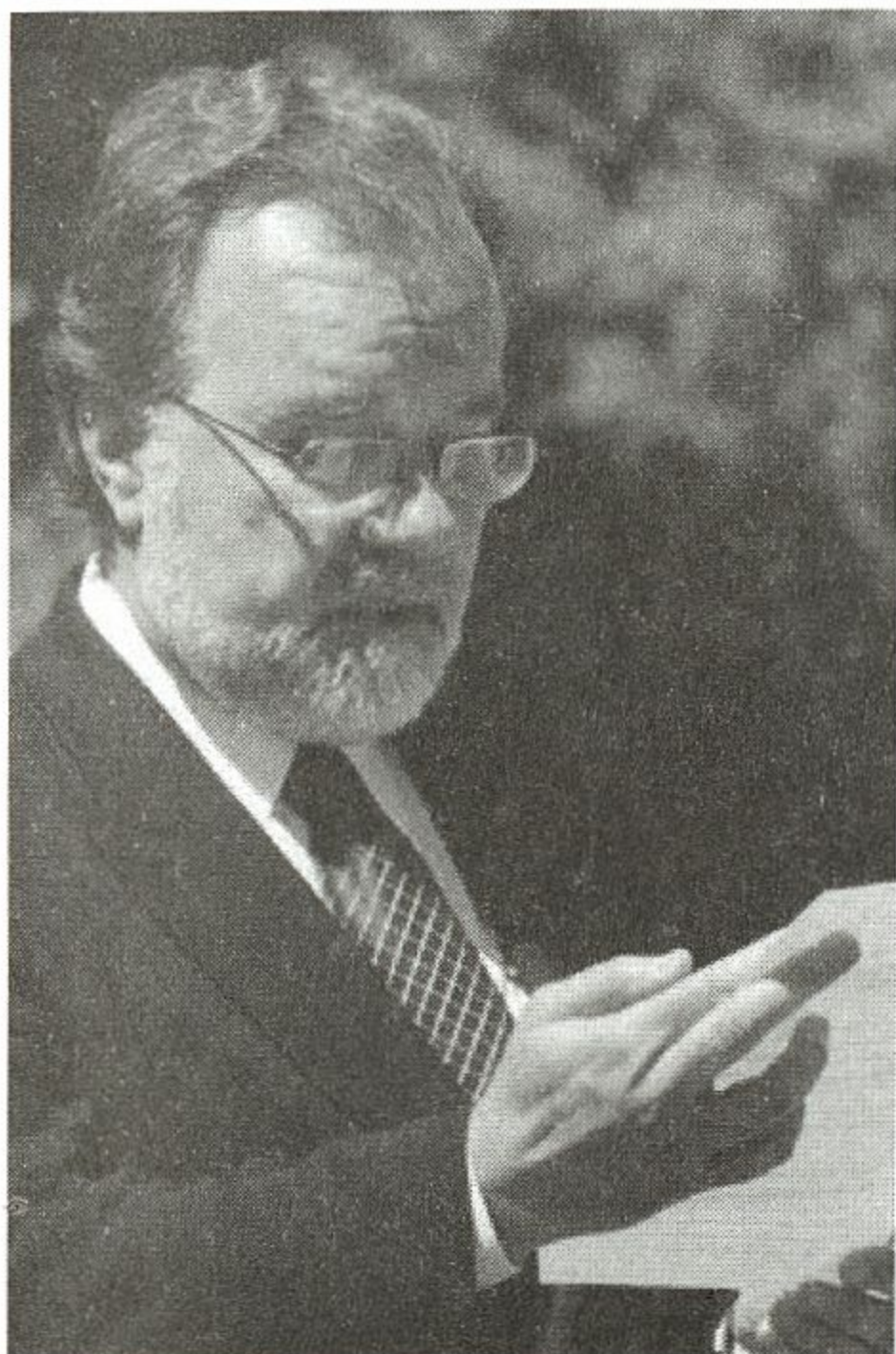
V Italiji se ukvarja s socialnim delom v dobrodelni ustanovi – predvsem za emigrante in v škofiji v Bresciji; poleg tega poučuje španščino na srednji šoli in prevaja v slovenski in španski jezik.

Od leta 1992 sodeluje v Italiji s CISRAP (Centro Italiano Studi e Ricerche Archeologiche Precolombiane). Leta 1997 je objavila knjigo o argentinski arheologiji v Centru za arheološke raziskave v Ameriki, v Brescii, »Argen-

tina. Unavisione delle antiche culture preispaniche« (Argentina, pogled na stare kulture izpred obdobja kolonizacije). Leta 2003 je skupaj z dr. Elvinom Pierijem prevedla v španščino knjigo Giuseppeja Oreficija in Andreje Drusini »Nasca. Hipótesis y evidencias de su desarrollo cultural« (Nasca. Hipoteze in dokazi njenega kulturnega razvoja). Sodelovala je pri knjigi o italijanski emigraciji od leta 1876 do leta 1976.

Od leta 2005 je članica Slovenske kulturne akcije. Poezije je začela pisati od 12. leta dalje. Zanimajo jo teme s filozofsko oznako; njene poezije so razmišljanja o življenju, iluzijah, ljubezni, času. Nekatere njene poezije s poanto romanticizma in intimnosti je objavila naša revija Meddobje.

Zgodovinsko-družbeni odsek

dr. ANDREJ FINK

Rodil se je 3. julija 1947 v slovenskem begunskem taborišču v Senigallia, Ancona, Italija, slovenskim staršem, kot slovenski državljan. Sedaj ima to državljanstvo ugotovljeno in evidentirano. Prišel je v Argentino junija 1948.

Poročen je z Olgo Sladič, slovensko državljanke.

Diplomiral je leta 1974 na Pravni fakulteti državne Univerze v Buenos Airesu, Argentina.

Ta diploma je bila z odločbo z dne 29. januarja 1999 nostrificirana kot enakovredna diplomu Pravne fakultete Univerze v Ljubljani. Ista argentinska diploma je bila nostrificirana tudi v Španiji leta 1978.

Leta 1984 je diplomiral kot prevajalec za slovenski jezik na prevajalskem oddelku iste Pravne fakultete.

Leta 1981 je diplomiral za doktorja prava na Pravni fakulteti Univerze v Madridu (Universidad Complutense), Španija. Doktorska disertacija z naslovom »Vlade de facto - politično in pravno« vsebuje politično-pravno-zgodovinsko analizo raznih obdobjev Slovenije, Španije, Argentine in starega Rima. Ocenjena je bila z »Odlično cum laude«. V Argentini je bila izdana v knjižni obliki.

Od leta 1976 do 1981 je bil štipendist španskega Instituta de Cultura Hispánica, Madrid, za podiplomski študij v Španiji. Štipendija je bila pridobljena na natečaju.

Diplomiral je po enoletnem študiju na Sociedad de Estudios Internacionales, Madrid, 1977.

Leta 1978 je diplomiral po dveletnem študiju na Centro de Estudios Constitucionales (prej Instituto de Estudios Políticos) v Madridu.

Diplomiral je po enoletnem študiju na Escuela Superior de Gestión Comercial y Marketing, Madrid, 1980.

O strategiji je diplomiral po intenzivnem enoletnem študiju na Višji vojaški šoli argentinskih oboroženih sil, Buenos Aires, 1984.

Dr. Andrej Fink je titularni profesor za predmete:

- Teorija mednarodnih odnosov,
- Zgodovina diplomacije in mednarodnih odnosov, in
- Mednarodno javno pravo

Te predmete poučuje na Fakulteti za politične vede zasebne Katoliške Univerze v Buenos Airesu. Tu poučuje od leta 1981.

Je profesor za predmet: Politične vede (Vsebuje: Teorijo o državi in Zgodovino politične misli) na Pravni fakulteti buenosaireške državne univerze od leta 1983.

Je tudi mentor za pripravo doktorskih disertacij in član ocenjevalnih žirij za odobritev doktorskih disertacij.

Redno letno sodeluje na raznih kongresih, seminarjih in znanstvenih srečanjih.

Je direktor Centra za mednarodne študije na Fakulteti za Politične vede Katoliške univerze v Buenos Airesu.

Dr. Andrej Fink je član CARI-ja (Consejo Argentino para las Relaciones Internacionales).

Izdal je knjigo »Vlade de facto - politično in pravno«, (naslov v španščini "Los gobiernos de facto ante el Derecho y ante la circunstancia política"), založba Depalma, Buenos Aires, 1984, 200 strani. V španskem jeziku.

Knjiga na temo južnoameriške varnosti z naslovom: »Južna Amerika v svetu: Varnost in vrednote« (naslov v španščini »América Latina en el mundo: Seguridad y valores«). Knjiga je izšla najprej v digitalni obliki novembra 2014. Meseca maja 2015 pa je izšla v tiskani obliki (237 strani) in jo je izdala nemška fundacija Konrad Adenauer (Konrad Adenauer Stiftung), podružnica v Buenos Airesu, Argentina.

Soavtor pri knjigi »Globalizacija in nove tehnologije«, založba Biblos, Buenos Aires, 2000. Avtor poglavja: »Globalizacija in njena zgodovina«. V španskem jeziku.

Soavtor pri knjigi »Nastanek in transformacija argentinske države v dobi globalizacije«, založba Biblos, Buenos Aires, 2003. Avtor poglavja: »Argentinska država in problematika globalizacije in pravičnosti«. V španskem jeziku.

Soavtor pri knjigi »Postmoderna država in globalizacija. Argentinska država v presnavljanju«, založba Pravne fakultete Univerze v Buenos Airesu, september 2006. Avtor poglavja: »Država v presnavljanju. Primer padlih držav (Failed states)«. V španskem jeziku.

Soavtor pri knjigi »Družbene neenakosti in država. Multidisciplinarni pogled v postmoderni dobi«, založba Pravne fakultete Univerze v Buenos Airesu, oktober 2008. Avtor poglavja: »Mednarodni red in ustanove mednarodnega sožitja. Kaj bo po izginotju države?«. V španskem jeziku.

Pisec študij in člankov s politično in mednarodnopolitično vsebino.

Je predavatelj in vodja tečajev s politično in mednarodnopolitično vsebino na raznih univerzah in institutih, predvsem v Argentini.

Dr. Andrej Fink je član slovenskih društev in organizacij v Argentini.

Je predavatelj in govornik pri slovenskih ustanovah v Argentini.

Bil je deset let predsednik Društva slovenskih izobražencev (SKAS) v Buenos Airesu (Danes to društvo ne obstoja več).

Je profesor raznih predmetov na Slovenskem srednješolskem tečaju v Buenos Airesu do danes.

Predavatelj je na študijskih dnevih v Dragi, Opčine pri Trstu, leta 1987. Predavanje je bilo pod naslovom: »S Prešernom pod Južnim križem«. Objavljeno v Zborniku Draga 1988.

Sodelavec z obširnejšim prispevkom v 95 številki Nove revije, posvečene v celoti slovenski samostojnosti (izšla aprila 1990). Prispevek je bil napisan februarja 1990 in so v njem leto in pol pred osamosvojitvijo utemeljene politične in mednarodnopolitične možnosti samostojne Slovenije.

Predaval je na Mednarodnem forumu Ljubljanske pravne fakultete 4. Februarja 1999. Isto predavanje je nekaj dni kasneje ponovil na Pravni fakulteti Univerze v Mariboru.

Na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani v okviru predmeta Ustavno pravo, tudi februarja 1999, je imel prosto predavanje o ustavnem sistemu v zveznih državah.

Leta 2007 bil imenovan kot član Sveta Vlade Republike Slovenije za Slovence po svetu. Leta 2012 ponovno imenovan za nov mandat.

Podpredsednik za prekomorske države pri Svetovnem slovenskem kongresu. Ponovno izvoljen na Občnem zboru julija 2015.

Od leta 2008 do vključno 2011 redni pisec kolumne »Na prepihu« v tedniku Družina.

Sodeloval na Simpoziju s prispevkom z naslovom: »Gosar in njegova doba«. Izšel je v skrčeni obliki meseca septembra 2015 pri Mohorjevi družbi v Zborniku, ki bo vseboval vse prispevke. Izšel pa je tudi v razširjeni obliki v kulturni reviji »Meddobje«, založba Slovenske kulturne akcije, 2015, Buenos Aires, Argentina.

Kot odvetnik in zapriseženi prevajalec za slovenski jezik dela kot advokat predvsem za slovenske stranke.

Dr. Andrej Fink obvlada sledeče jezike: slovenščino, španščino, italijanščino, francoščino, angleščino in portugalščino.

Glasbeni odsek

BERNARDA FINK

Bernarda Fink, hči slovenskih staršev, je bila rojena v Buenos Airesu in je opravila vokalno in glasbeno izobraževanje v Instituto Superior de Arte del Teatro Colón, kjer je tudi pogosto nastopala.

Bernarda Fink je ena najbolj iskanih pevk pri koncertih in nastopih. Požela je pohvale zaradi svoje glasbene vsestranskosti in bila je povabljena s strani vodilnih orkestrrov in dirigentov v Evropi in Ameriki. Njen repertoar vključuje od starodavne / antične glasbe do glasbe 20. stoletja. Pogosto nastopa skupaj z znanimi orkestri, kot so orkestra Dunajske in Berlinske filharmonije, orkester Royal Concertgebouw Orchestra, Staatskapelle Berlin in Dresden, Bavarski radijski simfonični orkester, Clevelandski orkester, Čikaški simfonični orkester, kakor tudi z najbolj znanimi baročnimi orkestri, pod vodstvom znanih dirigentov, kot so Daniel Barenboim, Herbert Blomstedt, Semyon Bychkov, Riccardo Chailly, Sir Colin Davis, Sir John Eliot Gardiner, Valery Gergiev, Bernard Haitink, Nikolaus Harnoncourt, René Jacobs, Mariss Jansons, Riccardo Muti, Sir Roger Norrington, Trevor Pinnock, Georges Prêtre, Sir Simon Rattle in Franz Welser-Möst.

Bernarda Fink je nastopala v Argentini in v najpomembnejših opernih hišah po Evropi in požela pohvale s strani kritikov. Med zadnjimi vrhunci

lahko štejemo vloge *Cecilio*/LUCIO SILLA voden s strani Nikolausa Harnoncourta v gledališču Theater an der Wien, *Idamante*/IDOMENE v produkciji Luca Bondyjain Jesusa Lopeza Cobosa v gledališču Teatro Real in Madrid, in *Irene*/THEODORA pod vodstvom Ivor Bolton pri Salzburškem festivalu. Prav tako je pela vlogo *Sesto*/LA CLEMENZA DI TITO in *Idamante* v koncertnih izvedbah pod vodstvom Renéja Jacobsa, in obe sta bili posneti in izjemno pohvaljeni.

Bernarda Fink redno nastopa v recital pri Wiener Musikverein in Konzerthaus, Schubertiade Schwarzenberg, Berlinski filharmoniji, gledališču Théâtre Royal de la Monnaie v Bruslju, na Edinburškem festivalu, Carnegie in dvorani Alice Tully Hall v New Yorku. Poleg tega je Bernarda Fink izvedla pesmi Dvorak in Janacek s kvartetom Pavel Haas Quartett v dvorani London's Wigmore Hall, v Concertgebouw v Amsterdamu, v Den Haag in v Madridu. V sezoni 2014/2015 je nastopila s klavirsko spremljavo Anthonyja v Cité de la Musique in v dvorani Wigmore Hall London.

Vrhunci sezone 2014/2015 vključujejo Beethovno 9. simfonijo (Sir Simon Rattle in Berlinski filharmonični orkester, kakor tudi Iván Fischer in orkester Royal Concertgebouw Orkest), turneja z Bachovim Božičnim oratorijem (René Jacobs in B'Rock), Schumannova *Das Paradies und Die Peri* v Londonu in Luxemburgu (Sir Simon Rattle in LSO), Bachova Maša v B-molu v Leipzigu (Trevor Pinnock in orkester Gewandhaus Orchestra), Mahlerova 2. simfonija s Češkim filharmoničnim orkestrom in Jirijem Belohlavecem, Mahlerjeva 3. simfonija Dunaju in v La Scala v Milanu (Mariss Jansons in Dunajski filharmonični orkester), Beethovnova *Missa Solemnis* z Nikolausom Harnoncourtom ter Bachov Matejev pasijon na festivalu Verbier Festival.

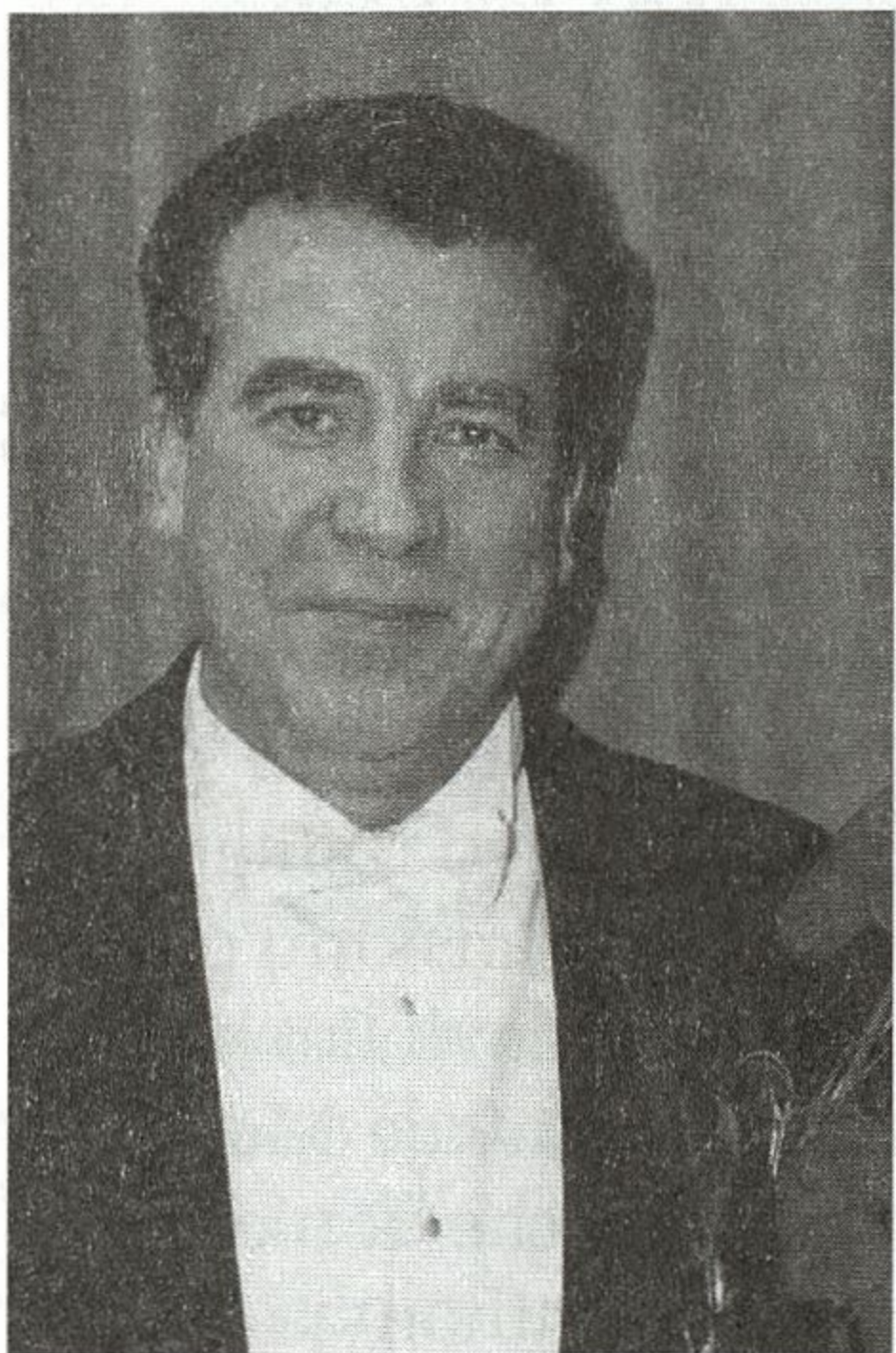
Sezona 2015/2016 prinaša Schmidtovo *Das Buch Mit Siegen* z Siegelom z Manfredom Honeckom, Debussyjev *Pelleas et Mélisande*/Geneviève z Sir Simonom Rattlejem in z Berlinskim filharmoničnim orkestrom v različici Petra Sellarsa, ki je delno prilagojena za uprizorjanje v Berlinu in z LSO v Londonu, Mahlerjevo 3. simfonijo s Filharmoničnim orkestrom, kakor tudi Mahlerjevo 2. simfonija z orkestrom Mahler Chamber Orchestra pod vodstvom Daniela Hardinga.

Bernarda Fink redno poučuje na magistrski stopnji v Wiener Meisterkurse, v projektu Young Singers Project (YSP) v Salzburgu, na akademiji Academy of the Festival v Aix-en-Provence, in na inštitutu Schubert-Institute v Badenu (blizu Dunaja). Bila je tudi v žiriji mednarodnega tekmovanja International Song Competition

Wigmore Hall, tekmovanja DAS LIED Song Competition v Berlinu in tekmovanja Bach Wettbewerb Leipzig ter kot strokovnjakinja na tekmovanju BBC Cardiff Singers of the World.

Bernarda Fink je posnela številne plošče, ki so pozele pohvale. Njeno diskografija sestavlja več kot 50 izdaj, ki vključujejo od Monteverdija in Rameauja do Schuberta in Brucknerja ter Schumanna. Mnogo izmed njim je bilo podeljenih veliko nagrad, kot na primer Diapason d'Or ali grammy. Bernarda Fink tesno sodeluje z diskografsko založbo Harmonia Mundi. Najnovejši posnetki vključujejo Bachove kantate z nemškim orkestrom Freiburger Barockorchester, in Schumannova Lieder z glasbeno spremljavo Anthonyja Spirija, Pergolesijeva Stabat Mater z orkestrom Akademie für Alte Musik Berlin in programi z Lieder skupaj z bratom baritonistom Markom Finkom (nominiranec za grammyja), ki so bili komponirani s strani slovenskih in argentinskih skladateljev. Leta 2012 so izšli albumi Dvořákove Lieder (skupaj z Genia Kühmeier), in s španskimi pesmi (de Falla, Granados, Rodrigo in drugi) znova s klavirsko spremljavo Anthonyja Spirija. Njen najnovejši album vključuje Mahlerjevo Lieder s spremljavo orkestra Niederösterreichische Tonkünstler orchestra in Andrésa Orozca-Estrada ter pianista Anthonyja Spirija.

Februarja 2006, je Bernarda Fink prejela s strani avstrijskega kanclerja nagrado avstrijskega častnega križa za znanost in umetnost in februarja 2013 je, skupaj z bratom Markom Finkom, prejela najbolj prestižno kulturno slovensko nagrado s Prešernovega sklada za njun posnetek Slovenija! in z njim povezanimi koncerti. Septembra 2014 je prejela naziv *Österreichische Kammersängerin*.

Glasbeni odsek*MARKO FINK*

Basbaritonist Marko Fink je rojen slovenskim staršem v Buenos Airesu, Argentini. Svoj glas je šolal pri profesorjih Ivan Ivanovu in Victorju Srugju, kasneje pa je sodeloval pri mojstrskih tečajih za repertoar pri profesorjih Ph. Huttenlocker, W. Schone, E Werba, A. Aldin. Leta 1988 je dobil štipendijo in v Londonu študiral pri H. Harper in R. Sutherlandu. Svoj operni debut je doživel leta 1990 v salzburški Grossesfestspielhaus.

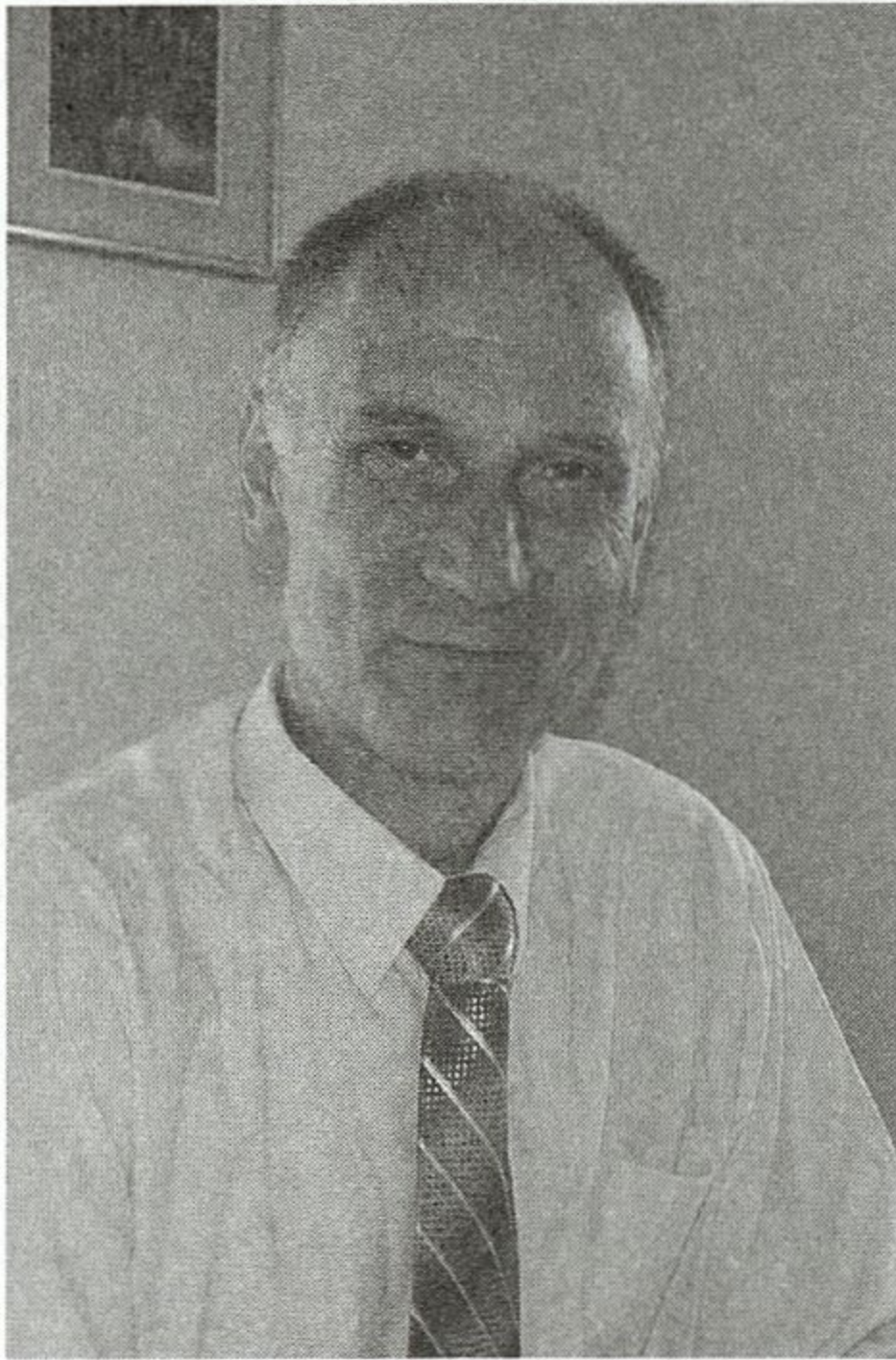
Diskografija: Marcos Fink je posnel preko 60 plošč. Med tistimi, na katere je najbolj ponosen, gotovo sodita plošči *Slovenija!* in *Canciones Argentinas*, ki ju je posnel skupaj s sestro mezzo-sopranistko Bernardo Fink za založbo Harmonia Mundi. V celoti so posnete štiri opere: Mozartove *Così fan tutte*, *Don Giovanni* (CD in DVD) in Čarobna piščal ter Handelova *Agrippina*, ki je bila nominirana za Grammy, tako kot tudi plošča *Canciones Argentinas*. Njegovi posnetki Schubertovih treh ciklov pesmi so dosegli lep odmev. Marcos Fink nastopa v operah, na koncertih in recitalih samospevov v dvoranah po vsem svetu (Pariz, Bordeaux, Frankfurt, Barcelona, Dunaj, Ženeva, Tokio, Osaka, Ljubljana, Milano, Buenos Aires, Berlin, Houston, Torino, Lizbona, Salzburg, Amsterdam itn.

Sodeloval je tudi pri snemanju antologije *Musica sacra slovenica* ter samo-

spevov Eduarda Marxsen. Za ZKP Radia Slovenija je ob klavirski spremljavi Nataše Valant posnel Schubertove cikle Lepa mlinarica, Labodji spev in Zimsko popotovanje (za interpretacijo je prejel nagrado zlati Orfej Académie du disque lyrique v Parizu leta 1998. Marcos Fink je dobitnik nagrade Prešernovega sklada leta 1999. Leta 2009 je Glasbena matica izdala ploščo, posvečeno samospevom Josipa Ipavca, pred kratkim pa je pri založbi Harmonia mundi izšla plošča s slovenskimi samospevi Slovenija.

Repertoar

Marcos Fink nastopa kot solist v operah in oratorijih po vsem svetu. Odziva se vabilom opernih gledališč in različnih organizatorjev koncertov, dirigentov, skladateljev in režiserjev. Nikoli se ni opredeljeval kot pevec samo določenega žanra ali glasbenega obdobja. Postavlja si visoke kriterije v služenju glasbi kot interpret, igralec in umetnik. Tako ga lahko vidimo in slišimo v skladbah stare glasbe kakor tudi sodobne. Predvsem mu je pri srcu samospev, v katerem še posebno lahko pokaže svojo izrazno moč.

Družbeni odsek**BOŠTJAN KOCMUR**

Boštjan Kocmur je univ. dipl. ekonomist, rojen leta 1956 v Argentini očetu Sebastjanu in materi Apoloniji, roj. Maček. V slovenski skupnosti v Buenos Airesu je sodeloval pri raznih organizacijah: Slovenski fantovski zvezi, Slovenski katoliški akciji, Slovenskem katoliškem akademskem društvu, Slomškovem domu, med drugimi. Ob osamosvajanju Slovenije je sodeloval pri delovni skupini, ki je skrbela za stike z javnostjo.

Ob osamosvojitvi Slovenije pa se je z ženo Pavlinko Korošec preselil v Slovenijo. Tam so se jima rodili trije otroci, Marjanca, Janez Sebastjan in Anja Katarina. V prvih letih bivanja v Sloveniji je kot bančni ekonomist sodeloval pri dveh bančnih projektih, najprej z italijansko Cassa di Risparmio, nato pa pri ustanovitvi Krekove banke v Sloveniji.

V časopisu Slovenec je bil šest let redno zaposlen. Najprej v redakciji mednarodne politike, nato pa je bil več let urednik rubrike Pisma bralcev. V tem času se je pričel ukvarjati z založništvom, ustanovil je založbo Ilex in od leta 1992 izdal več knjig s tematiko slovenske polpretekle zgodovine, več romanov, zgodovinskih zbornikov in prevodov iz špansko-ameriške književnosti. Je tudi soavtor in urednik raznih publikacij in razstav, med drugimi Umik čez Ljubelj, Slovenci po svetu v času osamosvajanja Slovenije, o življe-

nju in delu Slovencev v Argentini ter raznih zbornikov, informativnih listov in Taborov Slovencev po svetu. Je avtor raznih člankov v revijah Moja Slovenija, Slovenski magazin, Družina in Naša luč.

S Slovenci iz Slovenije, Argentine, Avstralije, Nemčije, Kanade in ZDA je bil pobudnik in ustanovitelj »društva izseljencev za izseljence«, leta 1992 registrirano kot Izseljensko društvo Slovenija v svetu (SVS). Bil je njegov prvi in nato devetnajstletni predsednik.

Vsa leta po osamosvojitvi sta z ženo uspešno skrbela za redno financiranje Slovenske kulturne akcije iz strani Ministrstva za kulturo Republike Slovenije ter pridobivala finančna sredstva za Glas SKA, Meddobje in razne publikacije SKA, vse dokler država Slovenija na podlagi zakona o odnosih RS s Slovenci v zamejstvu in po svetu, katerega soavtorja sta, ni pričela redno financirati slovenske organizacije po svetu. Tako sta SKA in SVS večkrat institucionalno sodelovala in med drugim leta 1994 pripravila zbornik in praznovanje 40. obletnice SKA v Cankarjevem domu, leta 1997 pa bila soorganizatorja Evropskega meseca kulture v Ljubljani.

Pri Izseljenskemu društvu Slovenija v svetu vsa leta organizira in vodi programe, ki povezujejo Slovence z matično domovino, predvsem na področju šolstva, kulture, kulturne dediščine, športa in druženja Slovencev po svetu med seboj. Redno sodeluje pri različnih pogovorih, intervjujih in okroglih mizah na radijskih in televizijskih oddajah ter na posvetih o Slovencih po svetu v državnem zboru Republike Slovenije, v zamejstvu, pri Društvu pisateljev, na Slovenskem knjižnem sejmu idr. Leta 2012 je bil ena izmed osebnosti časopisa Družina, Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu pa mu je podelil priznanje za »življenjsko pomembno delo na področju ohranjanja slovenstva ter za izkazano skrb slovenskim rojakom v zamejstvu in po svetu«.

Družbeni odsek

PAVLINKA
KOROŠEC KOCMUR

Pavlinka Korošec Kocmur se je rodila v Buenos Airesu slovenskim staršem Pavli, roj. Lovše, in Ivanu Korošču, ki sta njo in brata Ivija vzgajala v krščanskem duhu, v ljubezni do Slovenije in hvaležnosti do Argentine. Diplomirala je na Facultad de Filosofía y Letras Univerze v Buenos Airesu in postala profesorica španskega jezika in književnosti, latinščine ter primerjalne književnosti. Po opravljenem študiju je bila zaposlena na raznih gimnazijah kot profesorica španščine in književnosti; poučevala je tudi angleščino. Na filozofski fakulteti je bila asistentka pri predmetu Lingvistika pri poučevanju tujega jezika.

Bila je tudi dejaven član slovenske izseljenske skupnosti: dva mandata je bila izvoljena kot predsednica *Slovenske dekliške organizacije* (1986 in 1987), dve leti je sourejala in vodila slovensko radijsko oddajo *Slovenski kotiček v Argentini* (1987 in 1989), nastopala in poučevala je v slovenskem domu Ivana Cankarja v Berazateguiju, od leta 1986 do 1991 pa je učila slovenščino in slovensko književnost na Slovenskem srednješolskem tečaju ravnatelja Marka Bajuka v Buenos Airesu.

Leta 1991 se je ob osamosvojitvi z možem Boštjanom Kocmurjem preselila v Slovenijo, kjer so se jima rodili trije otroci, Marjanca, Jani in Anja. Kot štipendistka takratnega Ministrstva za

Slovence po svetu je diplomirala še iz slovenskega jezika in književnosti na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Po študiju je bila zaposlena v moževi založbi Ilex, kjer je napisala več spremnih besed k prevodom špansko-ameriške književnosti, med drugim Benedettijev *Hvala za ogenj*, Gallegosov *Canaima*, *Amadis Galski*, Darijeva *Profana proza*, Bioy Casaresov *Junak ženskih sanj*.

Ob preselitvi v Slovenijo sta z možem pomagala izseljencem pri urejanju slovenskega državljanstva, denacionalizaciji in drugih potrebah (vpis v šolo, pridobivanje štipendij, prve nastanitve za vračajoče se Slovence, prve obiske maturantov, organizacija različnih druženj idr.) Iz tega je nastalo *Izseljensko društvo Slovenija v svetu*, kjer je zaposlena kot urednica publikacij (*Tabor Slovencev po svetu* idr.) in organizatorica programov. Sodelovala je pri raznih komisijah Državnega zbora Republike Slovenije ob spremembah *Zakona o državljanstvu* in bila soavtorica *Zakona o odnosih Republike Slovenije s Slovenci v zamejstvu in po svetu*.

V Sloveniji je na različnih gimnazijah in osnovnih šolah poučevala slovenščino, angleščino in španščino. Zadnja leta vodi mednarodne projekte, ki jih financira Evropska unija, in sodeluje na Državnem izpitnem centru kot ocenjevalka mature.

Sodelovala je tudi na strokovnih posvetih, ki jih je Zavod Republike Slovenije za šolstvo organiziral na področju *Migranti in medkulturni dialog*. Je soustanoviteljica in prva tajnica Slovenskega društva učiteljev španščine – SDUŠ.

Prevedla je v španski jezik oz. lektorirala nekaj literarnih, strokovnih in publicističnih del: Seliškarjev *Taksist* za *Litterae slovenicae*, brošuro *Cerkev na Slovenskem*, besedilo dokumentarnih filmov o čudežu na Brezjah in o Janezu Gnidovcu, zbirko pesmi *Slovenska Pomlad* Toneta Kuntnerja idr. V učbeniku *Na pragu besedila 3* je predstavila slovensko skupnost v Argentini. Sodelovala je pri oddaji *Moja zgodba*, *Vroče sledi hladne vojne - družina Ivana Korošca*.

Literarni odsek

TONE RODE

Tone Rode sodi v tretji rod pesnikov slovenske skupnosti v Argentini. Rojen je bil 11.1.1969 v Buenos Airesu v družini očeta Antona Rodeta, iz Rodice pri Domžalah ter matere Ivane Mali, iz Sel pri Kamniku.

Kot potomec zdomske družine, vključene v skupne kulturne dejavnosti poveljne slovenske emigracije je hodil v argentinske šole, hkrati pa k sobotnemu slovenskemu osnovnošolskemu pouku ter sobotni slovenski srednji šoli. Po končani humanistični salezijanski gimnaziji se je vpisal na univerzo, kjer je študiral kemijo. Vzporedno je študiral jezike ter obiskoval Slovenski visokošolski tečaj filozofije, literature in zgodovine, kjer so med drugimi, predavali filozof dr. Milan Komar, ekonomist dr. Marko Kremžar ter pisatelj akademik Zorko Simčič. Njegova poslovna pot ga je vodila na področje tehnologije embalaže, industrijskega marketinga, podjetništva in managementa. V tem se je usposabljal v ZDA, Argentini in Španiji. Kot poslovnež je služboval v Argentini, Braziliji, Čilu in drugod po Južni in Severni Ameriki.

V literarno ustvarjanje je Toneta Rodeta najprej napotil oče, ki ga je navdušil tudi za recitacijo in igrilstvo. Vrsto let je sodeloval pri igralskih skupinah režiserjev Nikolaja Jeločnika, Maksa Borštnika in Frida Beznika. Svoje prve pesmi je objavljial v mesečniku za slovensko mladino Mladinska vez (Buenos Aires 1957 – 1993), kjer so se uveljavljali tudi mnogi drugi pesniki

(Tine Debeljak ml., Vinko Rode, Pavel Fajdiga, Andrej Rot, idr.). Od leta 1986 pa do leta 1993 je bil T.R. tudi odgovorni urednik te revije.

Leta 1991 je pri založbi Slovenske kulturne akcije v Argentini izšel pesnikov prvenec **Zenice**. Maja istega leta je obiskal Slovenijo in predstavil pesniško zbirko na Društvu slovenskih pisateljev ter v raznih slovenskih in zamejskih medijih. Ob priložnosti predstavitve prvenca v Sloveniji je pisatelj Jože Snoj pripravil razgovor s T.R., ki je izšel v Novi reviji, št. 113/114.

Od osamosvojitve naprej je T. R. redno obiskoval Slovenijo ter sodeloval na raznih kulturnih dogodkih ter objavljala dela v slovenskih medijih. S svojimi prispevki je sodeloval v Novi reviji, reviji Zvon, književnih listih dnevnika Delo, mesečniku Tretji dan, reviji Slovenske kulturne akcije - Meddobje, na srečanjih Društva slovenskih pisateljev, na Televiziji Slovenija ter literarnih oddajah Radia Slovenija in drugod. O Rodetovem pesniškem ustvarjanju so med drugimi pisali France Pibernik, Jože Snoj, Helga Glušič, Matija Ogrin, Peter Kolšek in Ivo Svetina.

Decembra 1997 je, kot 165. izdanje Slovenske kulturne akcije, izšla njegova druga pesniška zbirka **Mesto Pristan**.

Leta 1999 je pri založbah Rokus in ZRC izšla monografija Slovenska izseljenska književnost, v kateri je dr. Helga Glušič, poleg ustvarjanja drugih književnikov, predstavila tudi delo T.R.

Maja leta 2001 je za pesem v španščini, »El Espejo« (Ogledalo), v okviru državnega natečaja Društva argentinskih pisateljev (Sociedad Argentina de Escritores), prejel nagrado leta 2000.

Novembra 2002 je v zbirki Kondor pri založbi Mladinska knjiga izšla Beseda čez ocean, antologija slovenske poezije, nastale v drugi polovici dvajsetega stoletja zunaj matične Slovenije, v kateri je France Pibernik izbral in kronološko predstavil 25 slovenskih avtorjev z vseh celin ter mednje uvrstil tudi T.R.

Junija 2004 je v okviru zbirke Sidro pri založbi Družina izšla Rodetova tretja pesniška zbirka **Biti**. V Ljubljani jo je skozi pogovor s pesnikom in branjem del predstavil urednik dr. Matija Ogrin. V letu 2004 je T.R. postal član Društva slovenskih pisateljev.

Ob priliki 60. obletnice begunstva poveljne slovenske emigracije, je T.R. pripravil besedilo za spominsko svečanost, ki je bila predstavljena julija 2005 v Linhartovi dvorani Cankarjevega doma.

Aprila 2006 je na povabilo Cankarjevega doma svoje delo predstavil širši slovenski javnosti na samostojnem literarnem večeru.

Aprila 2008 je v Ljubljani predstavil svoj prevajalski prvenec, **Nebo iz zemlje**, zbirko izbranih pesmi argentinskega pesnika Francisca Luisa Bernardeza (1900-1978).

Julija 2009 se je z družino preselil v Slovenijo. Septembra 2009 je z branjem svojih del sodeloval na mednarodnem literarnem festivalu Vilenica. Od leta 2009 deluje v slovenskem knjižnem in časopisno-revijalnem založništvu kot direktor, urednik in publicist.

ODMEVI NA DELO

- **Pibernik, France**, Vstop tretje generacije. (Slovenska poezija v zdomstvu, 5). *Delo – Književni listi*, 20.junij 1991.
Natis prve zbirke “Zenice” mladega, dvaindvajsetletnega argentinskega pesnika slovenskega rodu, je zanimiv za obe strani, za zdomstvo in za matico. Ob Rodetovem knjižnem prvencu je mogoče postaviti nov mejnik v razvoju slovenskega zdomskega pesništva, za katerega bi morali zapisati, da se je zadnja leta znašlo pred težkim vprašanjem lastne prihodnosti, kajti tretja generacija zdomcev je nekaj bistveno drugega kot povojni rod beguncev iz matice. Tretji rod se je rodil v Argentini in tam zrasel. V njihovi literaturi prihaja do povsem novih izpovednih vsebin. Tradicionalni domotožni vzgib starejših, v Sloveniji rojenih avtorjev, je pri tretjem rodu zamenjal neposredni argentinski prostor z značilnimi bivanjskimi in duhovnimi problemi.
- **Snoj, Jože**, Pogovor s Tonetom Rodetom. *Nova revija*, 1991, št. 113-114 (september-oktober), 1170-79.
- **Debeljak, Tine**, Tone Rode, Zenice. *Svobodna Slovenija*, 20. Junij 1991.
- **Pirnat, Avguštin**, Ob “Zenicah” Toneta Rodeta. *Svobodna Slovenija*, 26. december 1991.
- **Rode, Vinko**, Zenice, pesniški prvenec Toneta Rodeta..., *Duhovno Življenje*, september 1991, 506-07.
- **Rot, Andrej**, Prva zbirka pesmi Toneta Rodeta. *Rodna gruda*, 1991, št.9.
- **Rode, Vinko**, Tone Rode: Mesto Pristan. *Glas Slovenske kulturne akcije – Leto 44*, št.1-2, Jan/Jul 1998.
- **Glušic, Helga**, Mesto Pristan Toneta Rodeta. *Delo – Književni listi*, 19. marec 1998.

Prva zbirka z naslovom *Zenice* je pri isti založbi izšla leta 1991, predstavljena pa je bila tudi v Sloveniji v Društvu slovenskih pisateljev ter na celovškem radiu. Ritmičnost in rahločutnost prve zbirke, ki zapisuje razsežnost nadčutnega v slikovitih, tudi klasičnih prisposodobah (cvetje v srcu, luč v mislih) in izraža temne preizkušnje in življenjsko skepso, hkrati pa tudi simboliko svetlobe upanja, se v marsičem navezuje tudi na pesmi v zbirko *Mesto Pristan*, s katero pesnik še izraziteje poudarja dvojnost pa tudi medsebojno povezanost dveh bregov Rodetovega pesniškega sveta: izpraznjenega, brezčutnega, celo vsiljivega velemestnega življenjskega utripa in njegovega nasprotja, pribežališča ustvarjalne intimnosti. Izdelana poetika z značilnim svojskim pesniškim jezikom se z drugo zbirko še dopolnjuje in razvija: za Rodetov svobodni kratki verz je značilna izrazita ritmičnost (pomen vokalov, padajoča asonantnost), pogosto ponavljanje konzonančnih skupin, kar ostri zvočnost in dramatično sunkovitost ter pesnim pogosto daje vtis intelektualnosti, miselne ostrine.

- **Glušic, Helga**, Tone Rode. *Slovenska izseljenska književnost 3-Južna Amerika*, ZRC SAZU, Založba Rokus 1999, str. 132, 166-171, 346.
- **Glušic, Helga**, Tone Rode, *Mesto Pristan. Dve Domovini (Two Homelands)*, izdal Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, Ljubljana 1999, str. 262.

Zbirka *Mesto Pristan* (s posvetilom pesnikovemu učitelju slovenščine Fridu Bezniku) vsebuje štiri poglavja: V luči teme, V up me vleče brezup, Veter stresa telefonske žice, Prebudil sem se pred nevihto ter Fridu Bezniku posvečen razdelek s pesmijo V osamljenem baru. Ciklusi vodijo od intimnega razgleda po robovih pesnikove bivanjske zavesti in prehajajo od zunanosti k intimnim eksistenčnim stanjem. Vsak ciklus uvaja razpoloženjska pesem (opremljena z nežno abstraktno risbo), ki napoveduje eno od vodilnih misli cikla (prva misel: »Če / je dan odtočna cev bobnenja, je / noč globoka sled razmišljanja. // Pred njo položim besede. V njej naj / bodo maziljene.«).

(...)

Pri oblikovanju metafore in posebno izstopajoče zvočnosti je mogoče opaziti navezanost na Murnovo in Snojevo poezijo, ki je na Rodeta vplivala tudi z obliko pesmi (mestoma zelo kratek verz – niz posamičnih besed: pesmi Prah, Luna, Sanje) in z abstraktnostjo podob, s katerimi izraža tesnobo, ironično zanikanje in bivanjsko negotovost (pesem Pampa: »Papir je zvit, madež je siv in bled, / razlite žgo besede v toku časa. / Za reko zrem tja daleč na ravan, / v obraz usode, ki me neizprosno čaka.«). Rodetove kratke pesmi so zaradi tega dramatično

ekspresivne ali zvočno igrive, njegove daljše pesmi pa impresivne, zvočno ubrane ali ironično ostre podobe velemesta (pesem Kupola), predvsem pa pesnikovega miselnega in ustvarjalnega umetniškega iskanja (pesem Lov: »Iščem te, / seme duha. / Puščica sem napetega / loka upanja na preži / svetega.«).

Za Rodetovo poezijo je značilno osupljivo jezikovno bogastvo, ki skupaj z močno osebno poetičnostjo predstavlja najizrazitejše literarno umetniško gradivo v sodobnem pesniškem ustvarjanju v Argentini. Zbirka *Mesto Pristan* je značilna po jezikovnem izzivu, metaforični izvirnosti in po motivih, ki so blizu pokrajinskim pesniškim podobam argentinske pokrajine s srebrnimi drevesi, s školjko-dušo, valovi, vetrom, trsom in posebnim zvenenjem narave, z lebdečimi besedami, ki izražajo čutnost in lepoto in v katerih je znamenje človekove odprtosti vibriranju kozmoza. Pesnikova »duša, ki potuje in išče« je ustvarjalno odprta in sproščena, kljub oviram, ki jih metaforično predstavljajo dež, pepel, veter in zlovešči zven velemesta, ki ni brez slikovite podobe lune in umirjene simbolike sonca.

- **Pibernik, France**, Beseda čez ocean (Antologija slovenske zdomske poezije), Zbirka Kondor, Založba Mladinska knjiga, 2002.
- **Svetina, Ivo**, Biti Jezik, Biti Doma, revija Ampak, februar 2005.

Poezija Toneta Rodeta, rojenega 1969. v Argentini, je del tistega »argentinskega čudeža«, ki ga je že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja prvi odkrival Taras Kermauner, ko je proučeval literarno ustvarjalnost Slovencev, živečih v Argentini. Čudež predvsem zaradi tega, ker tudi drugi in tretji rod slovenskih književnikov v zdomski diaspori »živo povezujeta skrb za slovenski jezik in poglobljena narodna zavest« (Matija Ogrin v spremni besedi k Rodetovi zbirki Biti, Ljubljana, 2004). Hkrati pa ta literatura, ki v Rodetovem in še koga drugega primeru pomeni predvsem poezijo, »odpira pristno svoja, sebi lastna vprašanja in obzorja« (M. Ogrin). Še zlasti pa je to resnični čudež, ker je Tone Rode eden poslednji slovenskih pesnikov, živečih petnajstisoč kilometrov daleč od slovenske »matice; je poslednji Mohikanec jezika, ki ga sredi brezkrayne pampe ali v vrelišču buenosaireškega megalopolisa ne razume nihče več. A se kljub temu z Zajčevim Potohodcem ne sprašuje, ali je še kdo na svetu, ki razume jezik, ki ga govori, v katerem poje. Ker pesnik je, ki je doma v jeziku in pod zvezdami južne poloble. Je samo toliko, kolikor je v slovenskem jeziku. Zatorej njegova pesniška zbirka mora nositi naslov Biti – biti v jeziku, biti iz jezika, biti jezik.

(...)

Poezija Toneta Rodeta raziskuje jezik in njegove brezmejne zvočne pokrajine. Pesem ga »prešinja in rešuje« in je »popkovina« njegovega »plemena«. Pesem je kot Voda in kot Žeja: je vzrok in posledica, je želja in njena potešitev (pesem Voda). Pesem je prostor v človekovi zavesti, kjer se jezik razcveta kot roža in kjer pesnik »neguje klico darovanega jezika« (Svojim, II). Pisanje pesmi je opravilo, ki ga pesnik Rode – dedič slovenskega pesniškega modernizma - razume kot zavestno raziskovanje struktur pomena in zvena slovenskih (pesniških) besed in njihovo sestavljanje v zvočne, nemalokdaj že skoraj glasbene kompozicije, v katerih zven preglasi pomen oziroma zven besedi podeli nov pomen, o čemer kar najbolj prepričljivo pričajo pesmi kot so Voda, Že, Vrane, Plen.

(...)

Pesnik se zaveda svojega (posebnega) položaja, svojega bivanja na obrobju slovenskega jezika in poezije in zato tudi zapiše: »v obrobni dalji tujega neba prebivam«. Vendar ga ta izpostavljena (nemara bi bilo bolje zapisati za-postavljena) »lega« ne navdaja z obupom, malo-dušjem ali celo domotožjem. Pesnik navkljub vsemu navdaja občutek pripadnosti slovenski zgodovinski usodi, predvsem tisti travmatični, ki jo pesnik sam poimenuje za »globel«, za »brezno kočevsko«:

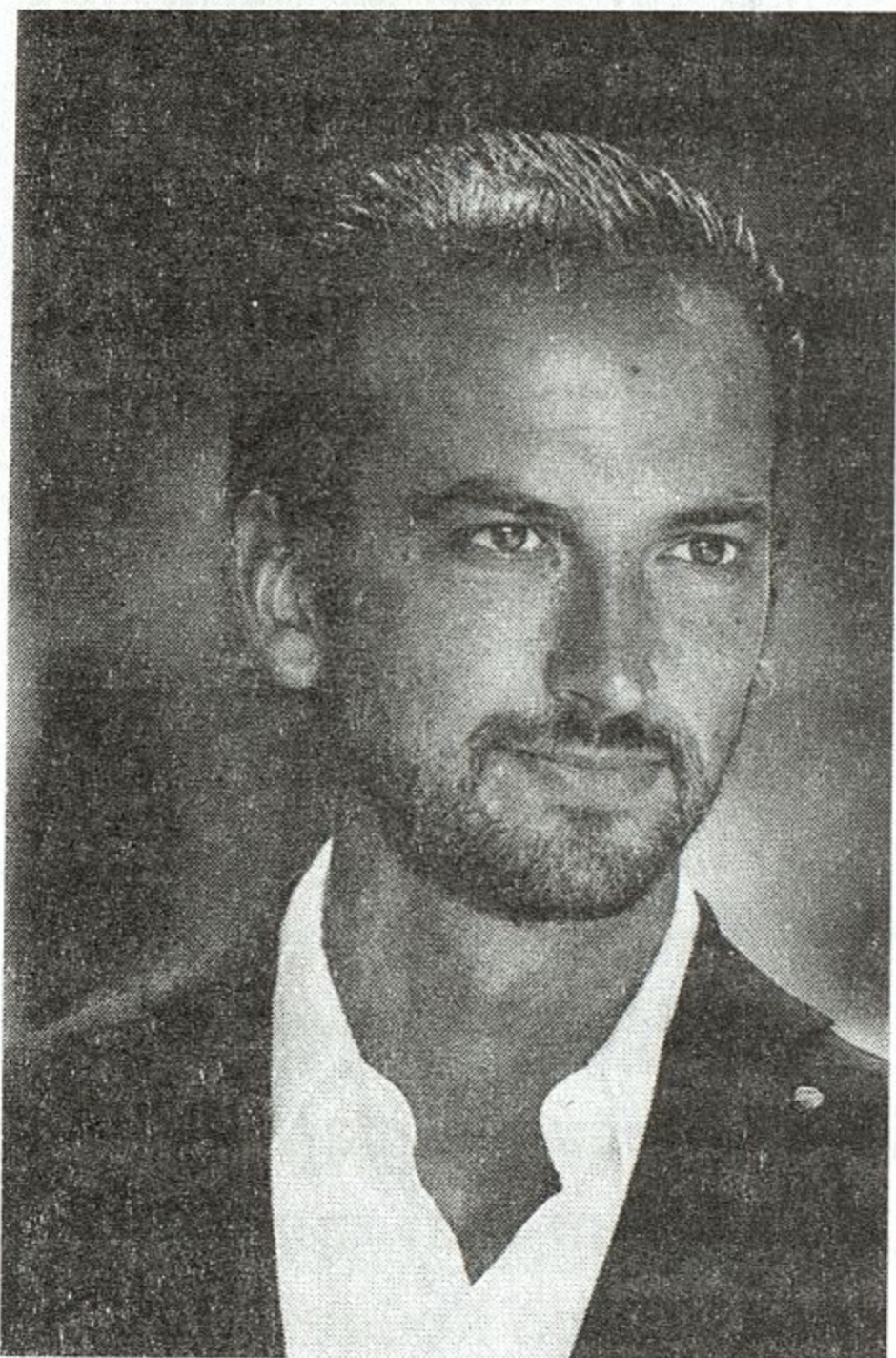
Globel, v katero sem zgrmel

nima dna, ne luči,

nima sten, ne vrvi ...

Pesnik ni utonil le v »globeli« jezika in od tam črpal moč, da je, ko piše pesmi, ampak ga »globel«, »brezno kočevsko« določa tudi kot dediča slovenskega bratomora. Zato se mora (pesem Vprašanje) spraševati ne le, kako je biti kot pesnik, ampak tudi zakaj je treba biti pesnik, pa čeprav se »še komaj drži za vejo (staroslovenskega) drevesa ob toku srebrne reke«. Tonetu Rodetu njegov (edini) dom ob »toku srebrne reke« omogoča, da piše zrele slovenske verze, verze, ki bogatijo slovensko poezijo, hkrati pa premaguje (jo) usodni sentiment »petinštiridesetega leta«, ki je zastupil Slovence tostran in onstran oceana zgodovine in marsikomu vsadil »manjvrednostnega raka«.

Glasbeni odsek

LUCAS
SOMOZA OSTERC

Lucas Somoza Osterc se je rodil leta 1984 v Buenos Airesu, Argentina.

Vokalno tehniko je izpopolnjeval pri profesorju Victorju Srugju in leta 2010 končal študij opernega in koncertnega petja na Instituto Superior de Arte del Teatro Colón v Buenos Airesu.

Med letoma 2007 in 2010 je bil štipendist Fundación de Música de Cámara, kjer se je lahko izpopolnjeval v interpretaciji oratorijev in nemških ter francoskih samospjevov pri profesorju Guillermu Opitzu.

Leta 2008 je debitiral v vlogi Mercutio v Gounodovi operi Romeo in Julija v Buenos Airesu (Compañía Juventus Lyrica Teatro Avenida) in v gledališču San Rafael de Aguiar v mestu San Nicolás, provinca Buenos Aires.

Med letoma 2008 in 2011 je v Buenos Airesu pel v operah The Fairy Queen Henryja Purcella (Phoebus, Hymen), v Beethovnovem Fideliju (2. ujetnik), v Puccinijevi Madame Butterfly (Jakuside, Jamadori), v Donizettijevi operi Belizar (Stotnik) in v Bizetovih Iskalcih biserov (Zurga) v gledališču Avenida.

Udeležil se je mojstrskih tečajev, ki so jih vodili: Teresa Berganza (leta 2008 v Buenos Airesu in leta 2012 v Bougivalu v Franciji), profesorica Breda Zakotnik (Mozarteum Salzburg) in tenorist Raúl Gimenez v nemškem Bad Wildbadu.

Na mednarodnem natečaju Huga Wolfa za pevce soliste v Slovenj Gradcu se je

uvrstil v polfinale; nato je bil leta 2011 izbran za 22. mednarodni natečaj v Clermont-Ferrandu v Franciji, v letu 2014 pa tudi za mednarodni natečaj petja na salzburškem Mozarteumu.

Leta 2013 je pel Guglielma v Mozartovi *Così fan tutte* na Dubrovniških poletnih igrah.

2014. je z orkestrom BBC v Manchestru posnel za založbo Chandos Records solistični part suite *Estancia* argentinskega skladatelja Alberta Ginastere, dirigiral je Juanjo Mena. (CD bo izšel januarja 2016)

Nato je bil povabljen k sodelovanju v Rossinijevi operi *Pot v Reims* (*don Profondo, Antonio*) na festivalu v Bad Wildbadu v Nemčiji in v sklopu te operne produkcije sodeloval pri posnetku integralne verzije omenjenega opernega dela za založbo Naxos.

2015. je debitiral kot Morales v *Carmen* v ljubljanski Operi SNG. Z RTV simfonični orkester je pel bariton solo Faurejev *Requiem* v Slovenski Filharmoniji in pel solistični part suite *Estancia* Alberta Ginastere v Cardiffu z BBC National Orchestra of Wales.

Meddobja v UZ

Tukaj ti pošiljam nekaj rož
iz zdomskega sveta,
napol suhih, a živobarvnih.
Vsadil sem jih v puščavsko zemljo
pred mnogimi leti -
semena sem nosil s seboj še od doma.

Najprej je bilo hudó,
presaditev jih je skoraj uničila:
sonca in dežja ni manjkalo - a samota...

Vendar so semena počasi oživela in se privadila
in dolgo zatem so se prikazali cvetovi:
lepi, čudežno drugačni - atlansko slovenski...
Kaj podobnega nisem videl nikjer.

France Papež